

apud nos non haberi compererit, commodius quomodocunque exscribi faciat, precamur ut ei in præsententi negotio vestri consilii simul et auxilii gratia respectus fraternæ charitatis aspiret. Valete.

EPISTOLA IX.

M. AD RICHARDUM.

Domino R. Dei gratia priori Ecclesiæ Sancti Victoris, suus M., ad quam potius affectat hilariter ascendere salutem.

Inter ea quæ in domo vestra deposui, sunt duo linteamina et duo mantilia quorum usu nunc exstat mihi opus. Quare vestra id benignitas efficiat ut utraque a se invicem discernantur, et alterum linteaminum, quod calatura caret, cum altero quoque quod recentius est manutergiorum per hunc amicum nostrum fratrem Walterum mihi transmittatur. Reliqua vero simul posita in custodia vestra sicut prius habeantur, donec ego ad vos veniam. Venerabili amico vestro priori Sancti Evurtii, et huic præsentium latori Fratri Waltero gratias habeatis, qui pro veneratione vestra plura mihi parati sunt exhibere quam velim ab eis gratis accipere. Vale perpetuo in Christo Jesu Domino nostro. Ubiunque terrarum existam, vester sum, cupiens vestræ voluntati morem gerere, liberalitatisque deservire. Quod res ipsa, Deo annuente, explicabit, si quando tempus futurum nobis obsequendi vobis locum conciliaverit.

EPISTOLA X.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Domino R. Dei gratia priori Sancti Victoris, suus M., ad quam veritatis via perducit salutem.

Successus sui aperit indicia quisquis horum innititur gratiæ, quorum promeruit amicitias. Quorum enim sibi quisque conciliavit affectus ex meritis,

eorumdem jure, prout honestati tamen congruit, fungitur officiis. Ego itaque non hoc calle in amicitias vestras deductus, qua benignitas in vobis insita mihi præmonstravit accessus, ad gratiam vestram gratis intravi. Dum enim bonitatis vestræ statum recolo, mihi liquido innotescit liberalitatem vestram, prout decet ac expedit, cunctis patere. Quare, ut excellenti vestræ consuetudini morem suum geram, charitatis vestræ magnificentiam convenio, quatenus penes vos locum mihi quempiam placidi affectus pique desiderii patere concedatis. Super amicitia domini Walteri prioris Sancti Evurtii, multimodas grates vobis refero. Si quid vobis placuerit, per hunc nuntium meum amico vestro priori Sancti Albani mandare poteritis. Valete. Si qui amicorum vestrorum manent in locis, per quæ hic puer iter habebit, precor vestra eum ad eos transmittat, ne injurias ei fieri in via patiantur. Perpetuo valete.

EPISTOLA XI.

G. PRIORIS S. ALBANI AD RICHARDUM.

Venerabili amico, et merito honorabili Ric. priori de Sancto Victore, G. prior ecclesiæ Sancti Albani, salutem et debitæ dilectionis affectum.

Quia petitiones meas jam pridem curæ vestræ delegatas diligenter prosequi studuistis, præsentem cæteris securus adnecto. Precibus igitur meis, ut mos vester permittit, inflectimini, et latorem præsentium fratrem meum M. suscipiat dilectio vestra meo intuitu commendatum, et in quo necesse habuerit ei vestrum astipuletur consilium, ut vobis habeam multipliciores gratiarum actiones. Munusculum, quod vobis ex parte mea porrigendum transmissi, dignanter vestra dilectio suscipiat, et potius mittentis affectum quam missi attendite parvitatem. Valete.

DE ERUDITIONE HOMINIS INTERIORIS

LIBRI TRES.

Occasione accepta ex somnio Nabuchodonosor apud Danielem.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De mystico somnio regis Nabuchodonosor, et summa intentionis totius operis.

Quid illud Nabuchodonosor somnium juxta litteram designet, potissima illa Danielis expositio docet. Sed displicere non debet, si tropologica discussio ex eadem materia eliciat quod ad veritatis scientiam, vel morum disciplinam lectorem ædificet. Ut ergo summam intentionis ejus paucis perstringam,

videtur propheta hoc loco ex mystica visione designare quomodo viros virtutum contingat paulatim defluere, et quibusdam detrimentorum gradibus in ima corruere, et per visitantem gratiam quandoque ad pristinam, vel potius potiorem animi statum resurgere. Hæc autem permutationis corruptela, vel reparationis medela accidere utique solet in utraque vita, tam activa videlicet quam contemplativa. Utriusque, ni fallor, in hac una visione typus ex-

primitur, si recte pensetur. Quid enim est quod Nabuchodonosor mysticam visionem accepit, amisit, et postmodum iterum cumulatus agnovit. Nam ipsam cum ipsius interpretatione ad ultimum recipere meruit. Quid, inquam, in his omnibus nobis innuitur, nisi quod contemplationis gratia quandoque divinitus datur, interdum subtrahitur, tandemque multipliciter reparatur. Activæ autem vitæ detrimenta designantur in statua, quæ inchoata ex auro desinit in testa, in summo aurea, in medio argentea, vel aerea, in imo ferrea vel testea. Ecce ut vides quanto inferior, tanto semper invenitur seipsa deterior. In varia permutatione metallorum signantur varia detrimenta regnorum, et in utrisque multiformis defectus morum, vel meritorum. Sed ecce post multiplicem regnorum defectum, regnum illud suscitatur, quod non dissipabitur in æternum. Sic sæpe mens humana post multiplicem ruinam, divina inspiratione compuncta ad justitiam redit, et ex ipso suo casu erudita et humiliata, quanto eruditior quantoque humilior, tanto et fortior resurgit.

Illud quoque notandum quod contemplativæ vitæ gratia quam activæ facilius elabitur, sed multo difficilius reparatur. Hinc est quod Nabuchodonosor somnii visionem quam tam facile amisit, cum tanta difficultate recuperavit. Hinc est quod regnorum detrimentum latius describitur, et gradibus distinguitur, et inextremabilis regni subintroductio paucis perstringitur, et subito quidem, et sine ulla degradatione subinfertur. Et forte quod de qualibet geminæ vitæ gratia dicitur, de utraque intelligi datur. Nam Scriptura sacra sæpe unum dicit, et aliud innuit. Solet itaque vicissim utrumque contingere, et hominem videlicet in activa exercitatum, subito et inopinatè cadere, et item a contemplativa dejectum per visitantem gratiam miranda facilitate resurgere. Sed congrue satis hoc loco, ubi de utriusque vitæ lapsu vel reparatione agitur, congrue, inquam, utriusque proprietatem expressit, et qua sibi proportionè respondeant ostendit. Nam a contemplativa facilius decidimus, et ad activam facilius resurgimus. Hæc autem regis Nabuchodonosor visio (sicut et cætera ipsius) satis evidenter ostendit quam apte tale nomen accepit. Nam somnium procul dubio quod vidit futurorum præsigium fuit. Et illud nihilominus quod per præsigium futurum prævidit rerum aliarum signum fuit: nam morum accidentia expressit. Vide ergo quam recte tale nomen sortitur. Nabuchodonosor quippe prophetans istiusmodi signum interpretatur. Nonne Nabuchodonosor per mysticam visionem prophetabat, unde et ejus visio prophetia erat, quæ varios regnorum defectus portendebat? Quis autem nesciat quia omnia in figura contingebant illis? Ergo illa regnorum permutatio figura fuit quia aliud aliquid per mysterium significavit; et rerum spiritualium signum fuit. Signum itaque prophetabat, qui in futurorum præsigio rerum spiritualium figuras prævidebat. Sed quale signum?

Signum istiusmodi, hoc est signum tale quod, quale, vel quam verum sit, potest experimento probari, et quasi ad oculum ostendi, vel signum istiusmodi quasi ejus rei quæ potest digito ostendi. Si enim in detrimento regnorum morum detrimentum dicitur intelligi, quo, quæso, in loco, vel tempore hoc non possit ostendi, hoc non possit videri. Et hæc quidem illi nominis interpretatio satis congruit, secundum quod ei accidit. Nam est et alia non minus congrua secundum quod fecit: interpretatur namque Nabuchodonosor *sessio in agnitione angustiarum*. Quid est sedere, nisi semetipsum humiliare? Attende autem quantum rex iste seipsum humiliavit, qui Daniele servum sibi ex captivitate addictum adoravit, quando regni sui dejectionem (quam sine angustia nosse non poterat) ipso exponente agnovit. In agnitione itaque angustiarum sedit, qui audito imminente periculo ad prophetantis se pedes humiliter prostravit. Hæc autem quæ dicta sunt de nominis interpretatione videntur historiarum alludere, sed nihilominus et illud considerandum est quomodo valeant mysterio congruere, Quid enim aliud designat hæc tanta persona quæ pariter videtur esse rex, atque propheta, nisi animum gemina præditum gratia et plene exercitatum tam vita activa quam contemplativa? Nonne tibi videtur animus humanus in se regiam quodammodo personam gerere, cum cœperit affectibus et passionibus (tum ex liberi arbitrii jure, tum ex gratiæ collatione) fortiter præsidere, et cum auctoritate imperare, et illud quod intra nos est regnum cœlorum viriliter vindicare? Nonne tibi videtur dono quodam quasi prophetiæ pollere, cum jam ex providentiæ munere acceperit imminetia pericula posse prævidere atque prædicere, maxime autem cum jam cœperit per contemplationis gratiam mysteriorum profunda rimare, et per mentis excessum, et velut per somnium divinorum judiciorum arcana mirari? Recte autem et Nabuchodonosor dicitur qui prævidentiæ dono donatur, et tunc veraciter qui ejusmodi est signum prophetat, cum ex causis præcedentibus morum detrimenta prævideat. Nam semper detrimenta meritorum designant detrimenta præmiorum. Absque dubio namque quantum detrahatur merito, tantum semper detrahitur et præmio. Prophetat igitur signum, et signum istiusmodi, qui ejusmodi signum vel ejus rei signum prædicat quæ, qualia sint, possunt quodammodo digito ostendi, et experimento probari. Sæpe autem defectus bonorum desideriorum præsignat defectum bonorum operum. Nam, torpente voluntate, necesse est animum postmodum a bono studio tepescere. Solet autem et e converso contingere. Cui vero datum est imminetia pericula, et mala adhuc futura posse prævidere, si curat et satagit cum dolore et animi angustia illa in considerationem adducere, et semetipsum in eorum expectatione humiliare, potest ei idem nomen secundum aliam interpretationem congruere. Nam Nabuchodonosor, ut dictum est, interpretatur

sessio in agnitione angustiae. Nemo autem miretur quod per regem iniquum animus virilis, et vir virtutum intelligi dicitur. Quis enim nesciat (nisi sacrarum litterarum imperitus) quam saepe in Scripturis significet Christum serpens animal venenosum, et leo animal ferocissimum? Et si exponenti beato Gregorio credimus, in David adultero per mysterium intelligitur Christus, et in innocente Uria intelligitur perfidus ille Judaicus populus. Quid igitur mirum si per regem iniquum quem improbamus, intelligimus rem justam quam approbamus? Et quidem in rege injusto quamvis fuerit voluntas inordinata, erat tamen ei potestas ordinata. Non est enim potestas nisi a Deo. *Quae autem a Deo sunt, teste Apostolo, ordinata sunt (Rom. xiii).* Recte itaque satis regia potestas virtutum animum designat, qui regnum illud internum moribus sibi vendicat, sive liberum arbitrium per quod ex cooperante gratia affectionibus et passionibus suis animus imperat.

CAPUT II.

Quomodo contemplationis gratia quibusdam modo datur, modo subtrahitur, interimque amissa recuperatur.

In anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium, et conterritus est spiritus ejus, et somnium ejus fugit ab eo (Dan. ii). Primum studium virilis animi esse debet, ut possit dominari affectionibus; secundum ut possit imperare cogitationibus; tertium ergo animus spiritalia quaeque, et vitorum suorum victrix anima in regno suo extunc iam incipit habere, quando excessibus suis edonitis jam praevalet, non solum affectionibus, verum etiam cogitationibus imperare, ut utrumque possit et illas ab illicita concupiscentia, et istas ab inepta evagatione restringere. Quid est autem somnium videre et futurorum praesagia, seu occultorum mysteria praevidere, nisi gratiam contemplationis divinitus accipere, et per mentis excessum judiciorum divinorum cognitionem ex divina revelatione percipere? Recte autem anno secundo rex iste somnium vidit, quia spiritualis quisque post edonitam concupiscentiam cognitionumque disciplinam, tandem aliquando contemplationis studio vacare praevalet atque assuescit. Saepe autem fit ut, dum humanus animus ad divinorum judiciorum subtilitatem, seu etiam distractionem contemplandam ducitur, ex ea ipsa divinae distractionis consideratione quam percipit, subito timore medullitus concutiatur. Dum enim mens rudis, et caelestibus disciplinis minus erudita, de propria industria, magis quam de gratia divina, adhuc omnia praesumit, facile in hunc timorem ex divinae severitatis contemplatione, aequitatisque illius consideratione cadit. Praesumptuosa namque mens, dum miranda subtilitate conspicit, quam sit supra humanam virtutem divinis beneficiis respondere, et divina severitas pro aequitatis jure quam valeat, vel debeat erga nos districte agere, saepe in immensam formidinem

A (imo pene usque in desperationem) solet seipsam praecipitare. Sed dum trepidus animus hujusmodi pavore confunditur (ut taceam quam juste absque ulla dubitatione, tam misericorditer quam utiliter) sub hoc necessitatis articulo, contemplationis gratia subtrahitur, ne a subtilitatis suae nimietate in desperationis foveam totus praecipitetur. Somnium itaque quasi ab eo fugit, dum illam quam per mentis excessum videre consuevit contemplationis lucem amittit.

Praecepit autem rex, ut convocarentur arioli, et magi, et malefici, et Chaldaei, ut indicarent regi somnia sua. Regium profecto animum gerit, qui desiderii suis imperare, et studia, et exercitia sua pro deliberationis arbitrio disponere consuevit. Ejusmodi itaque animus regius omnes sapientes Babylonis in unum convenire facit, et diversas quodammodo sectas in unum per scrutinium cogit, quando omnem sollicitudinem, et indagacionem (quas per varia studia, et exercitia dispergere consuevit) uni, et soli caelestis doctrinae negotio impendit. Ab ejusmodi autem sapientibus, et quasi in unum coeuntibus, quasi somnia nostra amissa requirimus, quando subtracta contemplationis nostrae spectacula, per multiplicem et infatigabilem studiorum nostrorum instantiam reparare satagimus. *Qui cum venissent, statuerunt coram rege.* Ecce quid dicitur; ecce qualis convocatio coram rege stare perhibetur. Regium animum necdum te habere existimes, si subtilissima illa cogitationum tuarum acumina undecunque pro voto colligere, et pro arbitrii libertate, cujuscunque intentionis studio immobiliter figere necdum vales. *Et dixit ad eos rex: Vidi somnium, et mente confusus ignoro quid viderim.* Sapientium nostrorum convocationem alloquimur, quando perscrutationum nostrarum evagationem in intimis increpamus, vel ad sublimium investigationem inflammanus. Studeamus autem juxta hujus similitudinem profectuum nostrorum damna non negligere, quin potius studia nostra ad eorum reparationem incitare.

Illud sane notandum quod superius dicit se esse conterritum, hic autem mente confusum. Sed sciendum quia mens humana, dum ad divina aequitatis ardua limpidius contemplanda sublevatur ex infirmitatis suae reverberatione, sub uno eodemque tempore unde torretur, inde confunditur. Nam procul dubio in divinae justitiae consideratione, invaletudinisque humanae comparatione homo infirmitatem suam horrescit, pariter et erubescit. *Responderuntque Chaldaei regi, Syriace: Rex, in sempiternum vive.* Dic somnium servis tuis, et interpretationem ejus indicabimus. Primo loco considerandum cui et quomodo responderunt. Utique Chaldaico regi, Syriace quod quidem idem est, sicut Hieronymus super hunc eundem locum diffinivit, quod Chaldaice. Quid itaque est regi in propria lingua respondere, nisi expresse et manifeste quod sciri oportet insinuare? Cum enim cuilibet aliquid in

aliena et ignota lingua dicitur, strepitus quidem A vocis ad aures, sed sensus ejus usque ad animum non ingreditur. Quasi ergo in propria, et nota lingua respondetur, quando id, quod opportunitas exigit, convenienter intimatur. Quod si ad nominis interpretationem recurrimus, in eandem proculdubio sententiam reducimur. Syria namque interpretatur *sublimis*. Quid itaque erit respondere Syriace, nisi sublimiter respondere? et quid erit respondere sublimiter, nisi respondere convenienter et sufficienter? Nihil autem melius, nil certius, nihilque sublimius animus agnoscit quam quod per experimentum didicit, et forte hic est proprius atque præcipuus, et omnino sublimissimus humanæ animæ discendi modus, quando aliquid proprio experimento probamus. Nonne tuæ tibi cogitationes seu occupationes, tam proprie quam aperte respondent, et satis sublimiter ad veritatem erudiunt quando ex proprio defectu docent, et quasi per experientiam loquuntur, quam frustra vel temere aliquid supra humanum modum de propria industria præsumitur? Tota sane istorum responsio hoc maxime videtur continere (illud videlicet) quod rex violenter exigebat, omnino non posse. In ejusmodi ergo sapientibus, quales tibi superius ostendimus, hoc erit, ut opiuor, eorum respondere suam impossibilitatem proprio experimento docere. Singula autem responsionis eorum pertractemus, et primum de primo videamus.

CAPUT III.

Quod in omne quod agimus, intentioni bonæ studere et gratiæ divinæ inniti debeamus.

Rex, inquit, in sempiternum vive (Dan. 11). Ut itaque ad invicem conferamus exteriora cum interioribus, corporalia cum spiritualibus, utinam internam illam familiam, tam disciplinam habeamus quam disciplinam, istam exteriorem agnovimus. Audivimus quid prima fronte suo regi respondeant, et forte hoc ipsum eos ipse docuerat, doceamus et nostram (in omni videlicet nostro conamine) similima respondere: Rex, in sempiternum vive. Quid tamen hoc erit, quæso, exoptatio, an admonitio? Exoptatio, ut hoc valeat, an admonitio, ut in hoc ipsum omne studium impendat? Quæ est autem vita illius interni principis, et internæ illius D familiæ dominatoris? Quæ, inquam, est illius principalis in anima (humanæ videlicet mentis) vita, nisi intentio bona? Quidquid homo agat, etiamsi bonum sit, inutile tamen erit, nisi bona intentione fiat. Tunc autem mens hominis etiam inter bona opera moritur, quando intentio depravatur. Veritatis attestatio est: *Quia, si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosus erit (Matth. vi)*. Quid igitur erit in sempiternum vivere, nisi in omni opere bono intentionem bonam habere? Utinam ad omnem conatum nostrum, ad omne inceptum bonum, hæc nobis responsio primo occurrat, in hoc omnis nostra cogitatio suspiret, et satagat, ut in æternum vivamus, quod tunc quidem fiet,

si nihil nisi bonum, et sine bona intentione agamus. Ut enim de cæteris taceamus, o quoties ipsam veritatem, non pro veritate, sed pro vanitate quærimus, et inventam veritatem, non in veritate, sed ad vanitatem diligimus, et quod miserrimum est, in verbis vitæ ad mortis lucra negotiamur, vel certe interioris hominis vitam recte intelligimus gratiam divinam! Sicut enim corpus nihil potest sine vita sua, id est sine anima, sic interior homo noster nihil boni potest sine gratia divina: *Gratia, Dei*, inquit, apostolus, *sum id quod sum (Cor. xv)*. Et Veritas ipsa de se: *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv)*. Quid ergo est dicere, in sempiternum vivere, nisi indesinenter gratiæ adhærere? Quidquid disponas non de tua industria, sed de divina gratia præsumas. Quidquid peragas, illi, non tibi ascribas hoc utique regi illi, et eo maxime tempore dicendum erat, quod illud quod divinitus acceperat humanitus quærebat, et ad aliud quod sperabatur, humanæ potius industriæ, quam divinæ gratiæ innitebatur. Sed illud est valde mirum (imo supra humanum modum stupendum) quod sæpe cum hæc apud nosmetipsos tacite loquimur, et intime sentimus, nihilominus tamen, et sub eodem tempore propriæ industriæ innitimur, ac si cooperantem gratiam penitus ignoremus. Sæpe cum de divinæ gratiæ commendatione, subtiliter aliquid apud proximos loquimur de nostræ locutionis subtilitate apud nosmetipsos gloriamur. O infinita hominis stultitia, et recte quidem dicis hominem nil posse sine gratia? Sed si veritatem loqueris, unde gloriaris? Docemus itaque occultorum perscrutatrices subtilissimas, illas videlicet nostras cogitationes, ut in omni nostro studio, in omni negotio hoc primum, hoc præcipue satagant, hæc nobis sollicitudinem primo ingenerant, ut studeamus totum quod proponimus de gratia præsumere, totum quod efflicimus gratiæ divinæ ascribere, et hoc pertinet ad sempiternum vivere.

CAPUT IV.

Quomodo secundum varios studiorum suorum successus, quidam se, vel enerviter dejiciunt, vel inaniter extollunt.

Dic, inquit, somnum servis tuis, et interpretationem ejus indicabimus (Dan. 11). Attende quid dicunt. Unum exigunt, et aliud promittunt. Exigunt a rege visionem, et ejus pollicentur interpretationem. Et tamen quam vane exigunt, tam falso promittunt. Unum autem erat quod veraciter dicere possent, si vera confiteri voluissent, visionem videlicet minime nosse, nec per se scire penitus potuisse. Qui ergo falsa profitentur, cur saltem verâ non confitentur? Communis pudentia generalis impudentia. Communis pudentia impossibilitatem suam celare, generalis impudentia, ultra possibilitatem præsumere. *Et respondens rex, ait Chaldæis: Sermo recessit a me. Nisi indicaveritis mihi somnium, et conjecturam ejus, peribitis vos et domus vestra publicabuntur. Si autem somnium, et conjec-*

uram ejus narraveritis, præmia, et dona, et honorem multum a me accipietis. Quis, quæso, regem, Nabuchodonosor libere non reprehendat, quod sapientes suos pro tali causa perditioni addicat, cum forte et ipse simile, vel pejora faciat? Quid enim est sapientes suos ultro perdere, nisi sapientiæ studia penitus omittere, et subtilissima illa ingenii sui acumina in doctrinæ alicujus investigatione ulterius exercere jam nolle? Quid autem est sapientium domos publicare, et ad communem omnium usum redigere? Domos autem, illum habitacionis nostræ locum dicere consuevimus, ad quem semper post multiplices labores atque discursus quiescendi gratia recurrere solemus. Quid igitur per sapientium domum rectius datur intelligere quam privata illa atque secreta quietis suæ otia quibus solent studiosi quique doctrinæ studiis vacare? Sapientium igitur nostrorum domus, quodammodo publicantur, quando studiosa illa quietis nostræ otia, ad omnem dissolutionis evagationem exponuntur, doctrinæque secreta penetralia ad omnem curam vel curiositatem prosiliuntur. Quam multos videmus post præclara studiorum suorum insignia, scientiæque magnalia, cum forte ad qualemcunque honoris gradum promoti fuerint, vel forte administrationis cujuscunque curam susceperint, omnem statim doctrinarum suarum disciplinam despiciere, sæcularibus negotiis solum semperque vacare, cunctos sapientiæ cultores sub uno die perdere, eorumque abdita secreta publicare? Quid isti facerent si Nabuchodonosor regnum acciperent? Quam multos itidem videmus, post multum spiritualium exercitiorum instantiam, post acceptam denique contemplationis gratiam, cum forte ab illo sublimitatis suæ statu aliqua tentatione, vel qualicunque fatigatione dejecti fuerint, et ad illam celsitudinis suæ artem sine aliquo, vel forte sine magno labore redire non posse perspexerint, omnem protinus spiritualium studiorum industriam deponere, vel damnare, et seipsos sub omni hora ad omnes vagos, vanosque discursus exponere. Videas illos non solum illa contemplationis suæ otia non repetere, verum etiam omnem meditationis, seu lectionis instantiam penitus omittere. Quid aliud isti quam sapientes suos occidunt, qui omnes spirituales intellectus in semetipsis varia desideriorum suorum fluctuatione obducunt? Ecce audivimus de minis, videamus de promissis. Si autem somnium, inquit, et conjecturam ejus narraveritis, præmia et dona, et honorem multum accipietis a me. Præmium est quando illud accipimus quod meruimus; donum, quando illud accipimus, quod necdum meruimus; honor autem quando et illud obtinemus, ad quod promerendum minus idonei sumus. Præmium itaque est quod meritis redditur, donum quod gratis impenditur, honor quod ex sola dignitate confertur: præmia, inquit, et dona, et honorem multum accipietis a me. Nihil, fratres, verius: quam libenter sapientibus nostris stipendia merito-

A rum impendimus, quam grater eis honorem debitum vel gratuitum conferimus? Et ut inde quid sentiam plenius absolvam, nihil certius exspecto, nihil amplius timeo quam ut nimium honorem et majorem reverentiam quam oporteat ejusmodi sapientibus impendi, quisque satagat, cum forte suis desideriis satisfecerint, et votis suis pro voto responderint. Quis suis studiis et disciplinis non amplius ascribat, quam ipsa Veritas dicat? Quis, quæso, opinionem scientiæ et sapientiæ suæ, non solum, juxta æquitatis modum, sed et præter, imo supra æquitatis debitum nolit extendere? Quoties itaque animus studiis suis libenter insistit, et inde sibi famæ et gloriæ dilatationem promittit, loquitur quodammodo sapientibus suis, et præmia, et dona; et honorem multum accipietis.

CAPUT V.

Quam multis modis animus seipsum decipit, et suum sibi vitium non invitum abscondit.

Proposito præmio, statim rex subjungit, et dicit: *Somnium igitur, et interpretationem ejus indicate mihi (Dan. 11).* Duo quærit, somnium, et interpretationem ejus. Aliud est divinatorum judiciorum arcana ex divina revelatione cognoscere, et aliud est eorumdem rationem perpendere vel penetrare potuisse. Hoc ad somnii cognitionem, illud pertinet ad ejus interpretationem. Quam multa divinatorum judiciorum cognoscimus, quorum rationem nulla nostra discussione penetramus. *Responderunt secundo, atque dixerunt: Rex somnium servis suis dicat, et interpretationem ejus indicabimus.* Quid est iterum respondere, nisi impossibilitatem suam iterato conanimis sui defectu plenius perfectiusque docere? O quam difficile humana impudentia, a sua præsumptione reprimitur. Ecce post plura experimenta adhuc impossibilia exiguntur, adhuc impossibilia promittuntur. Sed videamus quid sequitur: *Respondit rex, et ait: Certe novi quia tempus redimitis, scientes quod recesserit a me sermo. Si igitur somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem et deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi ut sciam, quod interpretationem quoque ejus veram loquamini.* Ecce ex sua instantia rex non nihil profecit, qui tandem aliquando eorum duplicitatem deprehendit, et te quidem non putes parum profecisse, cum cordis tui duplicitatem poteris ad liquidum deprehendere. Quam multa sæpe simulamus, quam multa dissimulamus. Infirmi nostra libenter dissimulamus, et illa quæ omnino non possumus, posse vel habere nos bona simulamus: et mirum valde quod libenter animus seipsum decipit, et suum sibi vitium non invitum abscondit. Ecce utrumque vitium simulationis et dissimulationis rex in suis subjectis deprehendit, et dissimulationis quidem in eo quod dicit: *Certe novi quia tempus redimitis.* Simulationis in eo quod post pauca adjungit, una est de vobis sententia, quod interpre-

tationem quoque fallacem composueritis. Ignorantiam suam dissimulabant, et aperte fateri volebant, et in hoc tempus redimebant, et tamen de somnii interpretatione falsa promittebant. Sed dissimulationis malum in eis rex experiendo probavit, simulationis vero malum ex ratione cognovit, dum unum vitium ex alio collegit. Si enim nec illud poterant, quod minus erat, quomodo illud potuissent quod majus erat? Perpendis ex his, ut opinor, et animadvertis, quod alia in nobis experimento probamus, et alia utique ex ratione colligimus. *Respondent ergo Chaldæi coram rege, et dixerunt: Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere.* Ecce jam tertio respondent, et tandem aliquando defectum suum manifeste docent. Et ut tres responsionis vicissitudines gradibus distinguamus, vide ne forte prima illa responsio sit dubitationis, secunda timoris, tertia desperationis. Et ad primum quidem conatum quando aliqui incipiunt, nec tamen perficimus, incipimus sæpe de incepti nostri consummatione dubitare. Ad secundum autem amplius formidare. Ad tertium vero conatum, cum nullum consequimur effectum, solemus penitus desperare.

Et nota quod dubitatio et formido habent responsionem ambiguum, desperatio autem habet responsionem manifestam. Sic utique illi primo et secundo ignorantiam suam magis minuunt quam loquuntur. Ad tertiam autem, lucem jam palam profitentur. Audiamus tamen quam falso vera loquantur: Non est, inquit, homo super terram, qui sermonem tuum possit implere. Non dicunt simpliciter, nos non possumus, quod utique verum erat, sed non est homo super terram qui possit, quod absque dubio falsum erat. Nam et Daniel homo erat, et super terram erat, qui hoc potuit, sicut postea rei exitus probavit. Potuit tamen non ex propria industria, sed ex gratia divina. Quis eum dicat non posse quod orando potuit obtinere? Vide quot modis, et quam sæpe seipsum animus humanus decipiat, sed quis hoc plene explicare sufficiat? Quam multa sæpe nos posse præsumimus quæ tamen omnino non possumus, et quam multa quæ omnino non possumus neminem posse putamus? Quid, quæsc, est quod animus humanus secundum bonum quod in se probat alios omnino non prædicat, et tamen secundum malum quod in seipso invenit, alios adjicit? Ecce sapientes isti quod de somnii interpretatione præsumebant, non tamen et æque omnibus in commune attribuebant. Verumtamen quod de somnii recuperatione non poterant, neminem posse confirmant. Sed ut totum hoc secundum unum eundemque animum consideremus, nihil sane in nobis debemus vel temere præsumere, vel temere desperare. Nam sæpe quod uno modo non possumus, alio modo facile explicamus. Quam multa sæpe quæ non possumus actitando, obtinemus orando.

CAPUT VI.

Quam temere, vel frustra ex humana industria præsumimus quod ex angelica solum, seu divina revelatione exspectare debemus.

Videamus tamen quid isti adhuc addant, subtiliter discentientes quid vitiose, vel quid forte veraciter dicant. Nam et incaute prolata ad nostram cautelam valent, et recte prolata ad imitationis studium informare habent. *Sed neque regum quisquam, inquit, magnus, et potens verbum hujusmodi sciscitatur ab omni ariolo, et mago, et Chaldæo (Dan. ii).* Rex recte dicitur qui ad regnum sublimatur. Sed quid ait rex ille, vere Rex regum et Dominus dominantium? *Regnum cælorum, inquit, intra vos est (Luc. xvii).* Ad hoc sane regnum sublimari possumus, si perfecte id volumus. Habet sane hoc regnum intra nos existens incolas multos et habitatores infinitos. Quanto autem quisque ejusmodi regnum amplius dilatat, fidelius dispensat, districtius regni, prudentius disponit, tanto potentior efficitur, tanto major judicatur. Ad hoc autem regnum magis provehit atque conducit paupertas spiritus quam copia sensus: *Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v).* Qui ejusmodi regnum accipit fiducialiter psallit, cum dicit: *Ego autem constitutus sum rex ab eo (Psal. ii).* Bene autem de ejusmodi regibus dicitur. Sed neque regum quisquam magnus, et potens verbum hujusmodi sciscitatur ab omni ariolo, et mago, et Chaldæo. In hoc autem dicti reges magni sunt, et suam sibi potentiam defendunt, quod nihil de propria virtute præsumunt, quanto minus ea quæ supra hominem sunt? Certe illud verbum rex divinitus acceperat, et omnino tale erat quod nisi ex Dei revelatione sciri non poterat. Quod ergo sciri non poterat nisi a Deo, qua temeritate præsumitur ab homine ariolo, mago, vel Chaldæo? Quid igitur est hujusmodi verbum ab ejusmodi quovis sapiente sciscitari nolle, nec debere, nisi ea quæ supra hominem sunt ex nulla humana industria, vel arte debere præsumere? Hinc est quod additur, cum dicitur: *Sermo enim quem tu, rex, quæris gravis est, nec reperietur quicumque qui indicet illum in conspectu regis, exceptis diis quorum non est cum hominibus conversatio.* Certe quod supra hominem erat, rex ab homine exigere non debebat. Quid autem gravius, quidve molestius quam hominem ab homine, homini impossibilia exigere, et quæ supra humanum modum sunt ab humana possibilitate extorquere velle? Sed quæ impossibilia sunt apud homines, apud Deum possible sunt. Exceptis, inquit, diis quorum non est cum hominibus conversatio. Recte hoc loco satis per deos sanctos intelligimus angelos. Si enim propter imaginis, seu etiam similitudinis participationem homines dicti sunt dii, quanto rectius angeli? *Ego dixi: dii esis et filii Excelsi (Psal. lxxxii),* et angeli quidem omni hora, imo omni pene momento inter homines versantur, et tamen cum hominibus non conversantur, quia et tunc quidem cum inter homines sunt,

non humanitus, sed cœlitus, et vere divinitus de-
gunt. Quis neget vel nesciat angelos hominibus
multa quæ supra homines sunt revelare potuisse,
et revelare solere? Sed ut adhuc de exterioribus ad
intima nostra similitudinem trahamus, sic sæpe
quæ nulla nostra investigatione penetramus, ex
divinis revelationibus et inspirationibus agnosci-
mus. Si autem per deos quis intelligi velit non ange-
los, sed homines divinitus aspiratos quorum con-
versatio jam non sit cum hominibus (hoc est hu-
mana sapientibus) eo quod jam veraciter dicere pos-
sunt: nostra conversatio in cœlis est, nihil verius
dici potest. Multa enim ex divina inspiratione agno-
scent, quæ humanam investigationem excedunt. Si
vero sententia illa superior ad hunc sensum ac-
commodatur, nihil in ea nisi rectum sonare vide-
bitur ubi dicitur. Non est homo super terram qui
sermone tuum, rex, possit implere, quasi dicatur:
Nemo eorum qui super terram sunt, nisi illi tan-
tum qui cœlesti conversatione cœlos ascendunt.

CAPUT VII.

*Quomodo post præclara sæpe studiorum suorum in-
signia mens tam sæcularium quam spiritualium
doctrinarum curam deponit; et se totam ad sola
exteriora negotia exponit.*

Quo audito, rex in furore et in ira magna præci-
pit ut perirent omnes sapientes Babylonis. Et egressa
sententia, sapientes interficiebantur (Dan. ii). Ecce
quod superius jam prælocuti sumus. Postquam rex
de somnii sui recuperatione desperavit, in furore
et ira omnes sapientes suos perire decrevit. Uti
jam diximus, hoc est sapientes suos perdere, per-
acutos illos atque subtiles scientiæ et sapientiæ in-
tellectus secundum pristinam consuetudinem et
assuetam exercitationem ulterius non requirere, et
cujuscunque doctrinæ studiis nullam penitus operam
dare, vel curam impendere. Quasi somnium visum
amittitur, quando illa per quam ad sublimia mens
frequenter sublevabatur gratia contemplationis sub-
trahitur, et tunc quidem velut de ejus recuperatione
desperamus, quando diu multumque laborantes,
nihilque proficientes spiritualium illam spectaculorum
nostrorum jucunditatem ulterius nos recuperare
posse diffidimus. Sed sit sæpe ut, dum illam quam
amare consueverat divinarum revelationum specu-
lationem amittit animus, diutina fatigatione jam
fractus, non solum ejus in cujus reparatione defecit,
sed quorumcunque studiorum curam deponat, et
omnes sapientes suos quodammodo perdere dispo-
nat. In furore, inquit, et ira magna. Furor est per-
turbatio mentis, totius expers rationis. Ira est men-
tis perturbatio magna, sed a ratione non penitus
aliena. Quasi ex furore agitatur, et acclitatur,
quando sine respectu rationis in id, quod fieri non
oportet, nos ipsos præcipientes damus. Ira sæpe com-
moti intelligimus quid faciendum sit, cum tamen
refrenari non possit, si magna fuerit. In primo ita-
que perturbationis nostræ impetu sæpe, nec saltem
ad rationem respicimus, postmodum autem rationem

A quidem videmus, sed sequi non possumus, tandem
vero intuemur et sequimur. Recte ergo prius furor,
et postea ira ponitur.

Notandum sane quod sapientes Babylonis dicuntur,
qui hoc loco perire præcipiuntur. Puto alios esse
sapientes Babyloniorum, et alios esse sapientes Ju-
dæorum. Illi sane occupantur circa terrena, isti circa
divina. Illi sane sectantur sapientiam mundi, quæ
stultitia est apud Deum, isti scrutantur etiam pro-
funda Dei, utpote spiritales, et spiritualibus spiri-
tualia comparantes. Quid igitur per sapientes Baby-
loniorum, nisi scientias sæculares? et quid per
sapientes Judæorum intelligimus, nisi doctrinas spi-
ritales? Quasi ergo sapientes Babylonis damnationi
addicimus, quando sæculares disciplinas a nostris
studiis amputamus. Harum amputationi conscientia
nostra facilius acquiescit, et eo levius earum abje-
ctioni consentit, quo eas (quamvis ad aliquid utiles
humanæ saluti) minime necessarias attendit. Primo
ergo sapientes Babylonis trucidantur, unde est quod
de eis dicitur: Et egressa sententia sapientes inter-
ficiebantur. Sententia egreditur, quando id quod
quisque mente deliberaverat atque statuerat, tan-
dem aliquando ex opere manifestat. Quasi adhuc
intrinsicus est, quod adhuc versatur, et latet in
mente, et velut jam exercitus esse incipit, quando
jam apparet in opere. Sequitur: Quærebanturque
Daniel et socii ejus, ut perirent. Ecce quomodo
malum grassatur. Audivimus superius quomodo sa-
pientes Babylonis interficiebantur, ecce jam sapien-
tes Judæorum quærentur, ut interficiantur. Ecce
C quibus gradibus studiosa mens sæpe a sua vivaci-
tate resolvitur, et a summis paulatim ad deteriora
relabitur, prius sæcularium, postea spiritualium do-
ctrinam curam deponit, et se totam ad sola exte-
riora negotia exponit, et in se quasi omnes scientiæ
et sapientiæ cultores interficit, dum post humana-
rum artium despectum, contemplationis, medita-
tionis, lectionis et orationis instantiam penitus
deserit.

Notandum tamen quod de sapientibus Judæorum
dicitur, quia ad perditionem quærebantur. Quid,
quæso, est locum ubi ejusmodi sapientes ad perdi-
tionem inveniri valeant quærare, nisi occasionem
seu etiam excusationis alicujus opportunitatem cap-
tare, quo tutius atque liberius et cum securiori
conscientia sacræ etiam eruditionis studia dissoluta
mens possit abjicere? sæpe enim infirmitatem corpo-
ris prætextamus, cum spiritualia exercitia abjici-
mus. Sæpe charitatem hoc esse fingimus, quod con-
templativam vitam deserentes exterioribus negotiis
nos ipsos funditus exponimus. In hunc modum occa-
sio, et quasi loci opportunitas quæritur, ubi Daniel
cum cæteris sapientibus Judæorum ad interficiendum
inveniat. Si hujus Danielis facta consulimus, quid
rectius quam cordis devotionem in ipso figurari in-
veniemus? Vide quomodo sub omni adversitate, et
qualicunque necessitate semper ad Dominum re-
currit et consulit, auxilium divinum implorat et ac-

capit. Quis autem nesciat veræ devotionis esse sub omni necessitatis articulo, ad divina præsidia confugere, et tam in ambiguis quam adversis hinc consilium, illinc auxilium humiliter petere, et efficaciter impetrare? Scimus autem, quia intime et devote nunquam mens orat, quæ se ad devotionem studiosis præmeditationibus prius non excitat. Hi sunt enim veræ devotionis socii inseparabiles, circumspectæ, discretæ et providæ cogitationes. Sine hujusmodi enim sociis et cooperantibus, quælibet nostra devotio non novit vel valet orare quomodo oportet.

CAPUT VIII.

Quomodo in omni proposito, vel instituto debeamus æquitatis regulam consulere, et improvide statuta ad saniolem sententiam revocare.

Tunc Daniel requisivit de lege, atque sententia ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis, et interrogavit eum qui a rege acceperat potestatem, quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli, Daniel ingressus rogavit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi (Dan. ii). Sicut in Daniele intelligitur fervor devotionis, sic per principem militiæ recte, ut arbitror, intelligimus zelum rectitudinis et rigorem districtæ severitatis. Certe sine rigore justæ severitatis, nec illud quidem regnum licet in pace vel securitate possidere, in quo solent homines hominibus imperare, et in quo solent homines possidentium pacem perturbare. Quis imperantium unquam pace diutina frui, vel lætari potuit, qui pacis adversarios, cum potuit et oportuit districte judicare, et fortiter ferire noluit? Quanto magis autem in illo utique regno, in quo non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus spiritualia nequitæ in cælestibus, quanto magis, inquam, in ejusmodi regno oportet nos fortiter agere, et omnes perstreptentium cogitationum, vel affectionum tumultus, et quoslibet internæ pacis perturbatores districta animadversione ferire? Bonus sane iste princeps militiæ (rigor videlicet; et severitas justitiæ) cujus legibus, vel disciplinis quisquis non obtemperat, ab illa cælestis militiæ societate se alienat. Recte autem, ut arbitror, iste princeps militiæ Arioch dicitur. Nam Arioch *ad solitudinem redigens* interpretatur. Scimus quia regnum cælorum intra nos est. Debet itaque iste princeps militiæ quocumque regnum vel regionem videt contra hoc regnum exurgere, vel rebellare, et æterni regis legibus non obtemperare, forti impugnatione evertere, et ad sempiternam solitudinem redigere, et si fieri potest, in æternum delere. Si igitur per Danielelem devotionem, per Arioch zelum rectitudinis debemus intelligere, quid est Danielelem ab Arioch de lege, et sententia regis quærere, nisi compunctam mentem æquitatis judicium consulere, et ex magna devotione vehementer discutere, an forte justum vel injustum sit, quod meminuit se

prius per spiritus sui impetum statuisse? Multa enim tempore compunctionis et orationis meus hominis mala et injusta esse invenit, quæ prius ex animi impetu, et quasi præcipitanter definivit, quæ tamen injusta esse tunc temporis non advertit, et multa sæpe ex eodem spiritu: sui impetu homo contra conscientiam suam dictat, et tamen eandem animi sui præcipationem, postmodum sub orationis et devotionis suæ tempore temperat, et ad saniolem sententiam reformat. Debemus itaque ea quæ præcipitanter, magis quam prudenter statuimus, et mala esse pertimescimus, postmodum diligenter discutere, et utrum justa an injusta, utilia an inutilia sint, sagaci retractatione perquirere, et in hunc modum quasi per Danielelem officium Arioch de lege vel sententia data requiritur, dum de quolibet minus consulto mentis proposito et magna devotione, tandem aliquando veræ æquitatis, et summæ discretionis regula consulitur. Quid sit autem ad interficiendos sapientes egredi, et superioribus facile potest perpendi. Sciendum autem quod inconsulte sententiæ definitionem vel qualitatem sæpe tunc facilius deprehendimus, ampliusque formidamus, cum jam qualis sit, ex ipso opere et quasi per experimentum probamus. Hinc est quod Arioch hoc loco tunc primum de sententiæ datione consulitur, cum ad ejus occasionem jam jamque egreditur.

CAPUT IX

Quod quidquid contra nos accidere solet, dispensante Deo, libero mentis arbitrio, juxta meritum qualitatem respondet.

Sed si per Arioch districtio æquitatis recte intelligitur, mirum fortassis, nec immerito, alicui videbitur, quomodo ejusmodi sententiæ executio ad Arioch officium spectare dicatur, cum eadem utique sententia, nec juxta historiam, nec juxta mysticam intelligentiam justa judicetur. An forte rex juxta historiam furore turbatus justum esse credidit, quod veraciter justum non fuit, eo quod tunc veraciter dicere potuerit: Turbatus est a furore oculi meus? Sic sane quidam juxta hujus similitudinis typum, zelum quidem rectitudinis generantes, sed secundum scientiam non habentes, rectum credunt esse vel fingunt quod sapientes suos occidunt, majora sibi meritum lucra proponentes vel promittentes ex corporalibus exercitiis acquirere, quam ex spiritualibus quidem, in quibus interim non possunt quantum vel quam leviter volumus, proficere. Sed si adhuc profundius inspicimus, et ad divina judicia recurramus, statim videbimus quia multa quæ homo injuste disponit vel agit, Deus non nisi juste fieri permittit. Cur ergo et illa non dicantur ad Arioch officium pertinere, quæ juxta hanc considerationem ex divinæ districtiois æquitate, nostris probantur meritis respondere? Et interrogavit, inquit, eum qui a rege acceperat potestatem. Attende ergo quod Arioch iste a rege potestatem accepit, quia quidquid

circa nos utiliter seu inutiliter accidit, ex liberi arbitrii merito vel vitio descendit. Accipit autem Arioch exercendæ modo utilis, modo inutilis sententiæ potestatem a rege, aliquando a sciente et volente, aliquando a sciente et nolente quandoque a non sciente et volente, quandoque a nesciente et nolente. Quemadmodum enim dictum est, quod cuique accidere solet, dispensante Deo, libertatis arbitrio juxta meritorum qualitatem respondet. Quidquid ergo circa nos agitur pro meritorum retributione æquitatisque jure, justo Dei judicio moderatur. Sed providus ille animi obtutus, sæpe sub magnæ perturbationis suæ impetu, Omnipotentis beneplacitum seu judicium agnoscit et acquiescit. Aliquando agnoscit, nec acquiescit, quandoque autem sic effectus est ut voluntatem Dei solum circa se flori concupiscat, quamvis eam interim ad plenum non intelligat, modo autem sic afficitur ut voluntati Dei omnino acquiescere non possit, etiamsi illam (quam interim scire non potest) ad plenum scire potuisset. Sed quid mirum si humanus animus non potest semper acquiescere etiam cognitæ divinæ voluntati, quando quidem sæpe nec suæ potest acquiescere utilitati? Sæpe enim per impatientiam sententiam dictat quam suæ utilitati esse contrariam penitus non ignorat. Non igitur tunc tantum dictus ille princeps militiæ a suo rege exercendæ sententiæ potestatem accipit, quando ejusmodi rex aliquid juste et utiliter disponit, sed etiam nunc quidem, quando aliquid per impudentiam seu etiam per impatientiam ordinat quod Dei dispositione, præcedentibus ejus meritis, æquitatis retributione respondeat, imo etiam tunc quando aliquid agit unde odiosam, quamvis justam, sententiam incurrit.

CAPUT X.

Quibus considerationibus pensanda sunt quæ circa nos accidunt.

Videamus adhuc autem quid illud sit quod Daniel ab Arioch iterum inquirat. Quam ob causam tam crudelis sententia a facie esset regis egressa. Ordo congruus, et diligenter observandus, prius interrogatur de lege et sententia, postea de ejusdem sententiæ causa. Procul dubio diligenter inquirendum, et vehementer discutiendum (in rebus utique dubiis et maxime periculosis) prius de qualitate actionis, et consequenter quidem de qualitate intentionis. Nam sæpe culpa quæ ex actione contrahitur, ex qualitate intentionis nonnihil levigatur. Quod tamen inquirat de causa sententiæ, ad duo, ut arbitror, possumus imo et debemus referre, qua videlicet intentione fiat, vel qua Dei dispositione fieri contingat. Et circa actionem quidem quæritur utrumnam sit commoda an incommoda, justa vel injusta. Circa intentionem vero an forte sit pia vel inopia, discreta vel indiscreta. Circa Dei autem dispositionem id maxime quisque in dire vel duræ sententiæ investigatione perquirat, utrum ad utilitatem an ad ultimum nos feriat. Nam sane cum nos per-

cutit vel feriri permittit, modo ad nostram eruditionem, modo ad nostram correctionem, modo ad correptionem, modo ad damnationem, vel alio adhuc quolibet modo id agit. Hæc omnia diligenter inquirenda et subtiliter discutienda. Hæc omnia utilem timorem incutiunt, et mentem in oratione compungunt. Hæc omnia mentem humiliant, et nostram devotionem excitant, et ad supplicationem inflammant. Vides certe quam recte, quam discrete hæc omnia Daniel inquirat antequam precibus insistat, vel supplicationi incumbat. Hinc est quod dicitur, cum subditur: Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli, Daniel ingressus rogavit regem. Quid est autem prædicta illa Daniele ab Arioch discere, nisi diligenter et devote consulta districtæ æquitatis regula tandem aliquando post multam discussionem quæsitam sententiæ, et causæ qualitatem devotam mentem plenius agnoscere.

CAPUT XI.

Quomodo perturbationis nostræ tempore debeamus ad orationis remedia confugere, et ejusmodi suffragium in usum adducere.

Restat modo illud quærere quid sit Daniele ab Arioch intrare. Recte fortassis per regem qui in omnibus præsidet et imperat, intelligimus hoc loco vehementem animi motum, et validum libere voluntatis impetum, cui facile quælibet alia affectio cedat vel obediat. Et quam multis (cum sunt vehementer affecti, vel acriter commoti) omnino non occurrit rationem vel discretionem consulere, quanto minus ad orationem confugere, vel ullam devotionem admittere? Sed quid aliud hoc dicimus esse, quam sapientium neminem coram rege audere apparere? Sæpe tamen qui ejusmodi sunt, post sedatum animi impetum, cum ad semetipsos redeunt, ad discretionis judicium et devotionis officium recurrunt, satagentes corrigere in quibus perturbationis tempore excesserunt. Sed si circa cordis disciplinam studiosi sumus quemadmodum esse debemus, doceamus et assuescamus animum nostrum sub quovis impetu et perturbationis tempore ad discretionis consulta confugere, et hoc est sapientes ante conspectum regis amittere. Sed quia sæpe contingit ut nulla rationis attestazione præcipientem perturbationis suæ impetum lenire possit, debet mens sub ejusmodi necessitatis articulo ad devotionis auxilia recurrere, et ad pacandam perturbationis suæ violentiam divinæ miserationis suffragia impetrare, et ejusmodi devotionis remedium oportet in usum adducere, et hoc est Daniele ab Arioch intrare. Quasi enim ad regem Daniel ingreditur, quando ad pacandum animi impetum, sub ipso etiam præcipationis impulsu devotio suffragatur.

Notandum autem quod superius dicitur introductus, hic vero simpliciter ponitur quod sit ingressus. Puto autem quia aliud, et aliud sit ab alio introduci, vel per semetipsum ingredi, sicut ex superioribus patet, sub omni vehementi animi impetu devotæ orationis suffragium præsto habere, hoc est

Daniclem in præsentia furentis regis non deesse. Sed, ut omnes communiter et sollicitudine efficiamus, alia orando, et Deo supplicando precibus obtinemus. Quando igitur humana sagacitate et exercitatione devotionis præsidium ad sedandum animi impetum assuescitur, ille noster Daniel quodammodo ante dicti regis præsentiā, alieno officio introducitur. Quando autem hoc non tam meditando quam orando efficitur, Daniel procul dubio ad regem per semetipsum ingreditur. Dehemus itaque studiosa et sagaci præmeditatione mentem nostram ad devotionem excitare, et hoc erit Danielem alieno officio introducere. Item, quia sæpe etiam cum necessitas exigit et urget, devote orare non possumus, divinæ visitationis et nostræ compunctionis tempore oremus, ut necessitatis tempore orare possimus. Si itaque orandi facultas oratione obtinetur, Daniel pro certo per semetipsum ingreditur. Sed nec illud quidem negligenter prætereundum quod sub tempore regis perturbationis et furoris legitur ingressus. Nam introductionis tempore nullum profecto regis perturbationis vel indicium accipimus. Non enim credere oportet hunc regem semper esse iratum, atque aliquo furore turbatum. Aliud est animi impetum esse vehementem, aliud est esse præcipitem. Aliud, inquam, validum esse atque invictum, atque aliud esse ira et insania plenum. Aliud denique invincibilem et pene immobilem, aliud vero intolerabilem et plane irrationabilem. Sed quis, quæso, Danielem sub regii furoris tempore præsumeret, vel auderet ante regem adducere? Supra humanam industriam, et virtutem esse iudico tantæ et tam intimæ perturbationis tempore orationi incumbere, cum vix, vel nullo potius modo tunc temporis contingat ejus saltem meminisse. Oportet ergo, eo quo supra diximus modo, Danielem per semetipsum coram rege turbato intrare, si vult sub tantæ necessitatis articulo periculo repugnare. Mens itaque studiosa, et circa salutem suam sollicita, quæ adhuc, cum fuerit perturbata, perturbationi suæ orando repugnare non novit, et hujusmodi usum, vel gratiam necdum obtinuit, oret, et impetret tempore tranquillitatis divinitus sibi dari gratiam orandi sub tempore perturbationis. In hunc modum forsitan dabitur Danieli quandoque ad regem per semetipsum intrare, et adhuc ipso furente, et tunc forte poterit non semel tantum, sed sæpe et assidue malæ sententiæ differendæ inducias petere et obtinere, ad hoc ut eam possit postmodum penitus delere. Quando intimæ perturbationis suæ tempore devota mens humiliter petit et supplicat, ne sub concitati furoris impetu divina eum pietas aliquid per impatientiam agere permittat, unde postmodum pœnitere oporteat, si impetrat quod optat, quid aliud devotionis nostræ Daniel videtur tibi facere, quam furentis regis insaniam mitigare? Cum autem ad aliquid præcipitis affectionis suæ vehementia trahi se sentit, quod interim sub tantæ perturbationis suæ nube, vel turbine utrumque

rectum sit agnoscere ad plenum non possit, si interim patientiam sibi petit, donec quid faciendum sit tranquillitatis suæ tempore rectius possit discernere, accipiendum quod petit quid aliud tibi videtur efficere, quam inducias petere et accipere? Daniel, inquit, ingressus rogavit regem ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi. Vides certe quia devotio pie et utiliter de Domini pietate sæpe præsumit, quæ nulla sua sagacitate humana industria efficere possit, et quam juste de Domini pietate magna præsumimus, si magnanimitatem nostram pro amore ejus, cum ejus adjutorio vincamus.

CAPUT XII

B Qualibus meditationibus oportet animum ad devotionem inflammare, vel quomodo oporteat studiorum nostrorum instantiam reformare.

Sed videamus quid post hæc Daniel fecerit, vel quid de eo scriptum sit: *Et ingressus domum suam, Ananiæ, Misaeli, Azariæ sociis suis indicavit negotium, ut quærerent misericordiam a facie Dei cæli super sacramento isto, et non perirent Daniel, et socii ejus, cum cæteris sapientibus Babylonis (Dan. 1).* Per tres istos, Danielis socios individuos, et comites inseparabiles, circumspectionem, discretionem, deliberationem intelligimus, sine quibus veræ devotionis officium nullo modo posse expleri quotidiano experimento probamus. Si enim intime et devote orare volumus, primum est ut vitam nostram circumspeciamus. Videamus quibus studiis vel exercitiis occupari consuevimus, vel quibus adhuc occupari sumus, vel quale propositum in his de futuro habemus. Sed quid ista juvat in considerationem adducere, nisi eadem sollicitudine satagamus singula quæque forti examinatione discernere, et bona a malis vigili sagacitate secernere, ut sciamus pro quibus debeamus Domino supplicare, seu etiam gratias agere? Cognitis autem seu bonis, seu malis nostris, restat adhuc provida deliberatione perquirere qua occupatione vel sollicitudine possimus, et pro præteritis malis satisfacere, et de præsentibus se explicare, et de futuris cautelam curiosius exhibere. Primum est circumspectionis, secundum est discretionis, tertium est deliberationis. Circumspectionis est morum nostrorum modum in considerationem adducere; discretionis est in omnibus iudicium facere; deliberatio autem consilium quære, et invenire. Circumspectio dicit: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ (Isai. xxxviii).* Discretio fatetur: *Feci iudicium et justitiam (Psal. xcvi).* Deliberatio loquitur: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? (Psal. cxv.)* Ad circumspectionis studium revocatur, cui dicitur: *Leva in circuitu oculos tuos (Isai. xli).* et vide tunc ubi prostrata sis, meretrix. Ad discretionis examen animare nos voluit, qui dixit: *Si nos ipsos dijudicaverimus, non utique iudicemur (1 Cor. xi).* Deliberationis officium præcipitur, seu etiam commendatur cum per sapientem dicitur: *Omnia fac cum consilio,*

et in æternum non pœnitebitis (Eccli. xxxii). Quis autem non videat horum officia veræ utique devotioni quam sint necessaria? Quis enim unquam intime et devote orare potuit, si vitam suam circumspicere, discutere, disponere postposuit? Quoties igitur necessitas urget devotæ orationi vehementius incumbere, oportet nos ad circumspeditionis, et discretionis, seu etiam deliberationis officia recurrere, et ejusmodi studiis negotiosisque meditationibus animum nostrum ad devotionem inflammare, et hoc est Daniëlem sociorum suorum suffragia in orationis suæ usum ascendere. Daniel itaque quasi ad domus suæ penetralia recurrit, et ad orationis suæ negotia perfectius explenda velut cooperatores quærit, quando, instante jam orationis tempore, seu etiam urgentis necessitatis articulo, devota mens solitam et in id officii necessariam quietis suæ opportunitatem repetit, et providis quibusdam, et in ejusmodi usum idoneis meditationibus devotionem suam animare seu inflammare contendit. Sociis suis, inquit, indicavit negotium. Quasi a Daniele Danielis sociis negotium indicatur, quando ex devotione agitur ut imminens negotium in considerationem, examinationem, consultationem adducatur. Misericordia autem impetranda proponitur, si compuncta mens in eo quod devote exsequitur non suis meritis, sed divinis miserationibus innititur.

Notandum sane juxta historiam quod Daniel propheta negotium illud sacramentum vocet, unde in eo mysticam rerum intelligentiam latitare quis dubitet? Et non perirent, inquit, Daniel, et socii ejus cum cæteris sapientibus Babylonis. Juxta hujus rei exemplum, cum viderimus mentem nostram post sæcularium studiorum contemptum ad spiritualia etiam exercitia torpere, et paulatim deficere, et sapientum nostrorum periculum imminere, debemus et nos modis omnibus illud a Domino petere, unde possimus consuetam studiorum nostrorum instantiam reparare, vel confirmare. Est autem, ut pariter novimus, tam in studio orandi quam meditando labor pergrandis, et mentibus vagis, et inquietis peze intolerabilis. In contemplatione vero jucunditas est mirabilis et pene singularis. Quando igitur contemplationis gratia studiosis mentibus confertur labor ille cæterorum studiorum ex ejus dulcedine, in quantum dulcoratur, in tantum levigatur, seu temperatur. Si ergo ejusmodi gratiam nondum accepimus, vel subtractam dolemus, debemus illam ad studiorum nostrorum confirmationem vel reformationem a Domino expetere. Cum igitur hæc agimus, quid aliud, quæso, fecisse videmur quam divinarum revelationum somnia quærerere, ut habeamus unde possimus nostros illos superius designatos sapientes in sua integritate conservare? Tunc Danieli per visionem nocte mysterium revelatum est. Mysterii revelatio quasi nocte percipitur, quando veritatis illustratio tenuiter quidem, et ex parte, et velut ad lunæ lumen videtur. Mysterii revelationem quasi nocte percipimus, quando de ali-

quo Divinitatis arcano quid sentiendum sit ipsi quidem intelligimus, sed rationem qua illud et aliis probare possumus in promptu necdum habemus. Revelationis lumen quasi in nocte et velut in mediis tenebris apparet, quando quis mysterii declarationem quam per intelligentiam videt, sermone explicare, et quasi in apertam lucem proferre, non valet. Sed cum per diutinam retractationem postmodum agimus, ut acceptam veritatis intelligentiam quam ipsi prius vix vel tenuiter videre potuimus, perspicua demonstratione aliis declarare possimus, quid aliud quam quod nocte percipimus sub diei luce proferimus? Recte ergo nulla postmodum sit mentio noctis, ubi Daniel quod prius nocte accepit, tandem aliquando palam loquitur in præsentia regis.

CAPUT XIII.

Quomodo semper ad innovationem intelligentiæ debeamus non nostram industriam, sed Domini magnificentiam magnificare.

Sed accepta mysterii revelatione videamus adhuc quid Daniel agat vel dicat: *Et Daniel benedixit Deo cæli, et locutus ait: Sit nomen Domini benedictum a sæculo, et usque in sæculum, quia sapientia et fortitudo ejus sunt, et ipse mutat tempora et aetates, transfert regna atque constituit* (Dan. ii). Exemplo discamus quid ipsi facere debeamus, cum revelantis gratiæ lumen accipimus. Satagamus itaque juxta Danielis exemplum illi gloriam, et honorem, et gratiarum actionem referre, a quo habemus sapere, et intelligere, et quidquid boni nos constat habere. Quod multi sunt qui cum lumine veritatis accipiunt, statim hoc suis meritis, vel studiis ascribunt, se ipsos magnificant, et attollunt, cæteros omnes sui comparatione despiciunt. Loquitur apud se animus ejusmodi, super omnes docentes me intellexi. Nisi illud Salomonicum ad se tam imprudenter quam inaniter trahere: *Præcessi sapientia omnes qui fuerunt ante me* (Eccli. i). Econtra nos demus illi gloriam a quo accepimus intelligentiam. Studeamus semper statim in ipso exortu revelantis gratiæ, in ipsa innovatione illuminatæ intelligentiæ, digna Deo laudum præconia referre. Buccinate in neomenia tuba in insigni die solemnitatis vestræ. Neomenia, nova luna, nova luna intelligenti innovata, et divinitus aspirata. Scimus quia luna lumen a seipsa non habet, sed a solæ accipit ut lucere possit. Sic sane humana intelligentia divinitus accipit, ut veri luminis radiis renitere possit. Quoties igitur novos divinæ illustrationis radios accipimus, et aliquid quod humanam intelligentiam excedit ex divina revelatione cognoscimus, debemus statim in gratiarum actionem assurgere, et magnificentiæ tuba in divinæ bonitatis præconia reboare: *Magnificate, inquit, Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum* (Psal. xxxiii). Ecce quomodo buccina personuit; ecce quomodo ad clangorem buccinæ secum et alios animavit. Ejusmodi buccinæ clangorem in nova luna fieri voluit, vel se facturum spondit, cum dixit: *Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum*

(*Psal.* xv). Sic Daniel cum revelantis gratiæ lumen accepit, quasi ad novæ lunæ exortum magnificentiæ tuba personuit, cum ait: Sit nomen Domini benedictum a sæculo, et usque in sæculum, quia sapientia, et fortitudo ejus sunt.

CAPUT XIV.

Quod triplex sit veræ devotionis officium.

Notandum sane quod triplex sit officium veræ et perfectæ devotionis. Primum est confessio criminis, secundum postulatio miserationis, tertium glorificatio miserentis. Primum est accusatio culpæ, secundum supplicatio veniæ, tertium magnificatio diviniæ munificentæ. Hæc omnia iste noster Daniel magnifice exsequitur, sicut ex ejus verbis cognoscitur. Confessio et accusatio est culpæ, ubi alio loco Dominus loquitur in oratione: *Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, et recessimus, et declinavimus a mandatis tuis ac judiciis (Dan. ix)*. Supplicatio, et imploratio est veniæ, ubi legis eodem ipso dicente: *Exaudi, Domine; placare, Domine; attende, et fac (ibid.)*. Glorificatio et magnificatio sui Creatoris sibi que miserentis est procul dubio quod hoc in loco legis: *Sit nomen Domini benedictum a sæculo, et usque in sæculum, quia sapientia, et fortitudo ejus sunt, et ipse mutat tempora et ætates, transfert regna, atque constituit (Dan. ii)*. Sapientia et fortitudo sane accipientis quidem bona, sed procul dubio largientis Dei bona sunt, quia ex ejus utique munere acceperunt quicumque sapientiam et fortitudinem habent, quicumque sapienter et fortiter agere poterunt. *Quid enim habes, inquit Apostolus, quod non accepisti? (I Cor. xiv)*. Ipse, inquit, mutat tempora et ætates. Scimus quia omnia tempus habent, et suis spatiis transeunt universa sub cælo. Tempus plantandi, et tempus evellendi quod plantatum est. Juxta hunc modum, et in aliis rebus considerari potest. Ex occasione itaque temporis opportunitatem accipimus, ut modo hæc, modo illa utilius vel expeditius agere valeamus. Nostris itaque usibus tempora mutat, quando nunc harum, illarum virtutum exercitiis opportunitatem accomodat. Sed quid, quæso, juvat exercendorum accepisse opportunitatem, nisi ex ejusdem largitatis munere accipiamus et exsequendi facultatem? Scimus autem quia ætates diversæ aliis, et aliis effectibus sunt magis aptæ. Certe quæ in pueritiâ discimus profundius retinemus, et expeditius proferimus. In juvenili ætate est virtus corporis robustior, et animus audacior, et idcirco ea ætas ad exercitationis usum efficacior. Usque ad proveciorem ætatem tum multiplex doctrina, tum multiplex rerum experientia quotidianis provecibus scientiam auget, et idcirco ea ætas præ cæteris omnibus consiliis viget, prudentia pollet. Prima itaque dictarum ætatum ad discendum, secunda ad exercitandum, tertia vero prævalet ad discernendum. Juxta similitudinem annorum et meritum, ut sic dicam, ætates consideramus, et secundum diversorum provecium differentiam, diversarum virtutum efficaciam nos habere cognoscimus.

A Differentes itaque efficaciæ, facultates diversæ quodammodo sunt annorum ætates. Temporum ergo et ætatum modos meritum ille optimus moderator alternat, qui nunc harum, nunc illarum virtutum tam facultatem, quam opportunitatem pietatis suæ dispensatione administrat. Transfert regna atque constituit, quando eversa vitiorum tyrannide virtutes regnare facit. De his vitiorum, virtutumve populis, et tam de horum destructione quam illarum exaltatione mystice scribitur, cum per Prophetam dicitur: *Vineam de Ægypto transtulisti, ejecisti gentes, et plantasti eam (Psal. lxxix)*. Vineæ plantatur quando bonum propositum in bona intentione figuratur. Gentes ejiciuntur, quando confessionis edicto, professionis voto interminatur peccatis, vitiis abrenuntiatur. In eandem sententiam currit, quod alios idem Propheta de vitiorum extirpatione, vel virtutum plantatione cavet: *Ejecisti gentes, et plantasti eos, affixisti populos, et expulisti eos (ibid.)*. Odiosus ille vitiorum populus afflictionis magnitudine expellitur, cum tandem aliquando tam contritione corporis quam compunctione cordis a carnalium desideriorum dominatione anima diu multumque oppressa liberatur. In hunc itaque modum salutis nostræ auctor et protector, dum vitiorum in nobis dominium destruit, virtutes vero in eorum locum restituit, transfert regna, atque constituit. Et recte quidem, quia Domini est regnum, ipse dominabitur gentium: *Dat, inquit, sapientiam sapientibus, et scientiam intelligentibus disciplinam. Ipse revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta, et lux cum eo est. Nemo ergo de suo ingenio presumat, nemo interiorum vel exteriorum scientiam suis studiis vel meritis ascribat. Ipse est enim qui dat sapientibus sapientiam, ipse æque qui dat scientiam intelligentibus disciplinam. In eandem procul dubio sententiam pergunt qui dicit: Omnis sapientia a Domino Deo est, et cum eo fuit semper, et est ante ævum (Eccle. i)*. Utrique consentit, qui ait: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum (Jac. i)*. Ipse revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta. Pro illis quæ vere profunda sunt, et humanæ intelligentiæ modum excedunt, Apostolus exclamat, cum dicit: *O altitudo sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! (Rom. xi)*. De his tamen ipsis sublimibus et profundis revelat utique per Spiritum suum quantum scribi oportet, vel expedit nobis. Revelat ergo profunda et arcana secreti sui, nec hæc tantum, sed et occulta consilii alieni quæ nobis aliena malignitas abscondit, ut facilius decipere nos possit. Audisti quid de ejus revelatione optare vel sperare debeamus, audi adhuc quid de ejus scientia timeamus. Novit in tenebris constituta; novit sane intima nostra et quælibet cordis nostri occulta, nec solum illa quæ soli ipsi de nobis scimus, et alios latere volumus, sed ea etiam quæ in conscientiæ nostræ latebris ipsi penetrare non sufficimus. Revelat ergo sua, et

velat aliena, novit nostra. Revelat arcana sua, revelat fraudulenta aliena, novit occulta nostra. Revelat profunda dispensationis suæ, revelat abscondita fraudis diabolicæ, novit tenebrosa conscientiæ humanæ. Revelat profunda sua, ut sciamus quid de illo credere, quid ab illo sperare debeamus. Revelat abscondita aliena, ut sciamus quid timere, quid cavere debeamus. Novit tenebrosa nostra, ne illum aliquid latere posse credamus, et nos ipsos spe vana decipiamus. Revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta : *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi (Psal. l.)*. Ecce revelatio profundorum, et alibi orat in idipsum : *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua (Psal. cxviii)*. De absconditis alienis timebat qui dicebat : *Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi (Psal. xxx)*. Ad idipsum respicit quod alias psallit : *Linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum (Psal. xiiii)*. Nonne abscondere volebant venenum quod sub lingua portabant? Latebrosa nostra eum latere non posse credebatur, qui dicebat : *Omnia autem nuda, et aperta sunt oculis Dei (Hebr. iv)*. Salomonis sententia est quod solus ipse scit omnia, vel sciat omnia corda filiorum hominum (*Sap. ix*). Cujus sententiæ concinit, qui dicit : *Scrutans corda et renes Deus (Psal. vii)*. Sed quid sibi voluit quod dicit, et lux cum eo est. Absque dubio Deus lux est, et in eo tenebræ non sunt ullæ. Cur ergo non dicit quod veraciter dicere potuit, quia Deus lux est, sed ait, et cum eo lux est? An forte hoc docere nos voluit, quia ubi ipse per inhabitantem gratiam manserit, necessariæ cognitionis lumen deesse non possit? Nam lumen quidem quod ipse est, prout ipsum est, in hac utique vita interim videre non possumus; sed lumen quod cum ipso est, non solum ad solatium, sed etiam ad suffragium accipere consuevimus. Quale autem hoc lumen esse dicimus, per quod quid agere, quid vitare, quid diligere, quid odio habere, quid credere vel sperare debemus agnoscimus? Qualis, quæso, est lux ista quæ novit profunda et abscondita, ipso utique revelante, ipso denique inspirante, qui dat sapientibus sapientiam, et scientiam intelligentibus disciplinam? Hucusque Daniel glorificavit Deum pro communi bono, nunc autem pro speciali beneficio sibi sociisque suis specialiter impenso. *Tibi, inquit, Deus patrum meorum confiteor, teque laudo, quia sapientiam et fortitudinem dedisti mihi, et nunc ostendisti mihi quæ rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis*. Superius dixit, dat sapientiam sapientibus. Ille autem dicit : Quia sapientiam et fortitudinem dedisti mihi; et item : Quia sermonem regis aperuisti nobis. Præcipuus ordo charitatis bona communia præferre privatis. Charitas enim non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliorum. Qui ergo communia bona charitatis instinctu propriis anteposuit, quid mirum si prius hostiam laudis obtulit pro illis quæ plus dilexit?

Notandum autem quod tria illa, quæ Danielis officio superius assignavimus in hoc uno versu pariter

A notare possumus. Nota vocem confessionis et glorificationis in eo quod legis : Tibi, Deus patrum meorum, confiteor, teque laudo; supplicationis autem preces se obtulisse ostendit in eo quod dicit : Et nunc ostendisti nobis quæ rogavimus te. In his autem tribus, ni fallor, veræ devotionis officium continetur vel expletur.

CAPUT XV.

Quomodo debeamus æquitatis regulam arctius consulere, eo maxime tempore quo oportet quodlibet sublimitatis officium explere.

Post hæc Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est : Sapientes Babylonis ne perdas, introduce me in conspectu regis, et solutionem regi narrabo (Dan. ii). Si per Danielem recte fervor devotionis, per Arioch intelligitur restrictio æquitatis, quid erit aliud ad Arioch velle intrare, nisi secretioria æquitatis arcana profundius quærere, et quid districta iustitia exigat, intima perscrutatione perspicere velle? Hoc autem negotium Danieli tunc recte ascribitur, quando mens humana in idipsum ex magna animi devotione urgetur. Daniel itaque ad Arioch intrat, quando æquitatis consulta devotio quæritur. Est et alia adhuc intrandi ad eum causa (nec forte minus necessaria) quando ei scilicet medullitus infundere volumus, quod ex divina revelatione in ejus sensibus corrigendum agnovimus. Ibi ad eum intramus, ut ex multa investigatione, justitiæque examinatione, quid sit rectum agnoscamus; hic ad illum ingredimur, ut rectum divinitus agnitum rectitudinis zelo arctius imprimamus. Ibi itaque intramus causa discendi, hic causa docendi; vel illie causa quærendi, hic causa persuadendi. Sed ingressionis causam citius advertimus, si quid dicat attendimus : Sapientes Babylonis ne perdas. Ecce quod rex turbatus fieri præcepit, Daniel divinitus illuminatus fieri prohibuit, et sit sæpe, ut quod turbati, et per impetum animi velut rectum discernimus, et quasi Arioch officio fieri posse vel debere præsumimus, postmodum ad preces et orationem conversi, et inter compunctionis nostræ lacrymas divinitus illuminati, injustum esse invenimus quod prius rectum putabamus. Sic devotio sæpe iniquum esse invenit, fierique defendit, quod violentus animi impetus quasi sub regio furoris fieri decrevit : Sapientes, inquit, Babylonis ne perdas. Et addit : Introduce me in conspectu regis, et solutionem regi narrabo. Quid, quæso, hoc loco ab alio se introduci petit, qui jam superius ante regis conspectum per semetipsum intravit? Sed superius intravit, ut regi supplicaret; hic vero, ut regem doceret. Illud fuit humilitatis, istud magnæ sublimitatis. Magnæ, inquam, sublimitatis fuit illud regem docere, quod ab alio nemine poterat didicisse. Ad humilitatis ergo obsequia libenter seipsum ingressit, ad celsitudinis officia impudenter se ingerere declinavit. Exemplo discamus quid in ejusmodi facere debeamus. Cum locum magistræ sive ex præcepto, sive pro officio suspiceret

oportet, prius mens ad Arioch introeat. Justitiæ consulta requirat, et ut bonum opus bene et juste exequatur, sollicita examinatione prævideat. Fac, inquit, bene bonum. Bonum tum fit, quando opus bonum ex bona intentione surgit, et modo congruo procedit. Facile est ut ambitio vel cenodoxia ad conspicuum et præclarum nos opus impellat. Facile est ut fermentum Phariseorum, totam boni operis nostri massam corrumpat. Nullo modo ab Arioch introducimur, quando ad opus bonum sinistra intentione impellimur. Quoties igitur docendi locum suscipimus, prævideamus quam juste, quam ordinate susceptum officium expleamus. Videamus ne aliquid falsum vel frivolum, ne aliquid ineptum vel inordinatum dicamus. Hanc, ni fallor, discendi vel docendi regulam custodit, cui illud Psalmistæ convenire potuit: *Jucundus homo qui miseretur et commodat, disponet sermones suos in judicio (Psal. cxi)*. Et forte hoc erit Arioch exterius consulere, contra sermonis vel operis vita nos ipsos rectitudinis consiliis præmunire. Tunc autem quasi intrinsecus consultitur, quando de interioribus quæritur, et contra cogitationum vel afflictionum corruptelam, justitiæ institutis anima præmunitur. Maxime eo tempore debemus ad Arioch intrare, et ejus manuductionem quærere, et nihil sine justitiæ præmeditatione vel munitione agere; maxime, inquam, eo tempore ubi debemus celsitudinis loco apparere, vel sublimitatis officium explere. Introduce me, inquit, in conspectu regis, et solutionem regi narrabo. Tunc autem Daniel noster veraciter dicit Arioch manuductione utitur, quando ex recordatione divinæ districtiois, veræque justitiæ consideratione animus compungitur. Et tunc quasi ante regiam præsentiam ab ejusmodi dace introducitur, quando sub quovis animi impetu, et quasi sub regis potestatis præsentia, per districti examinis respectum cor hominis ad devotionem facile inflammatur.

CAPUT XVI.

Quibus gradibus mysteriorum cognitio proficit, et ad quam scientiæ perfectionem animus sæpe merito devotionis ascendit.

Et solutionem, inquit, regi narrabo. Quæ est ista mysticæ visionis solutio, nisi sacramentorum mysteriorumque divinarum facilis enodatio, et prompta explicatio? Si autem per regem recte liberi arbitrii potestatem oportet intelligere, quid aliud erit ejusmodi solutionem ad regiam notitiam pervenire, quam mysteriorum divinarum rationem palam et in promptu habere? Si igitur liberum, et promptum, et in potestate nostra habemus occultorum enodationem in commune proferre cum volumus, jam mysteriorum divinarum scientiam, et enodationem in nostro arbitrio esse, et quasi ad regiam potestatem jam pervenisse non dubitamus. Hæc autem tanta scientiæ vel doctrinæ dilatatio Danieli tunc recte ascribitur, quando ejusmodi gratia merito devotionis acquiritur et possidetur. Videamus ergo quibus promotionis gradibus divinarum cognitio dilatatur. Primo omnium Daniel mysticæ visionis notitiam ex divina revelatione

A accepit. Postea etiam ejus utique sociis res eadem innouit, tandem autem ejusdem rei scientia usque ad regis notitiam pervenit. De primo dicitur: *Tunc Danieli per visionem nocte mysterium revelatum est*. Postmodum autem tam pro se, quam pro sociis suis Daniel profitetur: *Quia sermonem, inquit, regis aperuisti nobis*. Et nunc de propalanda regi ejusdem rei notitia idem ipse pollicetur. Introduce me in conspectum regis, et solutionem regi narrabo. Et ut breviter absolvam quid super his sentiam, alii in sua oratione, alii in sua meditatione. alii autem in ipsa sua sæpe locutione, revelationem divinam accipiunt, et sublimia quælibet atque profunda ex divina inspiratione cognoscunt. Verumtamen non solum illud quod orando, sed et illud etiam quod meditando vel loquendo subtiliter penetramus, tunc etiam recte Danieli attribuimus, quando horum quodlibet merito devotionis acquirimus. Quidam itaque sunt qui nunquam nisi post intimam compunctionem, et quasi post cordis emundationem ad sublimia contemplanda vel penetranda ascendere possunt, qualium personam Job in seipso expressit, cum dicit: *Antequam comedam suspiro, et tanquam inundantes aquæ sic rugitus meus (Job. iii)*. Antequam comedat suspirare habet necesse, qui nisi per compunctionis gratiam, et post lacrymarum effusionem, ad intimam animæ refectionem, veritatisque pabula nullo modo potest pertingere. Alii in suis meditationibus divinis revelationibus copiose affluunt, et forte adhuc tales sunt, qui sine præmeditatione, vel subtilia penetrare, vel subtiliter deserere omnino non possunt. Priorcs itaque illi suis orationibus, isti autem suis meditationibus ignem sibi divinæ revelationis accendunt: *Et in meditatione mea exardescet ignis, ait Psalmista (Psal. xxxviii)*. Ignis in meditatione exardescit, quando animus et propriis investigationibus ad divinæ revelationis lucem, arcanorumque manifestationem proficit. Ignis in meditatione exardescit, quando ex propria inquisitione ad veritatis cognitionem, et amorem animus incandescit. Quosdam autem constat ad tantam eruditionem profecisse, ut possint omni hora de subtilibus quibusque subtiliter deserere, et ad quælibet interrogata (sine præmeditatione aliqua) pene semper sufficienter respondere, parati semper, quemadmodum scriptum est, ad satisfactionem omni poscenti rationem et ea quæ in nobis est fide, et spe (*I Petr. iii*). Quidam autem ex eis qui ejusmodi sunt divinæ revelationis, lucem tam familiarem habent, ut multa eis etiam interloquendum revelentur, ex illis quæ ipsi prius ignorabant. Quoad igitur per solam cordis compunctionem divinam revelationem animus obtinet, quasi solus Daniel usque adhuc mysteriorum notitiam habet. Quando autem meditationibus nostris tam divina revelatio occurrit, jam mysticæ visionis cognitio usque ad Danielis socios pervenit. Cum autem jam cœperit mens illustrantem gratiam tam familiarem, et quasi ad manum habere, ut

pro arbitrio et voluntate possit, cum placuerit, ad quælibet discutienda, astruenda, defendenda sub omni pene hora sufficere, jam occultorum enodatio incipit se usque ad regiam notitiam dilatare. Nonne regio quodam jure in facultate profundiorum scientia, vel eruditio possidetur, quando pro voluntatis arbitrio de quibuslibet mysticis et profundis, facile et absque ulla difficultate disseritur? Ecce ad quantam scientiæ perfectionem sæpe animus merito devotionis perducitur, ecce qualis fructus sæpe veram devotionem sequitur. Hunc devotionis suæ fructum provida mens antequam obtineat sæpe et prudenter prævidet, et fidenter expectat. Unde fit maxime, ut devotionis studiis vehementius incumbat. Solutionem, inquit, regi narrabo. Et additur: *Tunc Arioch festinus introduxit Danielelem ad regem, et dixit ei: Inveni hominem de filiis transmigrationsis Judæ qui solutionem regi significet.* Ecce, ut audis, accepta promissione solutionis illius quam rex multum desideravit, Danielelem Arioch ad regem introduxit. Ut superius dictum est, Daniel ad Arioch manducitur, quando ex conspectu districtæ æquitatis fervor devotionis inflammatur. Multis autem modis atque respectibus humanus compungitur animus. Optimus autem pene modus compunctionis qui surgit ex consideratione districti examinis. Daniel itaque non a quovis, sed quasi ab Arioch tunc introducit, quando ex consideratione veræ justitiæ minus servatæ, animus intime compungitur. Ad regem introducit, et quasi regis potestati assistitur, quando vera devotio ex virtute possidetur, et ea animus pro arbitrio utitur. Festine introducit, quando facile, et absque mora cum oportuerit, ad cordis contritionem animus emollitur. Studeat ergo ejusmodi facultatem, seu facilitatem compunctionis et devotionis habere, qui ad eam quam superius assignavimus scientiæ dilatationem cupit attingere. Prius est enim ut Daniel per Arioch, et cum festinatione introeat, quam regi sermo desideratus innotescat.

CAPUT XVII.

Quod ille summum devotionis culmen attingit, qui quiddid sibi molestiæ etiam præter meritum accidit, suis meritis ascribit.

Inveni, inquit Arioch, hominem de filiis transmigrationsis Judæ, qui solutionem regi annuntiet. Ab Arioch invenitur, quod æquitatis judicio justum et rectum esse deprehenditur. Invenit itaque Arioch Danielelem idoneum, et dignum qui tantam acciperet gratiam, qui mysteriorum revelationem divinitus perciperet, qui solutionem regi annuntiaret. Et forte quod de filiis transmigrationsis Judæ fuit, quam longam captivitatem patienter sustinuit, Danielis meritum in idipsum adjovit, et eum ad tantæ gratiæ susceptionem aptiorem exhibuit. Iste Daniel utique de Jerusalem in Babylonem captivatus fuerat, et fortassis nihil tale commiserat unde ejusmodi captivitatem incurreret, nisi eum communis casus involveret, et aliena malitia injuste opprimeret. Nihilominus tamen meritis suis ascribebat captivitatem

A quam sine culpa sustinebat. *Peccavimus, inquit, iniquitatem fecimus, impie egimus, et recessimus, et declinavimus a mandatis tuis ac judiciis (Dan. ix).* Recte ergo de filiis transmigrationsis Judæ dicitur, qui etiam inter immeritæ oppressionis flagella Domino humiliter confitetur. Nam et Judas *confitens* interpretatur. Vide ergo quam recte divinitus glorificari meruit qui divinam gloriam (non propriam) in tanta, et tali afflictione vivendo, et confitendo quæsit. Quam multi non tam propria culpa, quam aliena malitia notam suspicionis incurrunt, et quasi de Hierusalem ad Babylonem, et veluti de loco pacis et quietis ad locum confusionis et captivitatis trans-eunt. Hierusalem namque *visio pacis*, Babylon *confusio* interpretatur. Quid itaque est de Jerusalem in Babylonem injuste captivum transire, nisi sub sinistra, sed tamen falsa, suspitione laborare? Prævorum est semper bonorum vitam lacerare, et cum vera non possunt, falsa tamen criminationem impetere, et cum ad operum infamationem deficiunt, simplicem illum intentionis eorum oculum nota, si possunt, sinistrae suspitionis obducunt. Velut igitur in modum Danielis mens justis sub injusta captivitate apud Babylonem tenetur, quando falsa suspitione laborans, injustæ confusionis opprobrium tam impudenter quam irreverenter affligitur. Nonne sub Babylonica, ut sic dicam, afflictione gemebat, qui dicebat: *Tota die verecundia mea contra me est, et confusio faciei meæ cooperuit me (Psal. xliii).* Cogita tamen illam confusionis suæ captivitatem quam tunc sustinuit, quam sine culpa tunc temporis portavit, qui secunda conscientia dicere potuit: *Hæc omnia venerunt super nos, nec oblitus sumus te, et inique non egimus in testamento tuo (ibid.).* Sed cum inter instantia flagella præsentem in nobis culpam minime deprehendimus, nec tunc quidem securi esse debemus. Ad hoc nos suo exemplo erudit, qui ait: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum (I Cor. iv).* Sæpe etenim pro præcedenti, sæpe pro præsentem, sed latentem, culpa percutimur, et pro tali quidem quam omnino nullam, vel forte satisfactione Jeletam credebamus. Et quidem, quod omnino fatendum est, non semper ad correptionem, seu ad purgationem percutimur. Sed modo ad eruditionem, modo ad probationem, seu alio quolibet modo flagellamur. Sed veræ et perfectæ devotionis est pœnam quam patitur suis semper meritis ascribere, et culpam quam in se minime deprehendit, ex occulto timere. Ille itaque devotionis fervor quasi summum perfectionis culmen jam attigit, qui quodlibet injustum confusionis opprobrium, et quiddid sibi etiam præter meritum accidit, suis meritis ascribit, qui in omni afflictione sua Dominum glorificat, et semetipsum in omnibus sine simultate accusat. Quam recte ille devotionis fervor inter filios transmigrationsis Judæ deputatur, qui inter quælibet injustæ exprobrationis ignominiosa semper Domino humiliter confitetur. Sæpe autem qui ejusmodi sunt qui divinam præ cæteris gloriam quærent, qui se-

ipsos inglorios vident, et videri non refugiunt, supra cæteros gratiam divinitus percipiunt. Inveni, inquit, hominem de filiis transmirationis, qui solutionem regi annuntiet.

CAPUT XVIII.

Quod de virtute devotionis sæpe minus præsumimus quam debeamus, et quod aliud est munus mysticæ intelligentiæ, et aliud munus mysticæ doctrinæ.

Respondit rex, et dixit Danieli, cujus nomen erat Balthasar: Putasne vere potes indicare mihi somnium, quod vidi, et interpretationem ejus? Regem Danieli respondere, suamque diffidentiam ostendere, nihil aliud est quam ejusmodi animi vitium, veram devotionem non posse latere. Sæpe enim vitia quædam quæ allo tempore non possumus, compunctionis nostræ hora, et inter devotionis nostræ lacrymas facile deprehendimus. Perfecta siquidem devotio omnia discutit, omnia dijudicat. Spiritualis enim dijudicat omnia, et ipse a nemine judicatur.

Notandum sane quod Daniel dum profunda et mystica requirit, cum sublimia et subtilia pollicetur, Balthasar appellatur, quod *capillus capitis* interpretatur. Est autem capillus capitis, ut nostis, longus admodum atque subtilis. Quid itaque capillus capitis, nisi subtilis profunditas, et profunda subtilitas mentis? Et perfecta devotio profecto mentem et ad profunditatem illuminat, et ad omnem subtilitatem exacuit. Est autem et capillus capitis ornatus, et mens utique hominis ex vera devotione in quantum a vitiis purgatur, in quantum ad veritatem illuminatur, in quantum ad virtutem inflammatur, in tantum procul dubio decoratur, vel ornatur. Nota ergo quod et ille de Balthasar promissione diffidit, qui ei tale nomen imposuit. Nam a rege utique ejusmodi nomen accepit. Et sit quidem ut mens ad miram subtilitatem ex multa devotione exacui se sentiat atque intelligat, et tamen sub tempore necessitatis minus quam valeat, vel debeat de virtute devotionis præsumat. Putasne vere, inquit, potes indicare mihi somnium quod vidi, et interpretationem ejus? Et Daniel superius: Introduc me in conspectu regis et solutionem regi narrabo. Ecce unde Daniel præsumit, fidenterque promittit, regia sollicitudo diffidit. Totum hoc sæpe apud unum eundemque animum agitur, et pene quot affectibus tangitur, tot sententiis variatur. Unam eandemque rem modo sperat, modo desperat, et secundum varios effectus sive respectus, sententias suæ æstimationis alternat. Sed ista alternantium vicissitudinum fluctuatio, tandem utili exitu optimoque fine concluditur, quando quod de humana industria desperatur, tandem aliquando devotionis magisterio totum de gratia divina præsumitur. Quid enim est responsio Danielis, nisi magisterium veræ devotionis? *Et respondens Daniel coram rege ait: Misterium quod rex interrogat sapientes, magi, et arioli, et aruspices nequeunt indicare regi. Sed est Deus in cælis revelans mysteria, qui indicavit tibi Nabuchodonosor quæ*

ventura sunt novissimis temporibus. Sed quia Daniel mysticam jam visionem agnoverat quam adhuc regia sollicitudo quærebat, cupit sibi quis fortassis apertius ostendi quomodo una, eademque res ab eodem animo possit juxta aliquid sciri, et juxta aliquid nesciri. Sed aliud est mysteriorum profunda per solam intelligentiam capere, aliud est autem quoties volueris facile explicare, et explanare posse. Vide quam rari sunt qui mystica Scripturarum sine aliena opera et expositione penetrare valeant, multo tamen pauciores qui earum explanationem verbo, vel scripto ad aliorum notitiam propalare queant. Perpendis ergo, ut arbitror, quia aliud est munus mysticæ intelligentiæ, atque aliud est munus mysticæ doctrinæ. Alii in uno, alii in alio præpollent, alii autem in utroque eminent. Si super hoc Moysi dicta consulimus, ipsum sapientia, fratremque ejus eloquentia præeminere cognoscimus. Si ad David respicimus, in uno utrumque invenire poterimus: *Incerta, et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi (Psal. 1).* Ecce de uno. Itemque pro alio: *Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio (Psal. LXXVII).* Quidam autem jam primum perceperunt, et de secundo quidem penitus diffidunt. Mysticam jam visionem Jeremias agnoverat, qui super hoc ipsum interrogatus, dicebat: *Virgam vigilantem ego video; et item: Ollam succensam ego video, et faciem ejus à facie aquilonis (Jer. 1).* Ecce jam audis de uno munere profitemem, audi eundem de alio adhuc diffidentem: *A, a, a, Domine, nescio loqui.* Ejusmodi sane diffidentia exprimitur, cum cognoscenti visionem jam dicitur. Putasne vere potes indicare mihi somnium quod vidi? Talis diffidentia redarguitur, et unde ejusmodi gratia desperari, vel sperari debeat ostenditur, cum dicitur: *Mysterium quod rex interrogat sapientes, magi, et arioli, et aruspices nequeunt indicare regi.* Sed est Deus in cælis revelans mysteria. Docet itaque nos in his verbis Daniel noster, ea quæ supra hominem sunt, et humanum sensum excedunt, de humana industria penitus desperare, et de sola Domini revelatione expectare. Quod autem dicit ostensa sibi quæ futura sunt novissimis temporibus, ad illud procul dubio respicere videtur quod in fine visionis post cætera adjungitur: *Lapis autem qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram.* Quam sint magna, quamve profunda, et quanta veneratione digna ea quæ visio ista juxta allegoricum, imo pene juxta historicum sensum loquitur, nemo Scripturarum sanclarum peritus ignorare permittitur. Sed sic ista ad nostram seu aliorum ædificationem juxta moralem sensum discutimus, ut de tanti mysterii auctoritate juxta sacratiorem intelligentiam, nihil minuere vel attenuare præsumamus. Illud itaque stupendum, et multa admiratione dignum occurrit, quomodo contemplationis oculis tam late pateat, qui divinæ revelationis cooperatione usque ad ea quæ in novissimo sunt perlustranda di-

latet. Qui indicavit tibi, rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt novissimis temporibus, non ait quæ ventura sunt tibi, sed quæ ventura sunt novissimis temporibus.

Quærendum itaque est, ne forte aliquid in his verbis lateat quod non uni alicui tantum, sed pluribus, seu etiam præfectis pene omnibus juxta aliquid convenire queat. Neque enim alibi quam apud electos regnum cælorum suscitatur. Regnum quod secundum Danielis sententiam in æternum non dissipatur, regnum quod intra nos esse dicitur: *Regnum, inquit Dominus, cælorum intra vos est (Luc. xvii).* Hoc profecto regnum in electis suis Dominus in novissimis eorum suscitatur, qualicumque modo eos in primordiis suis per varia tentamenta fluctuare permittat.

CAPUT XIX.

Quod amissam contemplationis gratiam, melius devotione, quam investigatione recuperamus, et quod id quoque gratis obtinemus quod merito devotionis acquirimus.

Sed ecce jam Daniel ad visionis narrationem vel expositionem accedit, cum adjungit: *Somnium tuum, et visiones capitis tui in cubili tuo, hujuscemodi sunt (Dan. ii).* Quia per somnium sopitur sensus corporeus, recte per illum mentis excessum intelligimus, et per somnium, ea quæ per mentis excessum videmus. Caput est summum et præcipuum membrum corporis, et mens est principale hominis interioris. Visiones itaque capitis sunt contemplationes mentis. In cubili autem quiescere consuevimus, et idcirco in ipso quietis otium recte intelligimus. In hoc cubili quasi ad quiescendum interior homo noster locatur, quando animus ad summam tranquillitatem componitur. In hoc cubili tunc quodammodo somnium videtur, quando inter intimæ quietis suæ, summæque tranquillitatis otia mens ad sublimia contemplanda sublevatur. Somnium, inquit, tuum et visiones capitis tui hujuscemodi sunt. Nihil aliud est Daniele nostrum ista dicere, amissumque somnium retractare, regemque docere, quam devotam mentem sæpe post amissam contemplationis gratiam, qualis in ea aliquando fuerit, ad memoriam revocare, et per multam compunctionis instantiam iterum eam reparare, firmiterque tandem atque perfectius possidere. Firmiter namque atque perfectius rex per Danielis officium visionem suam cognovit, quam prius per semetipsum accepit. Ad hoc namque sæpe ejusmodi gratia quibusdam in suis primordiis datur, atque subtrahitur, ut per experientiam agnoscant quid cum quanta aviditate expetere debeant. Ad hoc iterum (nec tamen sine magno labore) datur recuperari, ut ex eo melius innotescat, quam stricte oporteat custodiri. Sed ut ad sequentia transeamus, ecce Daniel antequam visionem explicet, duo quidem præmittere studet, quomodo videlicet eam rex prius obtinuerit, vel ad eam postmodum ipse Daniel recuperare possit. Et de primo quidem: *Tu rex, inquit, cogitare cœpisti*

in stratu tuo quid esset futurum post te. Et qui revelat mysteria ostendit tibi quæ ventura sunt. Ac si aperte dicat: Quia de futuris studiose quæsisisti, futurorum revelationem accipere meruisti. De secundo quoque adjungit: *Mihi autem quoque non in sapientia quæ est in me plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est, sed ut interpretatiq̄ regi manifesta fieret, et cogitationes mentis tuæ scires.* Ac si regi apertius dicat: Mihi quoque ipsum est revelatum, non per sensum proprium, non ob meritum meum, sed ad profectum tuum. Palam autem omnibus puto hoc ipsum, quantum juxta historiam placeat, quod aliud quidem quod precibus obtinuerat industriæ, vel meritis suis nullo modo ascribat. Tu rex, inquit, cœpisti. Et tu cogita, et excogita, si vales, quantum futurorum cogitatio apud Deum valeat, quæ futurorum revelatione divinitus remunerari solet. Audi hominem de futuris sollicitum, et in ejusmodi cogitationibus vehementer occupatum: *Nunquid in æternum projiciet Deus, et non apponet ut complacitor sit adhuc? Aut in finem misericordiam suam abscondet a generatione in generationem? (Psal. lxxvi.)* Audi eundem de ejusmodi edoctum, et de his quæ quæsierat profunde illuminatum: *Miserator, et misericors Dominus, longanimis, et multum misericors, non in perpetuum irascetur, neque in æternum comminabitur (Psal. cii).* Forte tunc futurorum revelationem amiserat, et amisisse dolebat, cum diceret: *Jam non est propheta, et nos non cognoscet amplius (Psal. lxxiii).* Et item: *Et lumen oculorum, et ipsum non est mecum (Psal. xxxvii).* Ad pristinam, ni fallor, gratiam aspirabat, qui dicebat: *Quis mihi det, ut sim juxta dies pristinos? (Job. xix.)* Solitam mysteriorum revelationem repetebat, qui a Domino postulabat: *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua (Psal. cxviii).* Tu quoque qui hæc audis, vel legis, si ab ejusmodi gratia excidisse te sentis, attende diligenter quid tecum tacitus agas, cogita quibus cogitationibus vehementer occuparis. Si sola vana, sola instantia meditaris, quid mirum si profundorum, si futurorum revelatione fraudaris? In initio conversionis tuæ, quando sola æterna, sola spiritualia et futura cogitasti, quando sola sublimia suspirasti, quid mirum si secundum desiderium tuum consolari meruisti? Desiderium pauperum exaudivit Dominus. Desisti jam ad Domini pedes sedere et quiescere, ad similitudinem Mariæ. Turbaris jam erga plurima, ad similitudinem Marthæ. Memento ergo unde excideris, et age pœnitentiam, et priora opera fac. Si pristinam illam gratiam cupis reformare, si visiones capitis tui in cubili tuo quæris recuperare, recurre ad Daniele, renova devotionem. Ad cordis sane renovationem, ad amissæ gratiæ reformationem melius proficis, citius promovetis intima devotione quam profunda investigatione, nisi forte investigatio tua sit circa detrimenta tua, detrimentorumque remedia. Consonat in hæc verba Danielis illa sententia. Mihi quoque non in sapien-

tia quæ est in me plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est. Certe omne verbum sapientiæ, et intellectus sciscitans rex, decuplum super omnes ariolos, et magos in Daniele invenit. Verumtamen vir tantæ sapientiæ, non tam investigatione, quam prece, quod quæsit obtinuit. Nemo ergo quærat per humanam sapientiam ea quæ sunt supra humanam intelligentiam. Ad profundiorum fortassis intelligentiam nos vocat, quod nec illud sibi Daniel ascribat quod merito devotionis obtinuerat. Sed ut interpretatio, inquit, regi manifesta fieret. Forte et illud gratis obtinetur, quod merito devotionis acquiritur. Nam et ipsam devotionem quidem non a nobis habemus, sed ex munere largientis accipimus: *Quid enim habes, inquit Apostolus, quod non accepisti? (1 Cor. iv).* Ergo et devotione, et gratia quidem: *Gratis, inquit, accepistis, gratis date (Math. x).* Si igitur devotione gratis accipimus, gratuitum est et id quod ejus merito obtinemus. Quando gratia pro gratia impenditur, sicut primum, ita et secundum munus gratis obtinetur. Non ergo dona Dei percipimus, quia meruimus, sed ut ex eis proficere, vel prodesse possimus. Et veritatis quidem intelligentiam accipimus ad profectum nostrum; veritatis autem doctrinam ad profectum aliorum. Ex utraque autem liberum arbitrium ad bonum adjuvatur, et ad boni cooperationem utraque illi divinitus impenditur. Per regem vero, ut diximus, arbitrii libertatem accipimus. Danieli itaque perplexorum interpretatio, divinatorum judiciorum ratio, quasi ad hoc datur, ut regi manifestetur, quando ad hoc devotio ad veritatem illuminatur, ut liberum arbitrium habeat, et agnoscat in quo se exercere, quid cavere, quid eligere debeat.

CAPUT XX.

Compendiosa recapitulatio prædictorum cum similitudinis attestatione.

Juvat hoc loco in considerationem adducere quomodo ista lectio, et evangelica videantur sibi mystica locutione concinere. Refert Lucas evangelista quomodo voluerit Dominus itinerantibus discipulis præsentiam suam in peregrina specie exhibere, et postmodum subtrahere, sed cum rogantibus manere, ad compellentes intrare, et tandem aliquando inter epulas speciem quam recognoscerent ostendere (*Luc, xxiv*). Quid itaque est Christum, hoc est Dei sapientiam, in peregrina specie præsentem habere, nisi veritatem non in sua simplicitate, sed per speculum, vel ænigmate videre? Extra domum autem et quasi in itinere hæc visio ostenditur, quando sublimium contemplatio per mentis excessum et velut in transitu videtur. Quasi duo exeuntes sunt, qui et ambulantes ejusmodi conspiciunt, quando ratio, et intelligentia humanum modum excedentes furtim quidem, et raptim sublimium spectacula percurrunt. Tunc autem Dominus longius se ire singit, nec tamen penitus rece-

dit, quando contemplationis gratiam quam misericorditer impendere consuevit, non minus utiliter ad tempus subtrahit, ut melius per experientiam doceat cum quanta aviditate requiri, vel retineri debeat. Manere autem, et ad eos intrare compellitur, quando multa precum instantia amissa gratia reparatur, ut visionem exteriorum oblatam introrsum trahat, et per excessum visa, animus ad se ipsum reversus memoriter retineat, et ad contemplationis gratiam de cætero familiarius possideat. Cibos quales Dominus amat, et delectari solet, apponimus, quando eum pro recuperatione vel accumulatione gratiæ in voce exsultationis et confessionis laudamus, honoramus, magnificamus: *In voce, inquit, exsultationis, et confessionis sonus epulantis (Psal. xli).* Inter hos sæpe exsultationis et confessionis nostræ hymnos sinus mentis dilatatur, sensus acuitur, et ad mystica penetranda, et usque ad Divinitatis arcana sæpe rimanda, intelligentia illuminatur: *Sacrificium, inquit, laudis honorificabit me, et illic iter quo ostendam salutare Dei (Psal. cxlix).* Panis coram nobis procul dubio a Domino frangitur, quando mysteriorum profunditas mystica interpretatione aperitur, ipsoque revelante cognoscitur. Ex hac panis fractione, mysteriorumque revelatione agitur, ut Dominus in propria specie recognoscatur, et ipsa Veritas (utpote figurarum velamine amoto) in sua simplicitate perspiciatur, Domini que præsentia ex gratiæ ipsius infusione perpendatur. Dominus autem (qui et Dei sapientia) ab oculis intuentium evanescit, quando ex contemplatione et admiratione divini sapientiæ contemplantis et admirantis animæ innotescit, quantum ejus incomprehensibilitas omnem humanam intelligentiam excedit: *O altitudo, inquit, divitiarum, sapientiæ, et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus (Rom. xi).* Humanus siquidem animus, quanto subtilius ad Dei sapientiam contemplandam illuminatur, tanto validius in semetipsum luminis illius immensitate reverberatur, quod est ab intuentis oculis evanescere, et seipsam quasi ostendendo subducere. Ex his itaque licet perpendere, quanta similitudinis proportionem hæc gemina lectio videatur sibi respondere. Quod enim Dominus se in peregrina specie ostendit, hoc est, quod Nabuchodonosor veritatis revelationem sub mystico velamine accepit. Quod ibi Dominus longius iter se sinxit, hoc est, quod visio regi ostensa ad modicum, se ab ejus memoria elongavit. Quod ibi qui apparuerat remanere, et intrare compellitur, hoc est, quod hic elongata visio multa instantia quæritur, et tandem Danielis sollicitudine multo profundius, multo perfectius percipitur vel retinetur. Quod ille qui illic apparuerat, tandem aliquando manifesta visione cognoscitur, hoc est, quod hoc in loco ablata visionis obnubilata veritas prophetica demum interpretatione manifestatur. In his, et aliis quibusdam hanc geminam lectionem sibi invicem concinere

videbit, si quis est, qui hæc altius perscrutari velit. Habet tamen illa lectio sua quædam propria, et ista de quibus non est modo dicendum per singula. His itaque per excessum excussis, et pro similitudinis attestatione collatis, ad visionis explanationem, seu explanationem redeamus.

CAPUT XXI.

Quomodo oporteat unumquemque a præsumptionis suæ altitudine detumescere, qui cupit in vera stabilitate quandoque fixus manere.

Tu rex videbas, et ecce quasi statua una grandis statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te, et intuitus ejus erat terribilis. Hujus statuæ caput ex auro optimo erat. Pectus autem et brachia de argento. Porro venter et femora ex ære, tibiæ autem ferrea. Pedum quædam pars erat ferrea, quædam fictilis. Videbas ita, donec abscisus est lapis sine manibus, et percussit statuam in pedibus ejus ferreis, et fictilibus, et comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum et aurum, et redacta quasi in favillam æstivæ aræ, quæ rapta sunt vento, nullusque locus inventus est eis. Lapis autem qui percussit statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram. Hoc est somnium (Dan. ii). Ecce, ut videre potes, imago illa, quæ per visionem cernitur, varia permutatione semper in deteriora ducitur, et quæ in somno a pretiosissima materia incipit, per multiplicia detrimenta decurrens, tandem in vilissimam materiam desinit. Quod enim inchoatur ex auro, ad ultimum consummatur in luto. Ut igitur breviter perstringam quid super his, juxta generalem quamdam considerationem, sentiam, unumquemque oportere puto, juxta propositam ostensæ visionis formam, apud semetipsum a propria æstimatione decrescere, et a sui confidentia magis magisque deficere, præsumptionemque temperare, si regnum cælorum intus apud semetipsum optat ædificari, et illud utique regnum, quod nunquam possit finire. Omnis homo naturaliter seipsum amat, et approbat, et sane in quantum diligit, in tantum et magni pendit. Semper autem ex magnitudine dilectionis, pendet mensura æstimationis, quia modus dilectionis est sine modo, sine mensura est æstimationis suæ magnitudo. O quam rarum ut homo inveniri possit, qui contra Apostoli sententiam non se putat aliquid esse, cum nihil sit! Sed nunquid saltem aliquid parvum? Imo vere magnum, et valde magnum supra modum, et, ut figurate loquar, pene plusquam aureum, cum veraciter sit vile lutum, ut quid superbis terra et cinis? Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera cæli posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus (Abd. iv). Oportet itaque eum qui adhuc apud se in immensum tumet, ab enormi illa æstimationis propriæ altitudine detumescere, et ad veræ humiliationis ima gradatim descendere, et tandem aliquando seipsum velut nihilum et inane reputare: velut vile lutum despiciendo calcare, et quasi favillam et cinerem omni hora aspicere, si illud æternæ stabilitatis regnum cupit in seipso con-

surgere. Concinit in hanc sententiam cui non erat similis super terram: Comparatus sum luto, et assimilatus sum favillæ et cineri (Job xxx). Vultis autem adhuc apertius audire quam omnino ab omni confidentia sui dejectus fuit ille qui inter omnes orientales magnus apparuit? Desperavi, inquit, nequaquam ultra jam vivam (Job vii). Desperasse se dicit, sed dubitas forte de quo, de Domino an de seipso? Audi ergo quid alibi dicat, et agnosce quam fortiter in Domini confidentia fixus manebat: Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo (Job xiiii). Sperabat itaque, sed de Domino. Desperabat nihilominus, sed de seipso. O quanta perversitas de seipso præsumere, et de Domini pietate desperare! Si multum de tua virtute confidis, ibi te in altum erigis, et quasi ad instar montis intumescis, ubi te submittere, et velut vallem facere debuisses. Bonum est ergo dicere huic monti tollere, et mittere in mari. Propter ejusmodi montes conturbabitur terra, et transferentur montes in eor maris. Econtra si de Domini protectione diffidis, ibi procul dubio satis prave atque perverse vallem efficis, ubi collem, imo montem, et montem excelsum valde habere debueras. Ut igitur sint prava in directa, et aspera in vias planas, ejusmodi omnis vallis implebitur, omnis mons et collis humiliabitur, et tunc temporis elevabitur mons domus Domini supra verticem montium. O quanta mentis altitudo! o quanta fortitudo vel firmitas in sola Domini pietate confidere, et in ejusmodi confidentia fixum manere! Ille est ille mons qui post statuæ dejectionem propriæque confidentiæ extenuationem vel exterminationem ex modico in immensum crescit, ut in æternum moveri non possit: Qui confidit, inquit, in Domino sicut mons Sion, non commovebitur in æternum qui habitat in Hierusalem (Psal. cxxiv). Ille est mons quem oportet universam terræ superficiem implere, ita ut nihil audeat homo de sua industria, nihil omnino nisi de Domini virtute præsumere. Puto, quia non potest abscondi civitas supra hunc montem sita. Si mihi credis, ædificabis tibi in hoc monte structuram illam, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum, ut sit firmamentum in terra in summis montium. In hoc sane eminenti metropolim, et sedem imperii habere debet regnum charitatis, et regni ejus non erit finis. Regnum siquidem charitatis, ni fallor, est illud regnum secundum Danielis sententiam quod in æternum non dissipabitur. Ecce quid tibi statuæ hujus erecti, vel dejectio proponat, ecce qualia, vel quanta tibi per similitudinem repræsentat.

CAPUT XXII.

De modo conditionis, vel corruptibilitatis humanæ, et quod in quolibet virtutum culmine oportet morum ruinam timere.

Quid est statua, nisi effigies humana? Quid itaque est statuam, hoc est similitudinem humanam per visionem cernere, nisi humanæ vitæ modum, vel ordinem, quasi per speculum, et in ænigmatem

oculo contemplationis aspicere? *Tu rex, inquit, vide- bus, et ecce quasi statua una grandis (Dcn. II)*. Si modum vel qualitatem humanæ vitæ perscrutari velis, si ad dignitatem conditionis, si ad facilitatem reparationis, ad quodlibet horum te verteris, videbis te in singulis delicere, et nihil horum ad plenum posse comprehendere. Vide ergo in intuentis oculis quam grande est, quod ab ipsius aspectu omnino comprehendendi non potest: *Statua, inquit, illa magna, et statura sublimis, stabat contra te, et intuitus ejus erat terribilis*. Bene autem postquam magnam dixit, et sublimem forte adjungit. Siquidem aliud est esse magnum, et aliud est esse altum. Nam et ager magnus dicitur, qui tamen nulla altitudine attollitur. Sic sane quædam pene incomprehensibilia sunt, quæ tamen multa investigatione, vel admiratione digna non sunt. Sed quod hanc statuiam grandem, sublimem, terribilem audivimus, ad triplicem considerationem recte accommodare possumus. Humanæ siquidem vitæ conditio, quæ in hac statua figuratur, quamvis unumquodque secundum aliquid in singulis invenitur, specialius tamen, et expressius, ex uno grandis, ex altero sublimis, et ex alio invenitur terribilis. Una itaque humanæ conditionis consideratio et immensis est, ex ea parte qua subjacet corruptioni; et sublimis est ex ea parte qua reservatur reparationi; et terribilis ex ea parte qua patet perditioni. Vultis audire quanta immanitas corruptionis? *Cui comparabo te, vel cui assimilabo te, filia Hierusalem; cui exæquabo te, et consolabor te, virgo filia Sion? Magna velut mare contritio tua. Quis medebitur tui? (Thren. II)*. Vultis agnoscere quanta sit sublimitas reparationis? *Nam quos præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos prædestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et magnificavit (Rom. VIII)*. Vultis et illud nosse quantum sit terror divine percussionis? *Quis, inquit, novit potestatem ire tuæ, et præ timore tuo iram tuam dinumerare? (Psal. LXXXIX)*. Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent. Attende ergo magnitudinem statuæ nostræ in consideratione culpæ; altitudinem, in consideratione gratiæ; terrorem, in consideratione pœnæ. Quære culpæ magnitudinem, et secundum culpam originalem, et secundum culpam actualem. Et pro culpa originali audi quid de homine dicitur homini: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. XLVIII)*. Et de culpa actuali, accipe vocem improprii: *In omni colle sublimi, et sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix (Jer. II)*. Unde est quod ei dicitur: *Leva in circuitu oculos tuos, et vide ubi nunc prostrata sis meretrix. O vere gratiæ altitudinem, tam secundum gratiam justificantem quam secundum gratiam confirmantem, quam secundum gratiam glorificantem!*

A Metire si vales sublimitatis celsitudinem, secundum gratiam justificantem: *Nam quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras (Psal. CII)*. Suscipe et eminentiæ altitudinem, secundum gratiam confirmantem. Quoniam secundum altitudinem cæli terra corroboravit misericordiam suam super timentes se. *Æstima, si potes, dignitatis sublimitatem, secundum gratiam glorificantem: Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. Si autem filii, et hæredes. Hæredes quidem Dei, co-hæredes autem Christi (Rom. XIV)*. O statuæ nostræ aspectum vere terribilem, secundum pœnæ additionem; terribilem, secundum judicium corruptionis; terribilem, secundum judicium reprobationis; terribilem, secundum judicium damnationis! O aspectum terroris, secundum judicium corruptionis! Quoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus, comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui ut viderem. Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei. O aspectum plenum horroris secundum judicium reprobationis! *Et sicut non probaverunt, inquit Apostolus, Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia (Rom. I)*. O aspectum plenum terroris, plenum horroris, secundum judicium damnationis! Terribilis enim, secundum eundem Apostolum, quædam expectati iudicii, et ignis æmulatio quæ consumptura est adversarios. Ignis enim eorum non exstinguetur, et vermis eorum non morietur. Eorum utique qui ducunt in bono dies suos, et in puncto ad inferna descendunt. Ex his omnibus, ut arbitror, perpendis quam sit horrendum incidere in manus Dei viventis. Quid his terribilius dici, quid his horribilius potest excogitari? Et intuitus, inquit, ejus erat terribilis. Quod autem de statua dicitur, stabat contra te, non multa eget expositione. Tunc procul dubio contra unum quemlibet hujusmodi statua erigitur, quando speculantis animi scditas, infirmitas, calamitas oculis ejus ingeritur, et qualis sit, vel qualis adhuc esse possit, ei per revelationem ostenditur, ut ejus impudentia, superbia, duritia confundatur, humilietur, conteratur: *Arguam te, inquit, et statuam contra faciem tuam (Psal. XLIX)*. Divinitus arguitur, quando divina inspiratione jam tactus animus conscientiæ propriæ accusatione confunditur. Et quasi contra faciem propriam prævaricatrix anima statuitur, quando in scditatis suæ consideratione contra semetipsum per increpationem servire videtur. Contra speculantis itaque animum statua quodammodo statuitur, quando ad sui ipsius confusionem, et humiliationem divino quodam nutu suæ ei corruptibilitatis imago proponitur. Disce itaque, homo, disce confidentiam tui (si subito, et semel non potes, gradatim saltem et per temporum intervalla), deponere stude; salge de te humiliora semper magis magisque sentio, ut ad veram perfectamque humilitatem possis val-

sero pertingere. Hæc sunt consummatæ charitatis inconcussa fundamenta, hæc sunt æternæ securitatis regnantis animæ firma munimenta. Depone arrogantiam, deprime superbiam, contere perversam illam de tua virtute fiduciam, jacta in Domino curam tuam. Omnem virtutem, omnem fortitudinem, omnem industriam tuam reputa velut cinerem et favillam. Quid aliud notavit favillam quam omni turbini cedere, imo ad quemlibet, vel tenuem flatum dissiliere, quietisque suæ locum deserere? Congrua satis corruptelæ nostræ forma, et imago convenienter expressa in cinere et favilla. Vide, quisquis es, ne forte oporteat velis nolis, quandoque interius vel exterius talem forte, interius apud te in tua existimatione, vel exterius etiam coram aliis in tua actione. Interius, inquam, ex proposito et studio voluntatis, vel exterius ex defectu et fluctu humanæ corruptibilitatis, et quam multi sunt qui nullo modo ab altitudine propriæ æstimationis descendunt, nisi tunc primum cum exterius in actione turpiter cadunt. Ad hoc namque procul dubio nonnulli permittuntur in actione deformiter cadere, et aurum suum in argentum, argentum in æs, æs in ferrum, ferrum in testam mutare, ut ex proprio defectu, et quasi per experimentum discant, quid de propria virtute et fortitudine sentire debeant. Videamus ergo quomodo quosdam contingat, juxta ostensæ imaginis formam, quasi de summis bonis pene usque in extrema mala per varios corruptionum defectus corruere, et velut aureum caput in testes pedes terminare, ut discamus, in quolibet virtutum culmine morum ruinam timere, ut satagamus semper et ubique veræ et perfectæ humilitatis formam molamque tenere.

CAPUT XXIII.

Quod de magno sæpe virtutum culmine soleat mens humana gradatim in ima corruere.

Qui stat, ait Apostolus, videat ne cadat (I Cor. x). De quantumlibet celso fastigio facile potest in ima corruere, vel in profundum demergi, imo procul dubio quanto gradus altior, tanto casus deterior. Debet nos semper istud Nabuchodonosor somnium, et cautos reddere, et sollicitos efficere. Vide, obsecro, visionis ejus statuam; vide, inquam, a quanta sublimitate incipitur, et in qualem tandem finem deducitur. Habet sane caput aureum, et finem testeam. Quid auro charius, quid testa vilis? Attende et illud quomodo gradatim ad deteriora vergit, et quandoque in fœdissimo sine finem facit. Prima pars aurea, secunda argentea, tertia ærea, quarta ferrea, et quinta describitur testea. In auro intelligitur charitas, in argento veritas, in ære simultas, in ferro crudelitas, in testa fictili fragilitas. Testa enim facile frangitur, et per eam recte impatientiæ fragilitas figuratur. Ferrum quod cætera omnia metalla comminuit et domat, competenter quidem crudelitatis violentiam designat, quæ resistentia quæque premit, ut opprimat. Æs autem argentum imitatur

A in sono, sed multum dissonat in pretio. Sic simulatio suavem adulationis tinnitum habet in sermone, et suaviter reboat, et dulciter resultat in opere; sed quantum per verbum, et exercitium demulcet extrinsecus, tantum per consilium et desiderium pallet intrinsecus. Argentum quoque quo frequentiori usu atteritur, eo utique clarior redditur: sic veritas vehementi discussione quo magis eo melius commendatur, si veritatis consilia experientiæ usu certiora, eo clariora redduntur. Charitatis claritatem auri fulgor exprimit, quæ cælestis desiderii igne flammescit; et, sicut aurum cæteris metallis præfertur, sic charitas cæteras virtutes supergreditur. O quantum est inter testam et aurum, inter statuæ finem et statuæ principium! Statua, quæ ex auro incipit, testam desinit. Puto, quia nemo repente fit turpissimus. Sed qui minima negligit, paulatim defluit. Sicut quibusdam profectuum gradibus ad alta conscenditur, sic rursus gradatim ad ima descenditur. Attende quomodo in hac statua prius aurum, postea argentum, post hæc mediante ære, sequitur et ferrum. O quanta differentia auri et ferri! O quantum in se differunt charitas et crudelitas! Quid tamen de his ait Veritas? *Abundabit, inquit, iniquitas, et refrigescet charitas multorum (Matth. xxiv)*. Vide, quæso, unde quo pervenitur de abundantia charitatis ad abundantiam iniquitatis. Charitas ad aurum, iniquitas pertinet ad ferrum. O mirabilem (imo detestabilem) commutationem de charitate ad iniquitatem! *Si averterit, inquit, justus justitia sua, et fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus quas fecerat, non recordabuntur (Ezech. xviii)*. Opus detestabile et dignum confusione, quod inchoatur ex auro, et consummatur in testa et ferro. Sic namque describitur pedum pars ferrea, et quædam testea. O confusibiles operarios, qui, in initio conversionis suæ, opus suum inchoant ex auro, et tandem consummant luto. Scimus, quia sæpe cum immundus spiritus exierit de homine, quærens requiem et non inveniens, assumptis secum septem spiritibus nequioribus se, revertitur in domum suam, et ingressus habitat ibi, et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Quam multos videmus in initio suæ conversionis spe gaudentes, spiritu ferventes, in tribulatione patientes, sollicitos in opere, studiosos in lectione, devotos in oratione. Quid isti videntur tibi, nisi in auro operari, et in charitate initiari? *Charitas enim, ut scriptum est, patiens est, benigna est, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet (I Cor. xiii)*. Nonne operari tibi videtur in auro, cui dictum est a Domino: *Novi opera tua, et charitatem, et fidem, et ministerium, et patientiam tuam? (Apoc. viii)*. Sed sunt multi qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Nec tamen qui hujusmodi sunt, statim se in infima demergunt, sed prius de bono in pejus, dehinc de minus bono in malum, et demum de malo in deterius corruunt. Mons enim cadens paulatim defluit, et terra alluvione consumitur. Siquidem quæ hujusmodi sunt, paulatim incipiunt a pristino desiderio

tepscere, et priori fervore magis magisque deficiere.

CAPUT XXIV.

Quomodo vel quibus corruptionis gradibus de summis in ima corrumpat saepe animus humanus.

Nec statim tamen inchoata deserunt, sed agunt adhuc bona quæ possunt. Refrigescente namque charitate, operantur sane bona ex deliberatione. Quid putamus tamen interesse inter priorem illum statum, et istum secundum? Multum per omnem modum. Aliud est bonum sequi ex desiderio, atque aliud ex solo consilio. Aliud, inquam, est bonum operari cum magna delectatione, atque aliud ex sola deliberatione. Istud bonum, sed illud optimum. Istud ad argentum, illud pertinet ad aurum. Pretiosum quidem metallum in argento, licet longe vilius sit auro. Studeat ergo in argento operari, cui forte deest copia auri: Si non potest bona agere ex delectatione, age tamen saltem ex veritate, et veritas liberabit te. Vultis autem nosse opus quod sit ex huiusmodi argento, quomodo luceat, vel quantum placeat, et possessorem suum quam divitem vel securum reddat? *Omnis, inquit, qui facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quoniam bona sunt (Joan. III).* Bonum est itaque argento huiusmodi abundare, sed nec minus stultum aurum suum in argentum mutare. Omnis enim homo mittens manum suam in aratrum, et respiciens retro, non est aptus regno Dei. Vultis autem nosse quomodo divinus eum sermo per increpationem feriat, qui aureum opus in argentum commutavit? *Scio, inquit, opera tua et laborem, et patientiam tuam (Luc. IX).* Ecce opus bonum, ecce brachia, ecce pectus argenteum. Sed videamus quid sequitur, cum postmodum subinfertur: *Sed habeo, inquit, adversum te, quod charitatem tuam primam dereliquisti (Apoc. VIII).* Arguitur ergo qui adhuc bonum agit, quod charitatem primam reliquit, et aureum caput in pectus argenteum deflexit. Quicumque huiusmodi te esse perpendis, memor esto unde excideris, et age pœnitentiam, et prima opera fac. Alioqui time illud quod sequitur, quod minime respiscendi divinus sermo minatur: *Sin autem, inquit, venio tibi, et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris (Apoc. II).* Time ergo nisi ad priora bona citius redeas, ne adhuc in deteriora cadas. Elige quid malis; ascendere sive descendere. Non enim potest homo in eodem fixus diutius stare. Fugit enim velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet. Memoriter tene, nec mediocriter time, quoniam qui ad primam charitatem non revertitur, cito ejus candelabrum de loco suo transfertur. Quid per candelabrum gestatorium lucis, nisi opus bonum, opus veritatis? Huiusmodi candelabrum stat in loco suo, quando bonum opus surgit ex proposito bono. Sed huiusmodi candelabrum de loco suo transfertur, cum bona boni operis intentio in malam commutatur. Sic opus argenteum transit in æreum. Et est quidem frequens

A hoc malum inter filios hominum. Sæpe enim quod prius quis agebat ex veritate, ad laudem hominum resolutus, postmodum actitat pro humano favore: *Popule, inquit, meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant (Isa. III).* Qui igitur blandum se exhibet in sermone, benignum in opere, pravum autem atque perversum in cogitatione et voluntate, iste profecto abjecto argento jam operatur in ære. Æris enim more suaviter tinnit extrinsecus, sed voluntatis depravatione pallefcit intrinsecus. Nunquidnam tibi non tale videtur opus illorum, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. In huiusmodi opere, ut arbitror, desudabat, quem Dominus increpando arguit, cum dicat: *Scio opera tua, quia nomen habes, quod vivus, et mortuus es (Apoc. III).* Sed quisquis huiusmodi es, non te existimes diu posse latere: *Sed si exaltatus fueris ut aquila, et inter sidera posueris nidum tuum: inde detrahente, dicit Dominus (Abd. I).* Quandoque oportet te propheticam imo Dominicam vocem audire: *Denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina. Et tunc revelabitur ignominia tua, et videbitur opprobrium tuum (Isa. XLVII).* Denudata autem turpitudine tua, cum jam cœperint venter et femora ærea apparere, incipies mor laudatoribus tuis, imo jam derisoribus tuis sordescere, et de die in diem magis magisque vilescere. Jam tunc illis incipies irasci, indignari, illos detestari et crudeliter persequi, quibus antea multum placere studuisti. Et quam blandus eras prius, tam eris postmodum asper et durus. Sic æs tuum mutabitur in ferrum, diciturque tibi: *Quomodo conversa es in amaritudinem vitis aliena? (Jer. II.)* Hand dubium est opus æreum mutasse in ferrum. Lenitatem in severitatem, quorum os maledictione et amaritudine plenum est, qui prius linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum. Qui prius vos tam blandos, tam benignos exhibuistis, unde jam bella et lites in vobis? Jam zelum amarum habetis, et contentiones in vobis. Occiditis et zelatis, litigatis et belligeratis, et unde hæc tam sæva crudelitas et ferri duritia in vobis? Quid putas causæ est, quod sunt tam veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, nisi quod tibias et plantas ferreas habent, qui lætantur cum male egerint, et exsultant in rebus pessimis? Sed hoc est in istis præ omnibus mirabile, imo supra omnia miserabile, quod sicut sunt prompti et audaces ad mala inferenda, sic sunt pusillanimes et supra modum impatientes ad toleranda illata, ut recte mirari possis quonam modo convenire possit ferrum cum testa, tanta crudelitas cum tanta impatientia. Ecce statua nostra in qualem finem desinit, quæ post caput aureum fictiles plantas accepit. Filii Sion inclyti, et amietii auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli? Quid auro pretiosius, quid testa vilius? Quomodo ergo obscuratum est aurum, mutatus est color op-

timus? Quid auro tractabilius, quid testa fragilius? Quomodo charitas se attrahere; quomodo attenuare permittit, quæ omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet? Quid autem voluntate contemptibilius, quid delicata mente dejectius, quæ super et in prosperis per concupiscentiam resolvitur, et in adversis per impatientiam frangitur? *Væ illis, qui perdidērunt sustentiam, qui dereliquerunt vias rectas, et diverterunt in pravas (Eccl. 11).* Contritio enim et infelicitas in viis eorum. Contritio propter testæ corruptibilitatem, et infelicitas propter ferri rigorem, eo quod pedum pars quædam sit testea, pars vero quædam sit ferrea. Quid autem est, quod hujusmodi homines ad sua iterum desideria convertuntur, quod post opera æris et ferri ad opus figuli trahuntur, nisi quod non habeant (præterquam in concupiscentiis suis) ubi delectentur, eo quod per simulationem prius perdidērunt gaudium bonæ conscientiæ, et postmodum per crudelitatem gloriam famæ. Ut autem ea quæ diffusius jam diximus, ad compendium revocemus, in capite aureo, intelligitur devotio, in membris argenteis discretio, in æreis simulatio, in ferreis indignatio, in testeis dissolutio.

CAPUT XXV.

De prædictorum differentia graduum, et qualitate singulorum.

Notandum sane, quid de quibus membris dicitur, et qualia quæque describantur. Describatur autem caput aureum, pectus argenteum, brachia autem argentea, venter et femora ærea, tibiæ ferreæ, pedes ferrei, vel testei pro parte. Capite totum corpus regitur, unde per ipsum recte intentio designatur, quia per ipsam omne actionis nostræ corpus, sive in bonum, sive in malum finem deducitur. Consilium ad cor pertinet, et cor sub pectore latet. Brachiis opera nostra explicamus, cum aliquid a nobis fieri volumus. Venter tenerior pars corporis et velamentum fetoris obsequium portendit compassionis. Femur pudendis subjicitur et perfectam videri se vult humilitas, quæ ad vilia et indigna inclinatur. Tibiæ cæteris membris ossa longiora et robustiora portant, unde et recte severitatis rigorem designant. Pedibus terram tangimus, etiam cum erecti stamus, et quantumcumque mens se ad cœlestia extendat, sine hujus vitæ subsidiis necessitatem suam non sustentat. Per caput itaque, ut dictum est, intelligitur intentio, per pectus deliberatio, per brachium exercitatio, per ventrem compassio, per femur humilitas, per tibiæ severitas, per pedem necessitas, per caput desiderium intentionis, per pectus studium deliberationis, per brachium exercitium actionis, per ventrem obsequium pietatis, per femur servitium subjectionis, per tibiæ flagellum severitatis, per pedem subsidium necessitatis. Si ergo caput intentio, et aurum devotio, quid aliud est aureum caput, nisi devota intentio? Si pectus deliberatio, brachium actio, argentum vero discretio, quid aliud erit pectus et brachia argentea quam

A consilia et opera discreta? In ventre compassio, in femore subjectio, et in ære simulatio. Quid itaque aliud est venter et femora ærea, nisi pietas et humilitas ficta? Si per tibiæ severitas, si per ferrum crudelitas, quid aliud intelligitur in tibiis ferreis, nisi severitas crudelis? Pes necessitatem, testa voluptatem. Planta ergo testea designat voluptuosam superfluitatem. Pes autem ex parte ferreus, et ex parte testeus describitur, quia delicata mens nunc in eorum odium obduratur, per quos forte a suis desideriis restringitur, nunc vero cum concupita suppetunt, in eorum luxu resolvitur. Quid itaque est fulgor capitis aurei, nisi fervor cœlestis desiderii? Claritas pectoris argentei et brachii argentei, certitudo recti consilii et rectitudo operis certi. Sonoritas æris ventris et femoris, blandimentum falsæ pietatis, et fictæ humilitatis. Robur ferreæ tibiæ, rigor immoderatæ disciplinæ, fragilitas testei pedis, effrenatio superfluitatis. Caput itaque aureum, sancta desideria faciunt, pectus et brachium argenteum, consilia et opera recta. Ventrem et femur æreum, obsequia et servitia ficta, tibiæ ferreas flagella sæva, plantam testeam subsidia delicata.

CAPUT XXVI.

Dictum est quomodo defluat homo sæpe de bono in malum, nunc dicitur quomodo corrual sæpe de malo in malum et vitio in vitium.

Si quis autem totum quod de statna dicitur velit accipere in malo, ejus assertioni absque dubio facile cedo. Sed sic tamen sensum suum qui ejusmodi est studeat approbare, ut prædictum minime audeat condemnare, eo quod Spiritus sanctus soleat sæpe in uno quod loquitur plura designare. Nam, sicut aliquid est in hoc scripture quod facilius accommodatur ad lectionem illam, sic et aliquid invenitur in eadem quod levius applicatur ad istam. Nam aurum sane hujus statuæ, cum optimum legatur, accommodantius in meliorem partem accipi posse videtur. Sed, sicut hoc secundum prædictam lectionem recte accipitur juxta rei veritatem, sic in hac lectione quidem convenienter satis referri potest ad eam de se superbientis animæ æstimationem. Sic quod statua non animal describitur hoc quod per revelationem cernitur, huic secundæ lectioni alacrius arridet, ubi totum quod dicitur in malam partem accipere placet. Quid enim aliud est hujusmodi statua nisi humana figura, sive humana vita? Et quid aliud est humana figura sine rationabili anima, nisi actio congrua sine intentione recta? Toties itaque non dicam animal nutritur, sed statua juxta humanam effigiem fabricatur, quoties homo in ordine conversationem suam secundum carnis prudentiam (quæ inimica est Deo) moderatur. Videamus itaque hujusmodi statuæ qualia quæcumque membra divinus sermo describat, cum dicat, hujus statuæ caput ex auro optimo erat, etc. Secundum hanc itaque acceptionem qua totum referimus in malam partem, per aurum potest intelligi arrogantia, per argentum jactantia, per æs pertinacia, per,

ferrum sævitia, per testam impatientia. Aurum siquidem omnia metalla pretii sui dignitate præcedit, et superba mens cæteros omnes in sui comparatione despicit. Argentum suavem, et admodum dulcem sonum habet, et jactantia in sui laudis præconio blandam jucundamque se exhibet. *Æs* eo quod valde durabile existat, recte satis pertinaciam figurat, quæ a suo consilio, vel proposito vix vel nunquam deflecti queat. Ferrum quod cætera soleat metalla domare convenienter satis sævitiam designat, quæ solet cæteros premere. Per testam autem quæ facile frangitur, recte satis impatientia designatur. Aureum itaque sibi caput fabricat, qui sibi sanctitatem arrogat. Pectus argenteum et brachia argentea circumferre videtur, qui de consilii et operis sui rectitudine gloriatur. Quasi ventrem et femora quodammodo ærea habet, qui in his etiam pertinax permanet quæ propter vilitatem despiciere, vel propter inonestatem erubescere deberet. Tibias ferreas habere se ostendit, qui et contra superiores se per audaciam erigit, et inferiores per sævitiam premit. Testeis plantis innititur qui terrenorum amori immoderatus incumbens ad impatientiam effrenatur.

Notandum sane quibus corruptionis gradibus defectus nostri malum incrementum accipiat, quomodo gradatim ad deteriora deversus usque in ima descendat. Vide quomodo arrogantiam sequitur jactantia, jactantiam pertinacia, pertinaciam sævitia, sævitiam impatientia. Jactantiam sane arrogantia præcedit, quia nisi prius elata mens de se alta sentiret, nunquam tam impudenter de scientia, vel sanctitate jactaret. Cum autem quod in semetipsa de sua scientia, vel sanctitate sentit, aliis etiam persuasum esse credit, quid jam mirum si in suo consilio, vel proposito pertinax perstiterit? Nisi vero in suo consilio, vel proposito prius pertinaciter persisteret, nunquam pro eorum defensione in alios tam improbe sæviret. Sævitia impatientiam generat, quia quo quisque proximum suum minus amat, eo utique minus infirma molestius tolerat. Scimus autem quia amoris alveus quo amplius erga proximum obstruitur extrinsecus, eo altius erga semetipsum intumescit intrinsecus. Et quanto quisque miserabilis per privatum amorem in semetipso languet, tanto utique molestias suas molestius sustinet, tantoque difficilius desideria sua cohibet. Hinc est quod erga alios severus, et in semetipso resolutus, dummodo in alios furit, modo in semetipso torpescit, pedibus ex parte ferreis, et ex parte testeis incedit. Et quidem sæpe quædam adeo ex magnis conatibus, quos in principio conversionis audacter præsumperunt, tam enormiter inanesunt, ut in tanta dissolutione qua tandem tam enerviter vivunt, nec tenue quidem non dicam exprobrationis sed nec correctionis, imo blandæ admonitionis verbum patienter audire possunt: *Væ miseris*. Quid, quæso, jam de his poterit fieri, vel quæ jam spes ulterius haberi, qui propter arrogantiam nullo modo possunt a suo tumore defici,

A nec propter pertinaciam de suo errore convinci, nec propter ferri duritiam a suo rigore deflecti, nec propter testeam fragilitatem de suo corpore redargui?

CAPUT XXVII.

Quibus reparationis gradibus mens sæpe ex divina operatione resurgit, quæ de magnis bonis in ima cadit.

Sed nec horum tamen ferream, seu lapideam duritiam debemus despiciere, potens est enim Dominus de lapidibus istis suscitare filius Abrahamæ. Quæ enim impossibilia sunt apud homines, apud Deum possible sunt. Vide enim quod sequitur: *Videbas, inquit, ita, donec abscissus est lapis sine manibus, et percussit statuam in pedibus ejus ferreis, et fictilibus, et comminuit eos* (Dan. 11). Ecce lapis sine manibus abscinditur, unde ferri duritia conteratur, et quidem recte. Quæ enim manus talem lapidem concidere, seu etiam abscindere posset, qui ferrum conterere vel comminucere valeret? Sed quod non potest humana opera vel quælibet humana industria, fit in sola voluntate divina. Solus utique Deus est, qui sine aliquo conatu, sine aliquo sui motu, quoties et quæcumque voluerit potest operari, stabilisque manens dat cuncta moveri. Sed quid, quæso, est, qui hoc potuit et voluit facere manibus, minime voluit hæc perficere? An forte in hujusmodi ferreis et elduratis mentibus melius operatur inspiratione quam percussione, corrigiturque sæpe interna illustratione, quem non possunt flagella corrigere? *Percussi, inquit, filios vestros, et non doluerunt, renuerunt recipere disciplinam* (Jer. v). Sed cum multo sit levius apud nos dicere quam facere, sæpe tamen in his etiam mentibus, in quibus videtur perentitis manus opera defecisse, operatur quidem miro et incomprehensibili modo interno suo verbo vel simbolo: *Verbum, inquit, quod egredietur de ore meo, non redibit ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, et prosperabit in his ad quæ misi illud* (Isa. lv). Sic et Spiritus sanctus ubi vult spirat. Verbo enim Domini, cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Lapis itaque sine manibus abscissus, timor Domini divinitus inspiratus, in ietu hujus lapidis statua dejicitur, et monstruosum opus destruitur. Sicut per timorem mens dejicitur a proposito bono, sic per timorem sane excutitur a proposito malo. Sicut enim initium omnis peccati superbia, sic initium sapientiæ timor Domini. In hujusmodi itaque lapide statua conentitur, ut confusibilis mens confundatur et humilietur. Quid est hujusmodi percussio, nisi interna compunctio? Quid autem est percussæ statuæ comminutio, nisi compuncti cordis contritio et humiliatio? Sed scimus quia eor contritum et humiliatum Deus non despiciet. Melius itaque sane conteri in hoc lapide quam erectum stare et superbum sapere. *Percussit, inquit, statuam in pedibus ejus ferreis et fictilibus, et comminuit eos. In inferioribus et deterioribus suis nique statua conentitur, quando mens elata atque*

perversa per spiritum timoris Domini ad iniquitatis et infirmitatis suæ considerationem reverberatur. Hæc pia Domini percussio tam misericorditer intendatur quam utiliter in hac vita in nobis completur, cum dicitur : *Arguam te, et statuam contra faciem tuam (Psal. xlii)*. In hunc utique modum redargutus, et in infirma sui parte percussus fuerat, et per ejusmodi percussione[m] seipsum contra seipsum exerebat, qui dicebat : *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper (Psal. l)*. Sed postquam ferrum et testa concutitur, etiam cætera conteruntur. *Tunc contrita sunt, inquit, pariter ferrum, testa, æs, argentum, et aurum.* Vidisti superius, quibus gradibus bonitas defecit, crevit perversitas. Vide nunc quomodo gradatim proficiat totius bonitatis fundamentum, humilitas : prius erubescimus vera mala, postea ficta bona. Novissime etiam vera bona cum sint imperfecta et inconsummata. Sic sane primum conteritur ferrum et testa, deinde membra ærea, novissime argentea et aurea. In malis facilius erubescimus iniquitatem quam infirmitatem. In bonis autem citius erubescimus imperfectionem quam intermissionem. Hinc est quod in infimis membris prius conteritur ferrum quam testa. Superius autem citius comminuntur argentea, quam aurea membra. Primo itaque in ferri contritionem damnamus mala, quæ per iniquitatem commisimus. In testæ autem contritione, ea quæ per infirmitatem contraximus. *Æris autem contritio quid est quam simulati boni reprobatio ? In argenteis membris hoc est, quod nobis minus placet, et quod minime placere debet, non quod sint bona, sed quod non sint optima. In aureo enim opere hoc solum sane reprehensibile cernitur, quod optimi operis inchoatio, usque ad digni vel debiti finis talem non perducitur. In argenti igitur contritione boni operis imperfectio. In auri autem contritione arguitur optimi operis intermissio. Hoc nunc de hujus statuæ contritione jam diximus, secundum eam lectionem quam primo posuimus, ubi partim in bono partim in malo accepimus.*

CAPUT XXVIII.

Quibus promotionis gradibus sæpe divinitus reparatur mens que de magno malo in deteriora labitur.

Nunc autem secundum eam lectionem, quæ secundo loco ponitur, aliquid loquamur. Sicut nihil facilius erubescimus quam malitiam, sic nihil difficilius cognoscimus vel erubescimus quam arrogantiam. Arrogantia enim oculum mentis obnubilat vel excæcat, ut nec seipsam agnoscere valeat. Qualem enim seipsam mens elata per æstimationem fingit, talem procul dubio veraciter esse se credit. Vide ergo quam difficile sit illa nos in nobis reprehendere, et arguere, et per increpationem et reprobationem conterere, in quibus dudum credidimus nos veraciter debere et aliis placere. Sed quoniam jactantia, dum gloriam suam foras dilatare studet, veris falsa permisceat, et non solum

ea quæ de se vera, verum etiam quæ novit falsa, aliis de sui æstimatione persuadet. Ibi procul dubio facilius in confusionem dejicitur, ubi de falsa ostentatione, conscientie etiam proprio testimonio vincitur. Unde utique est, quod jactantie argentum quam aurum arrogantie, quo facilius eo et citius atteritur. Sed, sicut multo difficilius arrogantiam quam jactantiam, sic multo laboriosius erubescimus jactantiam quam pertinaciam. Ex jactantia siquidem famam nostram sæpe crevisse, semper autem ex pertinacia decrevisse non dubitamus. Nam nihil aliud pertinaciam dicimus, nisi cum in nostra sententia contra aliorum consilia impudenter persistimus. Quis autem illud malum facilius non erubescat, in quo et aliis se multum displicuisse minime ignorat? Recte igitur prius æs quam argentum contritum esse describitur, quia facilius, ut dictum est, mens de pertinacia quam de jactantia confunditur. Pertinet autem ad contritionem testæ, confusio de propriæ infirmitatis et impatientie consideratione. Cum autem perversa mens ad tantam infirmitatem et impatientiam pervenit, ut passionibus suis, etiam cum voluerit, omnino resistere non possit, quis non videat quam facile in hac fragilitatis suæ consideratione erubescat? Facilius autem, ut superius dictum est, illa excusamus quæ per infirmitatem contrahimus, quam quæ ex sola malitia committimus, unde et illa citius erubescimus. Recte ergo, ut legitur, prius comminuitur ferrum quam testa, sicut et post ista, æs, argentum et aurum recte describuntur comminuta. Hujusmodi ergo contritionis ordo describitur, cum dicitur : *Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, et aurum. Ubi et adducitur, et redacta quasi in favillam æstivæ aræ, quæ raptæ sunt vento; nullusque locus inventus est in eis.*

CAPUT XXIX.

Quomodo vel ad quantam perfectionem sæpe homo post multiplicem lapsum ex divini operatione resurgat.

Quid per æstivum tempus nisi fervorem spiritus, et quid per aream nisi prudentiam spiritus intelligimus? Quid itaque æstiva aræ nisi spiritualis intelligentia? In hac aræ veritatis grana a figurarum paleis vehementis discussionis trituratione excutuntur. In hac aræ virtutis annonæ a vitiorum aristis districte examinationis ventilatione separatur. In hujus aræ tritura laboramus, et quasi grana a paleis separamus, quoties vera et æterna bona a falsis et transitoriis secernimus. Nec nobis sufficiat paleas excutere, sed studeamus etiam earum cumulum igne supposito in favillam vertere, et affectum nostrum in eorum contemptum vel odium transformare. In hac aræ desiderat quisquis spiritalis esse desiderat. Spiritualis enim judicat omnia, et ipse a nemine judicatur. Audi quemdam spiritalem in hac aræ laborantem : *Proposui, inquit, in corde meo querere, et investigare sapienter de omnibus*

quæ sunt sub sole (Eccle. i.) Ecce area, ecce tritura, et ubi est palea, ubi est arista? Vanitas, inquit, vanitatum, et omnia vanitas. Ecce palea, et vidi quod in omnibus, inquit, esset vanitas, et afflictio spiritus (ibid.). Ecce palea cum arista. Sed ubi est favilla? Quem sergo, ait Apostolus, fructum habuistis in quibus nunc erubescitis? (Rom. vi.) Quid est nigredo favillæ, nisi confusio verecundiæ? Vide ergo quomodo stipularum nitorem in abominationis nigredinem verterant qui jam erubescabant in quibus aliquando delectari consueverant. Audi et illum qui vanitatum paleas non solum in nigredinem, sed etiam in fetorem verterat, cum dicebat: Omnia arbitratus sum ut stercola, ut Christum lucrifacerem (Philip. iii). Dolor autem pœnitentiæ est ignis ille quo solent spiritales viri vanitatum aristas comburere, et in abominationum favillas vertere. Has utique favillas in conscientiæ nostræ adhuc area toleramus, quandiu de præteritis culpis confusi vel suspecti sumus; sed, flante vento, favillæ, tolluntur, cum ad Spiritus sancti inspirationem reatus nostri formido omnis atque suscipio absorbetur, et per spem veniæ ab omni confusionis nigredine conscientiæ nostræ area mundatur, ita ut veraciter Domino psallere possimus: projecisti post tergum omnia peccata mea. Nonne in favillam, non dicam membra cætera ferrea vel ærea, sed et caput ejus aureum redactum erat, cum Propheta dicebat: Et confusio faciei meæ cooperuit me (Psal. cxliii). Nonne pro favillarum eventilatione Domino supplicabit, cum Domino in oratione proclamaret: In te speravi, non confundar in æternum (Psal. xxx). Nonne nigræ illæ confusionum suarum favillæ vento raptæ atque sublatae fuerant, cum per veniæ præsumptionem culparum suarum maculis emundatus in laudis confessionem erumperet, dicens: Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis (Psal. cii). Vide ergo quia corruptionis opibus in favillam redigitur, et postmodum vento raptatur et tollitur; quia, nisi prævaricatrix anima prius confusiones suas cognoscat, et erubescat, et digno pœnitentiæ dolore exurat, et absumat, conscientiæ suæ aream a culparum suarum maculis non emundat, et ad plenam veniæ securitatem nunquam se sublevat. Raptis autem vento nullus locus eis invenitur; quia post diu quæsitam, vixque impetratam veniam contra similes tentationes mens non solum cautior sed et robustior efficitur, imo contra similibus corruptionum detrimenta insuperabilis redditur. Nullus sane locus eis potest inveniri, cum ad similem corruptelam nec sensus decipi, nec affectus potest corrumpi. Sed quid illud sibi vult quod lapis ille in quo statua percussus, percussa que comminuitur; quid, inquam, est quod lapis non crescit in rupem sed mutatur in montem, nec lapis in lapidem grandem sed potius exerescit in montem magnum et eminentem? Sed scimus quia perfecta charitas mittit timorem. Nescit enim perfectio charita-

tis augere formidinem, sed mutat et magnificat in confidentiæ montem. Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, non commovebuntur in æternum qui habitant in Hierusalem. Videsne, quæso, quomodo concurrunt sibi propheticiæ sententiæ, quomodo concordet David cum Daniele, veritas cum figura, Prophetæ sententia cum visione prophetica? Lapis autem, ait, qui percussit statuam factus est mons magnus, et implevit universam terram. Quam magnus, quæso, mons, qui implevit universam terram, qui non commovebuntur in æternum? Vultis audire quam magnus, quam firmus, quam grandis, quam immobilis? Audi alium hunc confidentiæ montem tenentem, et de ejus magnitudine, seu immobilitate proponentem: Certus sum, inquit, quia neque mors, etc., usque, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (Rom. viii).

CAPUT XXX.

Qualem libertatem naturaliter habemus, et qualem potestatem ex gratia accipimus, et quid sit libertatis vel potestatis.

Ecce somnium andivimus. Sed nunquid adhuc interpretatione indigemus? Sicut superius jam dixit, aliud est divinarum judiciorum arcana, et divina revelatione cognoscere, et aliud est eorundem rationem perpendere, vel penetrare potuisse. Aliud est, inquam, perspicua contemplatione videre quid in rerum universitate soleat vel oporteat accidere, atque aliud est quid cui personæ, quali de causa, quæve illius cui accidit utilitate debeat contingere. Unum quasi ad somnii visionem, aliud pertinet ad somnii interpretationem, et quid regi Nabuchodonosor datum est ex divina revelatione per similitudinem videre, ex quanto sublimitatis fastigio contingat hominem in ima corruere, et iterum ad integritatis statum, perfectionisque culmen resurgere, sed non æqua accepit qualiter personæ agnoscere cui debeat tale aliquid accidere. Sed quod per semetipsum videre non potuit, ab alio accepit, cum per Danielem audit: Tu es caput aureum, et post te consurget aliud regnum minus te. Alia itaque est gratia per quam cognoscimus judicia divina, atque alia est illa per quam dijudicamus merita propria vel aliena. Illud est contemplationis, istud est meditationis, seu potius devotionis. Nam illa sane meditatio devotioni recte ascribitur, per quam vitæ nostræ modus meritorumque qualitas dijudicatur. Et quidem infirmitatis nostræ corruptelam nunquam melius cognoscimus, nusquam plenius deprehendimus, quam cum inter compunctionis lacrymas totum cor nostrum Domino effundimus. Si ergo per Danielem devotio recte intelligitur, merito illi gratia illa ascribitur per quam vitæ nostræ status, vel corruptela deprehenditur. Contingit autem sæpe unum in una illarum quas dixi, et alium in alia gratia perfectum esse, et quod quisque per semetipsum non potest, ab alterutro discere. Quandoque vero unus idemque homo utriusque gratiæ plenitudinem accipiet, et tamen in uno cor-

demque animo quasi unus alium consulit, quando illud quod per unum mentis statum non potuit, per alium addiscit. Nam multa quæ ex contemplationis gratia non possumus, merito devotionis obtinemus. Hoc est quod Daniel a rege consulitur, hoc est quod rex per Danielem eruditur: *Hoc est, inquit, somnium interpretationemque ejus dicemus coram te, rex.* Felix cui eo adhuc tempore visio hæc ostenditur, ejusque interpretatio revelatur. Dum adhuc rex est, passionibus suis dominari potest: *Tu, inquit, Rex regum es.* Scimus quia motui corporis præsidet corporeus sensus, sensui appetitus, appetitui affectus, et his omnibus rationalis consensus, secundum quod scriptum est, quia excelso alius excelsior est, et super hos quoque eminentiores sunt alii, insuper et universæ terræ rex imperat servienti. Rex itaque regum est rationalis consensus, qui omnibus cordis corporisque motibus præsidet, et in ditionis suæ jura (accepta tamen divinitus potestate) coerces. Audi enim quod dicitur, et intellige a quo potestas hæc datur: *Tu, inquit, rex regum es, et Dominus cæli, regnum et fortitudinem, et imperium, et gloriam dedit tibi.* Liberum arbitrium hominis in eorum accepit et habet quod aliis omnibus quæ in hominesunt præsidere debet; fortitudinem accepit, et habet quandiu passionibus suis fortiter resistere valet; imperium accepit, et habet quandiu actiones et voluntates, cogitationesque in bono exercet, vel exercere valet. Gloriam accepit, et habet quandiu adhuc de bona conscientia gaudet: *Gloria, inquit, nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. 1).* Scimus quis dicat: *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv).* Tantum ergo possumus, quantum posse accepimus. Quid enim habes quod non accepisti, nihil enim aliud est habere hujusmodi potestatem et fortitudinem, quam habere gratiam cooperantem. Potestas tua, cooperatrix gratia. Quantum habes gratiæ, tantum habes et potentiæ; et quantum gratia accepta crescit, tantum et potentia tua proficit; et quantum gratia minuitur, tantum et potentiæ tuæ detrahitur; et si quando subtrahitur gratia, simul perit et potentia. Patet itaque ex his quia aliud est arbitrii potestas, atque aliud est arbitrii libertas. Aliud est enim magna posse, atque aliud est liberum esse. Et liber, et infirmus esse potes, sicut econtrario et sanus, et servus esse potes. Si sanus et robustus es, et multa, et magna facere potes; verumtamen si liber es, ad nihil cogi potes, vel debes. Et si amittis sanitatem, amittis priorem potestatem, non tamen et libertatem. Potestatis itaque est quod bonum facere possumus quandiu id facere valemus. Libertatis autem quod ad nullum seu bonum, seu malum inviti cogi possumus. Quam multi in definitione liberi arbitrii errant, quia inter potestatem et libertatem distinguere ignorant vel dissimulant. Vile tamen quid intersit cum potestatem homo sæpe amittat, libertatem vero nunquam amittere possit. Item nemo ad omnia bona accipit potestatem, sed omnis homo ad omnia bona vel mala accipit li-

bertatem. Nam, uti jam dictum est, ad nullum bonum, vel malum invitus cogi potest. Sed, cum sit liber omnium, non tamen omnium potestatem habet, alioqui omnipotens esset. Multum est autem per omnem modum cum ad illa accipit potestatem, quæ sibi sufficiunt ad salutem. Quid autem cum et illa suppetunt quæ sufficiunt ad perfectionem. Quemadmodum hic dictum est, et omnia in quibus habitant filii hominum, et bestias agri, volucresque cæli dedit in manu tua, et sub ditione tua universa constituit? Omnia in quibus habitant filii hominum quasi in manu sua tenet, cum ad illa gratiam cooperantem habet quæ ex ejus adjutorio humanis consiliis et studiis subjacere solent. Bestias agri inter potestatis suæ jura possidet, cum sæcularium desideriorum impetus intra æquitatis terminos fortiter coerces valet. Volucris cæli potenter imperat, cui cogitationes suas quoties voluerit, bonis meditationibus spiritualibusque theoriis occupat. In hunc itaque modum sub ditione sua universa constitui meruit, qui ad singula horum quæ diximus, gratiam divinitus accepit.

CAPUT XXXI.

De diversis corruptionis gradibus, eorumque proprietatibus descendantium de bono in malum.

Sed quæramus quid illud sibi vult quod ad ista subjungitur: *Tu es ergo, inquit, caput aureum, et post te consurget regnum aliud minus te (Dan. 11).* Attende, quæso, quid dicat, quid sua nos interpretatione docere proponat: *Tu es, inquit, caput aureum.* Ut enim de cæteris taceam, hoc vel solum puto in quo interprete opus habemus, et utinam interpretantem intelligere, et hoc vel per interpretem nosse possimus. Nonne statua una unius hominis personam repræsentat, et illa, ut exposuimus, cuiuslibet de summis in ima reuultis prævaricationem designat? Si unus est qui ejusmodi est, habens caput aureum, pectus argenteum, cætera autem membra ærea vel ferrea, cur, quæso, si ipse cui hoc dicitur, est caput aureum, cur non et ipse sit pectus argenteum, et cætera in hunc modum? An forte in ea parte quæ aureus es, ipse es, et ipse non es, in ea parte quæ aureus non es? Quisquis ergo es, cum post caput aureum jam cœperis pectus argenteum habere, vide, quæso, et diligenter attende ne forte ipse, jam non sis ipse. Si post multam charitatem, magnamque animi devotionem desideris esse devotus, destiterisque esse aureus, nunquid ipse eris qui prius? *Homo, inquit, cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. cxviii).* Simile esse Deo, mira ille decus; similem esse pecoribus, miserabile dedecus. Ergo alius, et alius similis Deo et similis pecoribus. Homo bonus factus est, et ad bonitatem creatus est: *Solummodo hoc inveni, inquit Ecclesiastes, quia fecerit Deus hominem rectum, et ipse immiscuerit se in finibus quæstionibus (Eccli. vii).* Si ergo charitate ferves, et in boni dilectione permanes, aureum caput habes, et tu ipse es, quia id quod, et ad quod factus es, et

esse debes. Sed, charitate in te refrigescente, cum A
jam cœperis a pristino fervore deficere, nunquid
adhuc æris ipse, et non potius alius minor te? Tu
es, inquit, caput aureum, et post te consurget reg-
num aliud minus te. Nunquid non es jam minor te
ipso, cum cœperis facere ex solo consilio, quod prius
actitabas ex magno consilio, et multo desiderio? Et
post te, inquit, consurget regnum aliud minus te.
Nonne aliud regnum est cum mens regitur solo con-
silio, quam cum agitur etiam boni desiderio? Nonne
est minus regnum sine desiderio solum consilium,
quam cum prudenti consilio fervens desiderium?
Nonne minus est bonum facere ex sola deliberatione,
quam etiam ex magna dilectione seu delectatione.
Recte ergo dicitur: Et post te consurget regnum
aliud minus te. Et postea de tertio regno sub- B
infertur, cum dicitur: Et regnum tertium aliud
æreum quod inperabit universæ terræ. Sicut ad
aurum pertinet quod sit ex dilectione, et sicut
ad argentum quod sit ex sola deliberatione, sic
ad æs pertinet bonum quod sit ex simulatione.
In primo regnat charitas, in secundo veritas, in
tertio regnat simulas. Vide ergo, quæso, quam rec-
te videtur huic tertio regno convenire quod impe-
rare describitur universæ terræ. Neque enim habet
hujus regni imperator sortem in regno cœlorum qui
in bono opere exercet corpus suum, sed negligit in
bona voluntate nutrire cor suum: *Regnum cœlorum,*
inquit, *intra vos est* (Luc. xvii). Intus sane, intus in
corde regnat charitas, intus regnat veritas, nec his
tamen finibus contentæ per bonum opus erumpunt C
foras. Vide ergo ne forte duo illa prædicta regna
pertineant ad regnum cœlorum, si omnino regnum
cœlorum intra nos est, eo quod utrumque illorum
intra nos inveniri potest. Sed ille tertii regni rex
et imperator, non habens partem in regno cœlorum,
de summo depulsus et foras ejectus, quia in cœlo
non potest, regnum sibi vindicat in terra. Projecit
enim intima sua in vita sua, et non potest dicere,
nostra conversatio in cœlis est. Quanto magis ergo
ejus dominatio in cœlis esse non potest? Imperat
tamen universæ terræ exercens carnem in bono ope-
re, mentem relinquens vacuum bona intentione.
Et quartum regnum, inquit, erit velut ferrum. Quo-
modo ferrum comminuit, et domat omnia, sic com- D
minuet hæc omnia et conteret. Quid est quod dicit
hæc omnia, nisi quod hoc regnum conterit cætera
regna prædicta. Quomodo cætera metalla commi-
nuere solet ferrum, ea videlicet, aurum et argen-
tum? Sicut in auro charitas, in argento veritas, in
ære simulas, sic, ut superius dictum est, in ferro
signatur crudelitas. Quis autem nesciat quomodo
rigor crudelitatis dissipare, et destruere soleat
sanctum desiderium, quod pertinet ad aurum; ve-
rum consilium, quod pertinet ad argentum; pium
sed simulatum obsequium, quod pertinet ad opus
æreum? Bene ergo dictum est, et regnum quartum
erit velut ferrum.

CAPUT XXXII.

*De diversis corruptionis gradibus, eorumque proprie-
tatibus, descendendum de malo in malum.*

Sed oportet nos item paululum ad superiora redi-
re, et quomodo hæc interpretatio aliæ lectioni etiam
conveniat ostendere. Secundum autem eam lectio-
nem, primum regnum est arrogantia, secundum
est jactantia, tertium pertinacia, quartum sævitia.
Arrogantia siquidem pertinet ad opus aureum, ja-
ctantia ad opus argenteum, pertinacia ad opus
æreum, sævitia ad ferreum. Videamus quid inter-
pres noster de aureo capite dicat, quidve sentiat,
vel quomodo illud ei conveniat: *Tu, inquit, rex re-
gum es: et Deus cœli, regnum et fortitudinem et im-
perium et gloriam dedit tibi, et omnia in quibus habi-
tant filii hominum, et bestias agri volucresque cœli de-
dit in manu tua, et sub ditione tua universa consti-
tuit.* Sæpe cum talem tantamque gratiam accipimus
qualem hic descriptam, vel superius expositam au-
divimus, sit ut inde contra Deum superbiamus, unde
devotiores vel magis obnoxii Deo esse debuimus. Sed
illud, quæso, quam pium quantave admiratione di-
gnum, quod cum tumida mens nostra contra Deum su-
perbit, non statim nos districta animadversione percet-
tit, nec gratiam suam illico subtrahit. Sed prius nos pia
admonitione convenit, modo interius, modo exte-
rius; intus per divinam revelationem, exterius per
humanam exhortationem. Intus, per internam aspi-
rationem, exterius per humanam rationem, sicut
hic prius in occulto per somnium, postea in mani-
festo per verbum. Tu, inquit, rex regum es, quia
fortibus fortioribusque fortior, fortissimus dominari
potes, quia adhuc gratiam adjutricem habes, prænitentiam
ergo age, dum potes, dum gratiam adhuc coope-
rantem habes. Adhuc rex regum es et principaliter
etiam vitiis adhuc principari, passionibusque tuis
adhuc dominari potes. Quia gratiam licet deserens,
nondum ab illa desertus es. Noli, inquit, superbi-
re, noli altum sapere, cordis tui arrogantiam citius
depone, et quod de Dei munere potes, noli tibi
ascribere: Deus enim cœli, regnum et fortitudinem,
et imperium, et gloriam dedit tibi. Adhuc in cordis
vel corporis tui motibus habes regnum, quia bonos
disponere; habes fortitudinem, quia malis resistere;
imperium, quia negligentius urgere; gloriam, quia
potes rebelles revincere. Non est tamen unde su-
perbias, non est quod tibi ascribas: Deus enim
cœli dedit omnia ista tibi, et omnia in quibus habi-
tant filii hominum, et bestias agri, volucresque
cœli dedit in manu tua, et sub ditione tua universa
constituit. Quod bestias agri, quod volucris cœli
præsides, quod appetitibus carnis, quod cogitatio-
nibus mentis dominari potes, quod bona operari,
quod utilia meditari vales non de tua virtute, sed
de divino munere habes. Omnia enim in quibus
filii hominum habitant, et quæ rationi rectisque
consiliis obtemperant, ex ejus munere sunt, ejus
cooperatione in actum prodeunt, bene proveniant,
prosperè succedunt. Quidquid ergo utiliter potes,

ex ipso, et per ipsum potes, qui nihil non potest, A
quia omnia potest. Omnis itaque possibilitas tua ex
ejus munere venit, qui sub ditione tua hæc omnia
constituit. Tu ergo, inquit, caput aureum es, qui,
adhuc comitante gratia, et mala corrigere, et bona
exercere potes. Preme ergo superbiam, ne perdas
et gratiam: Deus enim supernis resistit, humilibus
autem dat gratiam. Scimus autem quia initium
omnis peccati superbia. Qui autem facit peccatum,
servus est peccati. Quid ergo? Nunquidnam jam
non erit aliud regnum, cum jam cœperit dominari
peccatum, et tu exhibere famulatum, quam tunc erat
cum tu poteras peccatum premere; ita ut non re-
gnares in tuo mortali corpore? Puto ergo quia cum
cœperis gratiam per superbiam amittere, et te-
ipsum perdere, sine qua nihil poteris facere; puto, B
inquam, quia jam consurget aliud regnum minus
te, secundum quod scriptum est: Tu, inquit, caput
aureum es, et post te consurget regnum aliud mi-
nus te. Sed quia arrogans quisque gloriatur in
seipso, jactantia autem in favore alieno, recte
secundum aliquid de aureo capite, hoc est de
arrogante, dici potest, quia adhuc ipse est, eo quod
seipsum necdum deseruit, qui gloriam suam in
seipso constituit. Recedit autem a seipso, cum glo-
riam ponit in altero. Cogita autem quanto minus sit
gloriarum in sibilo alieni oris, et laudibus fal-
sis, quam in propriis bonis, et sæpe veris, quamvis
ab alio acceptis. Recte ergo dicitur: Tu caput au-
reum es, et post te consurget regnum aliud minus C
te, et additur, et regnum aliud tertium æreum quod
imperabit universæ terræ. Æs, eo quod valde du-
rabile existat, recte, ut superius diximus, pertina-
ciam designat. Ventrem itaque, et femora quæ pu-
dendis adjacent quasi ærea quis tunc habet, quando
his etiam pertinaciter inhæret quæ etiam erube-
scere deberet. Vide ergo quam apte videatur huic
regno congruere quod dicitur imperare universæ
terræ. Quomodo enim universæ terræ non imperat
quod usque ad ignominiosa imperanda tyrannidem
suam dilatat? Et quartum, inquit, regnum erit ve-
lat ferrum. Quomodo ferrum comminuit et domat
omnia, sic comminuet omnia hæc, et conteret. Si
in ferro sævitiam debemus intelligere, quomodo,
quæso, hujusmodi regnum regna cætera queat D
comminuere atque conterere? Absque dubio quan-
tumcunque mens impudens sit, gloriam tamen
quam in seipsa per arrogantiam, vel in altero per
jactantiam habere consuevit omnino (nec mirum)
perturbat atque confundit. Quis enim inter tot sæ-
vitæ suæ tam apertas insanias vel sanctum se cre-
dat, vel ab alio hoc posse credi confidat? Regnum
autem pertinaciæ adeo solent violenta illa sævitæ
jura conterere atque confundere, ut in nullo pro-
posito (quamvis recto, quamvis honesto) furoris
eui tempore mens possit perseverare. Sed quidquid
tranquillitatis tempore mens de pace seu patientia,
etiam cum voto vel sacramento deliberat atque
disponit, perturbationis suæ tempore furor super-

veniens dissipat atque dissolvit. Ea quæ de visionis
hujus expositione hucusque jam diximus, secundum
duplicem considerationem, juxta intelligentiæ no-
stræ modum pertractavimus. Cætera autem quæ
sequuntur utramque lectionem in eandem senten-
tiam concurrunt, geminam expositionem (ut ea
quæ præmissa sunt) non requirunt. Quid enim est
sævitia nisi crudelitas? Sic et impatientia, quid
aliud quam miseranda fragilitas? Sic sub diversis
nominiibus idem intelligere debemus.

CAPUT XXXIII.

Quomodo mens in semetipsam scinditur, laceratur, confunditur, cum ad corruptionis extrema pervenitur.

Nunc ergo sequentia consideremus: Porro, in-
quit, quia ridisti et pedum, et digitorum partem te-
steam figuli, et partem ferream, regnum divisum erit,
quod tamen de plantario ferri oriatur (Dan. 1). Sed
si per pedem necessitas, per ferrum intelligitur cru-
delitas, quid sibi vult quod pedum pars quædam
ferrea esse describitur? Nunquidnam quisque erga
proprias necessitates durus, et immitis seu etiam in-
flexibilis invenitur? Scimus quia avarus non implebitur
pecunia, et qui amat divitias fructus non capiet ex
eis, et tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi
divitiis, nec recogitat, dicens: Cui laboro, et fraude
animam meam bonis? Nonne tibi videtur incedere
ferrea planta qui cunctis diebus vitæ suæ comedit
in tenebris, et in curis multis, et in ærumna atque
in tristitia? Vere, ut scriptum est, *avaro nihil est*
scelestius (Eccle. x), qui nec proximo compatitur,
nec sui miseretur. Quid jam miramur ejusmodi ho-
minem habere tibias ferreas, cum jam habet plan-
tas? Quid jam conquerimur quod immitis est erga
proximos, qui jam obduratus est erga usus proprios?
Qui sibi nequam est, cui bonus erit?

Notate tamen quod qui ejusmodi est, prius in ti-
biis ferreis obduratur erga proximum suum. Post-
modum etiam in ferreis pedibus obduratur erga
semetipsum. Vide ergo quisquis hæc legis, ne forte
post amorem studiumque sapientiæ revertaris ad
amorem lucrumque pecuniæ, hoc est aureum caput
in ferreos pedes deflectere. Viscera avari crude-
lia: pone nunc ante oculos tuos, et considera quos-
libet avaros. Vide, quæso, quam sint solliciti, quam
laboriosi, quam parci, quam austeri sibi. Quid ta-
men sæpe idem facere consueverunt, vel adhuc quo-
que facturi sunt, si ab alieno gratis nutriantur, ve-
stiantur, protegantur? Videbis utique eos mollibus
vestiri velle, crapula et ebrietate madere, somno
et otio torpere, irasci et indignari cum sibi videant
aliquid de assuetis deesse. Nunquidnam tibi non
videtur ejusmodi pedibus ex parte ferreis et ex
parte testicis incedere, cum videas unum eundem-
que in suis tam parcum, in alienis tam prodigum
esse, modo austeritati, modo luxui deservire?
Porro, inquit, quod vidisti pedum et digitorum par-
tem testeam figuli, et partem ferream, regnum di-
visum erit, quod tamen de plantario ferri oriatur.

Pes in quinque digitos dividitur, et necessitatis conditio procul dubio in quinque partitur, cum ad omnes corporis sensus dilatatur. Sed cum sensuum oblectamenta studiose quærimus vel caute declinamus, quid aliud quam duobus pedibus hinc inde, a dextris et a sinistris nitimur, et inter prospera et adversa per desideriorum nostrorum iter gradimur? Sed sæpe videas hos uni, illos alii sensui vehementius indulgere, et propter unius alicujus sensus delicias, aliorum sensuum molestias libenter sustinere. Quam multi multo tempore magnoque labore acquirunt quod sub unius diei, vel horæ crapula vel ebrietate expendunt? Quot timores, qui honores, quot algores hostis, noctis et frigoris adulteri sponte tolerant, ut ad momentanea sceleris voluptatis blandimenta pertingant? Nonne hujusmodi omnes pedum vel digitorum partem testeam, partem ferream habent, qui in uno tam patientes et pene insensibiles, in altero tam impatientes existunt? Porro quia vidisti, inquit, pedum et digitorum partem testeam figuli, et partem ferream, regnum divisum erit. Vere divisum erit quod hujusmodi fuerit. Nam ut aliqua in unum ex pluribus exempli causa ponamus, cum unus idemque sæpe sit avarus, et gulosus; quanta, quæso, rixa vel contentio sit frequenter in corde illius, cum unum eundemque nummum sæpe gula expendere, avaritia jubeat reservare. In hunc itaque modum multoties levi ex causa regnum in seipsum dividitur, perturbatur atque confunditur, donec funditus desoletur. Omne enim regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet.

Notandum sane quod de hoc regno dicitur, quod tamen, inquit, de plantario ferri oriatur. Cum enim prævaricatrix mens primo ad sæcularia desideria revertitur, ad tolerandos mundi labores animus obduratur, et tunc temporis, secundum sententiam Job, esse sub sentibus delicias computat (*Job xxii*), dum ad desideriorum suorum finem qualicumque modo pertingat. O quam felices essent, si ea quæ sustinent pro amore pecuniæ, vel alicujus adipiscendæ sæcularis pompæ vel gloriæ, patienter sustinerent pro amore justitiæ! Sed qui tot molestias, tot injurias, tot contumelias, sæpe tam patienter tolerant pro lucro cupiditatis, nec unum vel leve correctionis verbum æquanimiter audiunt pro amore virtutis. Hoc esse puto quod sequitur, cum statim subinfertur: *Secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto, et digitos ex parte ferreos, et ex parte fictiles, ex parte erit solidum, et ex parte erit contritum.* Fortes enim et patientes, ut dictum est, ejusmodi homines sunt in ea parte quæ eorum labor posset militare virtuti. Quod autem dicit ex testæ, ex luto quid aliud est hujusmodi testæ nisi scelerata consuetudo? Quasi enim lutum in testam duratur quando scelerata actio in consuetudinem ducitur, sed ex scelerata consuetudinis obduratione homo ad impatientiam dejicitur, et testæ more leviter nunc per iracundiam fraugitur, nunc

A in concupiscentiam resolvitur. Sed, sicut de avaris ostendimus, videntur multi suis voluptatibus libenter tunc satisfacere, cum hoc possunt sine dispendio pecuniæ, cum autem sine lucri damno non possunt, vehementer contrariari. Nonne tibi videntur isti ferrum, et testam ex luto pariter commiscere? *Quia autem vidisti, inquit, ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semini, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest misceri testæ.* Quæ sunt humana semina nisi carnalis prudentiæ consilia? Docet nos prudentia carnis proper usui necessaria pecuniam quærere. Docet nos eadem multa de vitæ necessariis detrahere, et pecuniæ parcere, ne videatur in necessarios usus deficere. Ecce quomodo adhæreat humano semini cum videatur unum quasi ex consilio alterum requirere, non tamen permiscerentur, quia unum alteri videtur sæpe contradicere. Aliud imperat amor divitiarum, atque aliud amor deliciarum; aliud æstus voluptatis, aliud quæstus cupiditatis. Sed cum in hunc modum diversa vitia hominem per diversa rapiunt, vel ad contraria impellunt miserabiliter affligunt, nec die nec nocte quiescere sinunt, et modo mirabili atque miserabili qui ejusmodi sunt damnationis suæ tempora præveniunt, dum interna animi anxietate, vel exteriori afflictione erga semetipsos deserviunt, et nisi superna eos clementia respiciat, per temporalia tormenta ad æterna vadunt.

CAPUT XXXIV.

C *Quomodo divinitus promovetur homo quandoque de profundo iniquitatis ad summum fastigium charitatis.*

Sed divina miseratio sæpe venit in adiutorium salutaris quod, quantum in ipsis est, cumulus est damnationis, secundum quod scriptum est, ubi abundavit iniquitas, superabundavit et gratia (*Math. xxiv*). Nam sæpe superna gratia dum hujusmodi homines inter calamitatum suarum angustias visitat, hanc eandem infelicitatis suæ immunitatem eorum oculis objicit, et in ejus consideratione ad penitentiam lamenta compungit, et eductas de lacu miseris, et de luto scæcis, quibusdam profectuum gradibus de profundo iniquitatis provehit ad summum fastigium charitatis. Nonne hoc est quod Scriptura loquitur,

D *ubi consequenter adjungitur: In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus populo alteri non dabitur. Comminet, et consumet universa regna hæc, et ipsum stabit in æternum, secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et æs, et argentum, et aurum (Dan. ii).* In diebus itaque regnorum illorum sub tempore tantæ malitiæ, et tantæ miseris datur abundantia gratiæ, et suscitatur regnum charitatis quod nunquam potest perire. Qui enim manet in dilectione, manebit in æternum. Itaque hoc regnum in æternum non dissipabitur. *Charitas enim omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet (I Cor. xiii).* Et regnum ejus populo alteri non da-

ostur, hic est enim fons ille (ut ait Augustinus) de quo non communicat alienus : *Comminuet, inquit, et consumet universa regna hæc. Vultis autem nosse quomodo charitas universa regna hæc comminuit atque consumit : Caritas, ait Apostolus, patiens est, benigna est, charitas non æmularur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Adhuc adicitur de hoc regno, quia ipsum stabit in æternum, et *Charitas, ait Apostolus, nunquam excidit, secundum quod vidisti, inquit, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et æs, et argentum, et aurum. Scimus quia regnum Dei a timore inchoatur, sed in charitate consummatur. Per lapidem itaque timoris dejicitur opus confusionis, et fundatur regnum charitatis. Sed lapis sine manibus abscinditur per quem charitatis regnum fundatur : timoris enim incussio, charitatisque inspiratio fit in Spiritu sancto non opere humano : Caritas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis (Rom. v).* Comminuet, inquit, atque consumet universa regna hæc, secundum quod vidisti, quod lapis abscissus est sine manibus, et contrivit testam, et ferrum, et æs, et argentum, et aurum. Destructio adversantium regnorum incipitur a timore, perficitur in charitate. Per timorem eradicantur a consensu, per charitatem evelluntur ab effectu. Comminuit ergo testam fragilitatem charitas, quæ patiens est, comminuit ferreum rigorem charitas, quæ benigna est. Quid, quæso, est in quo simulationis æs comminuitur, nisi charitas quæ non æmularur? Quid vero est quod comminuit æream pertinaciam, nisi charitas quæ non agit perperam? Si in argento jactantia, in auro intelligitur arrogantia, quid eis tam contrarium quam charitas quæ non inflatur, nec est ambitiosa, nec quærens quæ sunt sua? Si aut in argento illud opus intelligitur quod fit ex sola deliberatione, non autem ex dilectione, non fit tam ex dilectione quam ex veritate, quid tam consentaneum charitati quæ congaudet veritati? Si in aureo capite optimi operis defectus reprehenditur, eo quod ad debiti finis talem non perducitur, quid melius hoc opus arguit vel corrigit quam perfecta charitas quæ nunquam excidit? O felix charitatis regnum quod manet in æternum! O felix regnum quod nunquam dissipabitur, quando populo alteri in æternum dabitur! Felix regnum in quo patientia durat, benignitas perseverat! Felix regnum, in quo nemo æmularur, felix utique in quo non agitur perperam, nemo inflatur, felix vere in quo nemo ambitiosus quærit quæ sua sunt; nemo uritur! Forte in hoc nobis aliquid innuit, quod cum superius in enumeratione contritionis prius ferrum, postea testam posuerit, hoc in loco saepe prius testam, postea autem ferrum ponit. Sed scimus quia in aliis timor, in aliis autem principatur pudor. Nam alii quidem sunt magis timorati quam vere

A cundi, alii vero magis verecundi quam timorati. Qui igitur timidiore sunt facilius compunguntur ex consideratione propriæ crudelitatis quam voluptatis. Qui vero verecundiores familiaris ad poenitentiam emolliuntur ex recordatione factæ voluptatis quam iniquitatis. Si igitur per ferrum crudelitas, per testam recte voluptas intelligitur, quid mirum si alias, alio et alio ordine ferrum et testa comminuta leguntur, cum pro qualitate animorum; vel morum in aliis et aliis intimæ compunctionis et veræ contritionis ordo vel occasio varietur?

CAPUT XXXV.

Quæ sit nimis sera, vel quæ sit utilis et certa providentia.

Prosequitur adhuc Daniel, et addit : *Deus magnus, inquit, ostendit regi quæ futura sunt postea (Dan. ii).* Deus, inquit, magnus, forte in ejus cogitatione et dilectione creverat, cui tantam mysteriorum profunditatem revelaverat, ut ejus magnitudinem non immerito præ cæteris magnificare debeat. Deus magnus ostendit regi, non cuilibet homini, sed regi ista Dominus ostendit, ut regia libertate et auctoritate illud suum regendum atque disponendum agnoscat, qui ad futurorum prænotitiam et ejusmodi gratiam anhelat. Deus magnus ostendit regi quæ futura sunt postea. O quanta Dei pietate agitur, ut cum adhuc futura est, dum adhuc præcaveri potest, sua homini ruina reveletur, ut tanta sollicitudine prævideat, et agnoscat quid timere, quid cavere, cui periculo repugnare debeat. Tarda quidem et nimis sera providentia est, cum jam imminens periculum vitari non potest. Deus magnus ostendit regi quæ futura sunt postea. Felix ille qui imminentem ruinam prævidere potest dum adhuc rex est, et passionibus suis dominari et instans adhuc periculum declinare potest! Videamus autem quid post hæc omnia subjungitur, cum dicitur : *Et verum est somnium, et fidelis interpretatio.* Multa sæpe divinatorum, mysteriorum profunda insitæ nobis rationis vivacitate penetramus, et nonnulla de futuris prudentiæ oculo antequam veniant cauta sollicitudine prævidemus. Sed in his sæpe constantia titubat, et quid per certitudinis securitatem inconcusse teneat haud plene comprehendit. Cogitationes enim mortalium timidæ, et incertæ providentiæ nostræ. Econtra autem, quod in lumine Dei cernimus, quod ex ejus revelatione cognoscimus, tanta certitudine et fiducia tenemus, ut nullo super hoc ambiguitatis ancipiti pulsari possimus. Hoc est quod Psalmista figuratiter exprimit, cum dicit : *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt (Psal. xvii), Domini respicere, est illuminare.* Cum enim sit lux vera, more utique solis eo ipso quo respicit, illustrat, accendit et illuminat. Ad divinum itaque respectum tanto sæpe divini luminis splendore replemur, ut in eo quod divinitus revelatur omnis mox ambiguitatis vel hæsitationis obnubilatio de medio tollatur. Nubes itaque transeunt, cum illæ quæ animum obnubilare consueverant dubitationes recedunt. Nubes transire

est veritatis perspicaciam, et intelligentiæ serenum sine ulla percunctatione tenere. Ejusmodi certitudinem, certitudinisque securitatem in sententiæ suæ assertione habere se docuit qui fiducialiter asseruit. Et verum est somnium, et fidelis interpretatio ejus. Sed quid ad hæc rex fecerit, S. riptura subjungit.

CAPUT XXXVI.

Quod humiliatio instabilis, et indiscreta sit quidem reprehensione digna.

Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam et Danielem adoravit, et incensum præcepit ut sacrificarent ei (Dan. 11). Multum, nec mirum, seipsum humiliavit, et merito humiliari debuit postquam tale tantumque sibi periculum imminere cognovit. Sed in hoc eum quis non jure reprehendat, quod illum qui soli Deo debetur honorem homini mortali exhibeat? Sed forte illum, quia verum templum esse deprehendit, tali honore dignum judicavit. Sed ad ædificationem nostram oportet nos ista diligenter discutere, vel quod in nobis juxta horum similitudinem actitari soleat subtiliter inquirere: Cecidit, inquit, in faciem suam: per faciem homo cognoscitur, et ea pars in homine cæteris decentior vel dignior habetur. Quid itaque aliud est in faciem cadere quam illud etiam quod in se præcipuum, vel optimum est alta desideratione despiciere, et illud utique unde aliis innotescere, et velut venerandus apparere consueverat, tanquam infirmum et pene vel penitus nihilum reputare? Attende quomodo in faciem suam cecidit, quomodo seipsum humiliavit, vel humiliari nos voluit, qui omnes justitias nostras panno mulieris menstruatae comparavit. Sed nec valde magnum, nec admodum mirum si eo nos tempore abjicimus, quo periculum nostrum imminere jam cernimus. Tunc, inquit, rex cecidit in faciem suam. Tunc cecidit cum, Daniele docente, periculum suum agnovit. Sed sciendum quod illa humiliatio, quæ sine perseverantia est, imminenti periculo repugnare non potest.

Illud quoque notandum quod sæpe quo se quis inconsultius et immoderatus abjicit, eo ad insaniorum et enormiorem postmodum superbiam erumpit. Attende in rege humiliatorem instabilem et indiscretam, et postmodum superbiam plus quam humanam. Nam qui prius Danielem adoravit, idem ipse postmodum statuum suam adorare præcepit.

CAPUT XXXVII.

Quod in nulla nostra virtute debeamus confidere vel gloriari velle.

Hostias, inquit, et incensum præcepit ut sacrificarent ei. Animalia pro Daniele occidere, vel incensum cremare, et ejusmodi quælibet in ejus usus vel utilitatem expendere omnino non esset culpabile. Culpabile autem hæc illi sacrificare, et homini mortali divinum honorem expendere. In hostiæ immolatione, brutorum et irrationabilium caro mactatur, in incensi concrematione suavis odor latius spargitur. Quasi igitur viva, sed bruta caro mactatur,

A quando quilibet irrationabilis appetitus vel affectus in nobis carnis contritione mortificatur, et tunc velut incensi odorem latius spargimus, quando ejuscunque virtutis opinionem dignis laudum præconiis dilatamus. Ex his itaque quæ in nostris appetitibus vel affectibus adhuc bestialiter vivunt pro Daniele nostro mactare, et ejusmodi mortificationem in devotionis nostræ usum et utilitatem exercere absque ulla contradictione non erit inutile. Cum autem Danielis officium multiplici laude commendamus, et de virtute devotionis, bonæ opinionis fragrantiam sermonis nostri commendatione circumquaque diffundimus, bonum opus quidem facimus, si in his omnibus Danielis nostri non tam gloriam quam utilitatem quærimus. Et, ut apertius dicam quid sentiam, bonum est utique ob devotionis gratiam et orationis instantiam vitam nostram restringere, bonum est virtutem orationis commendare et laudibus efferre, si tamen ab hoc fiat ut nostra devotio in melius excrescat et ferventior exsurgat, non ut gloriosior appareat. Quam multi sunt qui cum per orationis instantiam, aliquam se obtinuisse gratiam credunt, multum jam de sua devotione vel sanctitate præsumentes magna et ab aliis de ea æstimari volunt. Hoc est quod Nabuchodonosor postquam per Danielem ad voti sui desiderium pervenit, tam inepto quam vano eum honore cumulavit. Hoc autem quod circa hanc de qua loquimur virtutem reprehendimus, in qualibet virtute, vel gratia cavere debemus. Audi aperte, diligenter adverte, memoriter retine si in aliqua gratia, in aliqua industria, si in aliqua virtute tua confidis, præsumis, gloriaris, divinum quidem et satis improbe honorem ei impendis, ne dicam Deum tibi facis. Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Maledictus homo qui confidit in homine, ergo qui confidit in se vel aliqua sua virtute: *Gloriam meam, inquit, alteri non dabo, nec laudem meam sculptili (Isa. XLII).*

CAPUT XXXVIII.

Quam multi quærunt virtutum scientiam, morumque doctrinam ad ostentationem, non ad utilitatem.

Quam multi gloriantur, et gloriosi in oculis hominum esse volunt, non dicam de eo quod virtutes vel sanctitatem habeant. Sed quod de virtutibus vel sanctitate quidem prudenter disserere, et diserte disputare sciant. O quanto satius, o quanto utilius tibi esset aurum scientiæ et argentum eloquentiæ non habere, quam inde tibi idolum facere! Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. Virtutum modum, et formam solam per intelligentiam et doctrinam depingere, et memoria retinere, earum autem effectu carere, quid aliud est quam quædam simulacra corde gestare? Scientia sanctitatis sine intentione bona quid aliud est quam imago sine vita? Scientia sola sine sanctitatis effectu, et bonitatis affectu, quid aliud est quam simulacrum vanum sine motu, et sensu? *Os, inquit, habent et non loquentur, oculos habent, et non videbunt; aures habent et non audient, nares habent et non odorantur.*

Manus habent, et non palpant; pedes habent et non ambulabunt; non clamabunt in guttore suo (Psal. cxiii). Os, ut omnes novimus, est instrumentum loquendi; oculi, instrumentum videndi; aures, instrumentum audiendi, et in hunc modum debet et de aliis intelligi. Quid itaque est os, oculos, aures, vel alium quælibet habere, et ea in nullos usus exercere, nisi officiorum instrumenta habere, et instrumentorum officiis carere? Legis quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x). Ad os itaque pertinet confessio, ad oculos circumspectio, ad aures obauditio, ad nares discretio, ad manus operatio, ad pedes promotio, ad guttur supplicatio. Ecce illa tua scientia inanis optime fortassis novit quæ sit virtus confessionis. Novit quia omnia in confessione lavantur. Novit fortassis quomodo confiteri debeat, nec tamen constitur. Os igitur habet et non loquitur. Novit fortassis quomodo vitam suam circumspicere debeat, eam tamen quomodo oportet circumspicere dissimulat. Videndi quodammodo instrumentum habes, sed videndi officio cares. Nosti forte quæ sit virtus obedientiæ, et qualis debeat esse, nec tamen vis obedire. Hoc est aures habere, et non audire. Per scientiam discernendi instrumentum fortassis habes spiritualis odoramenti. Sed dum in moribus discernendi nullum studium impendis, de inutili instrumento inaniter gloriaris. Scis quomodo te oporteat in bono opere exercere, nec tamen vis fructum boni operis per experientiam capere, hoc est manus habere, et non palpare. Quid enim est manibus palpare, nisi operum fructus experiendo probare? Profectum pedes per scientiam accepisti, si quomodo in anteriora extendere oporteat didicisti. Sed pedes habens minime incedis, si ad profectum non tendis. Supplicandi doctrinam accepisti, et non vis supplicare, hoc est guttur habere, et nolle clamare.

CAPUT XXXIX

Quod in cujuscunque virtutis executione septem ista oporteat observare.

Si autem diligenter attendimus, septem ista in cujuscunque virtutis executione observare debemus. Primum illud quod ad os pertinet, anteacta mala damnare, et accusare. Secundum quod ad oculos pertinet, quid agendum sit diligenter investigare, et per investigationem cognoscere. Tertium quod ad obauditionem pertinet, invento consilio consentiendo acquiescere, et obtemperare velle. Quartum quod quasi varium sit, agendo bono insidiantia mala caute deprehendere, et prudenter discernere. Quintum quod etiam quasi ad manus spectat, deliberatum bonum opere explere. Sextum quasi quadam promotione pedum, ex bono incepto semper ad meliora tendere. Sed quia ad nullum horum per nosmetipsos sufficientes sumus, ad omnia hæc divinum auxilium implorare debemus. Si autem hæc novimus, nec tamen opere exercemus, quid aliud in acquirendis, et excolendis scientiis otiosis, et inutilibus, quam vana et inania simulacra faci-

mus, vel colimus, dum sola virtutum notitia contenti sumus? Vide quam sit perversum atque damnabile, spiritualem doctrinam ad solam ostentationem non autem ad ædificationem querere. Carnis prudentia est ista profecto, et quæ prorsus inimica sit Deo? Quid, quæso, prodest, imo quantum obest cum magno labore, et summo studio querere, et investigare, et anxie scire velle, quæ nullo modo velis opere exercere? Nam luce clarius constat, quia servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens quin potius agens indigna, plagis vapulabit multis. O quale, et quam inutile consilium, consilia vitæ ad hoc solum querere, ut habeas quo possis cæteris sapientior apparere, et magistri nomen obtinere! Quam acuta prudentia, quam astuta providentia illis consiliis exquirendis vehementer insistere, quibus adeptis, nullo modo velis acquiescere! Sæpe autem hujusmodi mentibus justo Dei judicio accidere videmus, ut quales prius sunt spirituales providentiæ ad spiritualia, tales postmodum fiant carnalis providentiæ ad carnalia. Qualia, inquam, spiritualia consilia prius existant ad cœlestia et divina, talia post modicum carnalia consilia inveniantur ad sæcularia et humana. Quemadmodum enim in spiritualibus et animæ lucris prius vident quæ salubriter facere possint, et tamen facere nolint; sit postmodum in carnibus commodis et temporalibus lucris videant quæ utiliter facienda sint, et tamen concupiscentia victi vel sœcordia devincti, omnino facere non possint. Solent autem hoc ipsum quibusdam etiam utiliter accidere, ita ut ex eo ipso jam incipiant vitia sua detestari et abhorrere, et super hoc ipso divinum auxilium implorare, cum videant nec inter summa pericula seipsos posse a suis excessibus temperare, unde est illa prophetica imprecatio, seu postulatio: *Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis (Psal. cxiii)*. Sed ut ad id redeamus unde digressi sumus, hinc saltem colligamus quam ineptum sit et inane de solis inanibus virtutum scientiis, et quibusdam quasi ipsarum simulacris gloriari velle, cum apud Deum detestabile sit hominem de aliqua sua virtute præsumere. Ecce Nabuchodonosor reprehendimus, et merito reprehendere debemus quod Danielem, quamvis hominem fidelem, divino honore donari præcepisset, quanto magis si ejus imâgini id ipsum exhiberi voluisset.

CAPUT XL.

Quod sæpe desiderium corrumpitur unde intelligentia illuminatur.

Sed videamus inter hæc quam vera de Deo senserit vel dixerit, qui tam inania fieri voluit. Loquens ergo rex ait Danieli: *Vere Deus vester Deus deorum est, et Dominus regum, revelans mysteria, quoniam potuisti aperire sacramentum hoc. (Dan. ii)*. Ecce quam sane, et de divinis sentit, et tamen idololatriæ simile quod per opus exercuit. Sic sic sub uno eodemque tempore et Moyses in monte ad summa et divina contemplanda sublimatur, et

plebs sibi commissa ad idololatriæ scelus, et vituli culturam in valle dejecit, et fit utique sæpe in uno eodemque animo, modo mirabili atque miserando, ut unde in summis intelligentia humana ad divina illuminatur, inde minus desideriorum turba corrumpatur. Quis enim nesciat quomodo magnitudo revelationum mentem incautam in superbiam elevat, cum Apostolus ipse de seipso dicat: *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizet (I Cor. xii)*. Sæpe etenim quidam adhuc inter ipsa divinarum revelationum spectacula constituti, apud semetipsos tacita mente superbiunt, jam magna de se æstimantes, magni ab aliis æstimari dignum ducunt, jam quomodo et aliis innotescere valeant sagaci sollicitudine perquirunt, jam inanis favoris auram captant, et illam quam apud Deum habere consueverant gloriam veram, in vanam commutant. De qualibus Psalmista: *Et mutaverunt gloriam in similitudinem vituli comedentis fenum (Psal. cv)*. Cum enim scriptum sit: *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni (Isa. xl)*. Quid aliud erit vitulus fenum comedens, nisi humani favoris appetitus, carnalem et temporalem gloriam ambiens? Quid igitur aliud erit vitulum animal quidem petulcum et brutum colere, quam in gloriæ temporalis ambitione irrationabili appetitui descivire, et in temporali et inani gloria gloriam suam constituere? Et Nabuchodonosor quidem, quem tamen juste reprehendimus, tolerabilius aliquid fecit, qui hominem utique animal, videlicet rationale, divino honore donavit. Nam procul dubio irrationabilis erit irrationabile, quam rationale animal colere. Alii confidunt et gloriantur in propria virtute, alii autem de sola virtutis æstimatione. Illi de eo quod habent vel se credunt habere, isti de eo quod æstimantur ab aliis esse. Illi de testimonio conscientiæ, non quasi apud Deum, isti de testimonio famæ quasi apud proximum tantum. Illud itaque est velut animal irrationabile, istud velut animal rationale. Felix qui gloriatur de conscientiæ testimonio, sic tamen quasi in Domino. Alioquin ingratum valde gloriari de munere, sed non in muneris auctore. Quanto melius, quanto rectius dictus rex Deum quam Danielem adoraret, et ei sacrificaret, qui eum quidem (quamvis Danielis officio) docuerat quod quærebat.

CAPUT XLI.

Quod alia ex divina revelatione cognoscimus, alia ex ratione colligimus.

Sed quia reprehendenda, ut jam diximus, fecit, videamus quam recta de Deo senserit in eo, quod dixit: Vere Deus vester, Deus deorum est, et Dominus regum. Cum potestas regia sit principalis et summa, quid est regem hoc dicere, nisi ex intimo animæ sensu hoc fortiter immobiliterque tenere? Quid est hoc Danielem a rege audire, nisi intimum animæ sensum, veram animi devotionem non delere, nec posse latere? Vel in eo fortassis quod alia Da-

niel a Deo discit, alia etiam a rege audivit sacra Scriptura mystice innuit, quia in devotionis nostræ usum alia sunt quæ ex divina revelatione discimus, alia quæ ex insita nobis rationis vivacitate perpendimus. Quod autem de Deo loquens vester et noster dicit, respectum gratiæ, non conditionem naturæ attendit. Speciali enim quodammodo illorum proprie erat, qui ex gratiæ ipsius munere, et meritorum prærogativa singularem, præ cæteris apud ipsum familiaritatis locum, et confidentiæ ausum obtinebant. Et absque dubio devotio est, quæ Deum et propitium reddit, et familiarem efficit. Deus, inquit, deorum, et Dominus regum. Nam etsi sint qui dicantur dii, sive in cælo, sive in terra, secundum illud: *Ego dixi: Dii estis (Psal. lxxxii)*, nuncupative quidem sic dici possunt: nam quod Deus naturaliter et substantialiter est, omnino esse non possunt. Est ergo Deus deorum, et Dominus regum. Quia, testante Apostolo: *Non est potestas nisi a Deo (Rom. xiii)*. Nam quod alii aliis præsumunt, quod viri virtutum vitii et passionibus suis dominari possunt, ex summi Regis sane munere accipiunt. Ait ergo: Vere Deus vester, Deus deorum est, et Dominus regum, revelans mysteria, unde autem hæc colligat, atque conjiciat, statim adnectit, cum dicit: Quia potuisti aperire sacramentum hoc. Ex eo enim, quod sibi secreta cordis sui, ex eo item quod sibi arcana consilii divini, unum de præterito, alterum de futuro, sub uno eodemque tempore revelavit, mira ingenii vivacitate, summæ divinitatis revelationem perpendit. Ex eo autem, quod de sui cordis secreto audivit, et verum probavit, verum et illud esse collegit, quod divinitatis consilio vel proposito interim per experientiam probare non potuit. Prudenter igitur animadvertit summam sapientiam esse, quæ Danieli potuit in tam tenebroso humani cordis abisso alienæ conscientiæ secreta aperire. Nam, secundum Salomonis sententiam, solus Deus est, qui novit cor omnium filiorum hominum. Sagaciter nihilominusprehendit summam potestatem esse quæ Danieli potuit futurorum, atque gerendorum ordinem et dispositionem pro beneplacito revelare. Quis enim alius quam Deus divinum consilium ei manifestare potuit? Juxta illud, quod Isaias dixit: *Quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? (Isai. xl)*. Teste namque Apostolo, sicut nemo novit quæ sunt hominis nisi spiritus hominis, qui in ipso est, sic nemo novit quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei. Recte ergo dicitur: Vere Deus vester, Deus deorum est, et Dominus regum, revelans mysteria, quia potuisti aperire sacramentum hoc.

CAPUT XLII.

Quod optimum sit devotionem nostram eousque proficere, quod nulla occupatio possit ejus officium interrumpere.

Tunc rex Danielem in sublime extulit, et munera magna, et multa dedit ei. Si per Danielem devotionem recte intelligimus, quid aliud erit Danielem in

sublime attollere quam devotionis officium inter cætera quælibet officia principale et præcipuum reputare, et quasi summo loco habere? Fieri autem solet postquam mens quanta sit virtus veræ devotionis per experientiam ejus probat, ut studiis vehementius intendat et ejus proVectibus diligenter insistat, investigando quærat, quærendo inveniat, unde in idipsum ad meliora proficiat. Quid aliud igitur quam munera magna et multa devotionis nostræ Daniel accipit, quando ex alacriter impenso studio, quasi quædam intelligentiæ talenta et prudentiæ lucra facile invenit, unde ad majora crescere, et ad plurima dilatari possit? *Et constituit eum*, inquit, *principem super omnes provincias Babylonis, et præfectum magistratum super cunctos sapientes Babylonis*. O utinam devotio nostra, eousque proficiat, quo cunctis principibus Babylonis superior, cunctis prudentibus Babylonis sapientior appareat, et omni eo quod in mundo placet, vel pretiosum videtur ex mentis nostræ judicio, pretiosior emineat, et ex arbitrii decreto superius lucrum obtineat! Hoc erit, ut arbitror, Daniele a rege principatus, et magisterii arcem accipere. Utinam contingat, tandem aliquando nostram devotionem id perfectionis attingere, quo nulla quantumbet vehemens affectio, nulla occupatio, nulla sollicitudo, nulla suggestio, vel suasio possit in nobis ejus studium, non dicam dissipare, sed nec quidem interrumpere, et illud immobile Apostolicum impleatur: *Sine intermissione orate!* (1 Thess. v.) Utinam cætera quælibet officia ita disponantur, vel ordinentur, ut devotionis nostræ usibus et utilitatibus militare, seu etiam subservire probeantur!

CAPUT XLIII.

Quod etiam in necessitatis nostræ usibus nihil improvide, nihil inconsulte agere debeamus.

Daniel autem postulavit a rege, et constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrac, Misach et Abdenago (Dan. ii). Potenti Danieli, rex absque dubio consentit, quando mentis arbitrium facile acceptat, et recipit quidquid ei conscientia sub tempore inclinæ devotionis suggerit. Sed quæ, quæso, dicta est illa Babylonis provinciæ, vel quæ illius provinciæ opera? Certe circumadjacentem Babylonis provinciæ Deus fecit: nam muros utique, et ædificia humana industria explevit. Si ergo Babylon recte confusio interpretatur, si ejus quælibet confusio subjacere videntur, quomodo, quæso, ad Babylonem pertinere, vel confusio subesse potuit, quod Deus fecit et instituit? Scimus autem, quia Deus hominem multiplici necessitati subjecit: nam comedendū bibendū, et quorumbet ejusmodi necessitatē ex ipso conditionis suæ jure accepit. Sed si in primo illo conditionis suæ statu persistisset, ista homo nullo modo erubesceret, quia sine omni peccato

A exercere potuisset. Nunc autem eadem ipsa necessitatis officia juste erubescimus, quia corruptionis nostræ vitio devicti, sine culpa exercere non valemus. Recte ergo Babylonis possessioni deputatur lata illa, et vere multum dilatata infirmitatis nostræ corruptela, quæ confusio subjacere non dubitatur. In hujusmodi itaque provinciæ, et necessitatis nostræ officio, vel opera, erit omnino perutile prædictos illos viros præfecisse, et sub eorum dispositione omnia relegisse. Sicut superius jam diximus, per istos tres viros, circumspectionem, discretionem, deliberationem intelligere debemus. Debemus itaque non solum in studiis et exercitiis spiritualibus, verum etiam in negotiis secularibus et necessitatis usibus nihil incircumspecte, nihil indiscrete, nihil improvide facere. Et hoc erit Sidrach, Misach et Abdenago, super omnia opera provinciæ Babylonis constituisse. Itaque in his etiam, in quibus humanæ necessitati consulimus, vel communi infirmitati deseruimus, nihil sine modestia, nihil sine mensura, nihil sine intentione bona, nihil præter ordinem, nil præter rationem agamus, et quale Daniel magisterium in Babylonis provinciæ habere nos voluit, obtinemus. Denique secundum Sapientis sententiam, omnia fac cum consilio, et tale magisterium habes, quale tibi propheta designat ex mysterio. Omnino namque opus est circumspectione, discretionem, si volumus nihil improvide, nihil inconsulte agere.

CAPUT XLIV.

Quod quidquid animum per cogitationem pulsat, mentis devotionem excitare debeat.

Ad ultimum autem in conclusione sermonis inferitur: *Ipse autem Daniel erat in foribus regis* (Dan. ii). Scimus autem, quia per fores aditus ad interiora patet. Daniel denique, quasi in regis foribus observat, quando devotio nostra circa quaslibet suggestiones caute invigilat, et contra quaslibet maligni machinationes in ipsa tentationis aditu oratione repugnat, ne incautam mentem ulla infestatio, vel violentia opprimat, vel fraude circumveniat. Felix animi status, et omni studio expetendus, quando omne quod animum per cogitationem pulsat, et statim absque ulla mora mentis devotionem excitat. Debet itaque devotio mentis omnem arbitrii consensum studiose prævenire, et oratione præmunire. Et hoc erit Daniele regis foribus præsidere. Ad omnem suggestionem, ad omnem emergentem cogitationem petamus a Domino ne nos inducat in tentationem, et habeamus Daniele civitatis nostræ foribus præsidendum. Audi quid secundum hæc Sapiens admoneat, cum dicat: *Omni tempore benedic Deum, et pete ab eo ut vias tuas dirigat* (Tob. iv). Ad veram autem vitam vias nostras dirigat, qui sine fine vivit, et regnat. Amen.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De conscientiae securitate, vel profectuum innovatione.

Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, et florens in palatio meo (Dan. iv). Quid per domum intelligimus, nisi conscientiam, et quid per palatium, nisi conscientiae securitatem, securitatisque fiduciam? Nam et palatium domus est, quaelibet tamen domus palatium dici non potest. Palatium namque est domus quaedam fortis, sublimis atque regalis. Si per domum conscientiam debemus intelligere, recte per palatium intelligitur securitas conscientiae. In domo itaque sua quietus sedet, quem sua conscientia non remordet. Quietam conscientiam facit praeteritorum malorum condigna satisfactio, et instantium malorum cauta providaue declinatio. Quietus itaque in domo manet, quem conscientia sua, nec de praeterita, nec de praesenti culpa remordet. Quietus in domo erat, qui veraciter dicebat: *Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea (Job xxvii).* Quietus in domo sua exstitit, qui veraciter dicere potuit: *Nihil enim mihi conscius sum (I Cor. iv).* Quietus sane tunc temporis in domo erat, et in palatio suo florebat, cum dicebat: *Gloria nostra, haec est testimonium conscientiae nostrae (II Cor. i).* Quia in flore fructus speratur, recte per florem certa futurorum honorum expectatio figuratur. Quia flos est inchoatio futurorum fructuum, recte nihilominus per florem intelligitur innovatio profectuum. In flore ergo figuratur vel certa praemiorum expectatio, vel nova meritorum promotio. In palatio itaque suo ille veraciter floret, qui sub bonae conscientiae suae testimonio coronam gloriae securus expectat. Audi in domo sua quiescentem, et in palatio suo florentem: *Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo; satiabor, cum apparuerit gloria tua (Psal. xvi).* Quod dicit in justitia apparebo, pertinet ad domus quietem. Quod dicit satiabor cum apparuerit gloria tua, pertinet ad efforationem. In palatio suo nihilominus florebat, qui cum magnae securitatis conscientia dicebat: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex (II Tim. vi).* Nonne et ille tibi in palatio suo florere videtur, cujus sensus de die in diem renovatur? In palatio suo sedet, floret, qui inter magna opera sua quae libenter facit, adhuc majora et meliora in corde proponit.

CAPUT II.

De intellectualis sensus illuminatione, vel quomodo contemplationis nostrae spectacula, menti soleant utilem timorem incutere.

Somnium vidi, inquit, quod perterruit me, et cogi-

tationes meae in stratu meo, et visiones capitis mei conturbaverunt me (Dan. iv). Prius dormimus quam somnium videamus. Quia per somnium corporis sensus corporeus sopitur, recte per somnium mentis alienatio intelligitur, per quam exteriorum omnium memoria funditus intercipitur. Somnium autem videre, est in divinae contemplationis arcanum mente transire. Dormit itaque et somnium videt qui per mentis excessum in sublimium contemplationem ascendit: Somnium, inquit, vidi, quod perterruit me. Hujusmodi somniorum alia deterreat, alia demulcent, alia contristant, alia laetificant. Laetificat sane (nec mirum) contemplatio aeternorum gaudiorum, terret vero speculatio divinarum judiciorum. Quis enim digne exprimere possit, quam laetum, quam jucundum sua eum visio sive revelatio facit, cui Deus per Spiritum suum revelavit, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in corde hominis ascendit? Sed quomodo cum e contra sua visio terret, qui mentis sublevatione per contemplationem videt, quam miro, quam occulto Dei judicio quod et de carcere catenisque interdum quis egrediatur ad regnum, et alius natus in regno inopia consummetur? Quem, quaeso, divinarum judiciorum abyssus non terreat, cum divino lumine tactus mentis intelligentia perspiciat, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, sed tempus, casumque in omnibus? Viderat utique Propheta, quia judicia Domini abyssus multa et perterruerant eum visiones capitis sui, cum diceret Domino: *A judiciis enim tuis timui (Psal. cxviii).* Solent tamen hujusmodi visiones perterre, non tam eo tempore quo per excessum mentis videntur, quam tunc temporis cum post excusum somnum ad memoriam revocantur, quando subtili examinatione secum tacita mente retractantur. Hinc est illud quod sequitur, cum dicitur: *Et cogitationes meae in stratu meo, et visiones capitis mei conturbaverunt me.* Ex duobus siquidem se asserit conturbari, ex cogitationibus suis, et visionibus capitis sui. Cum enim mens ex divina revelatione mirandum, imo et formidandum aliquid considerat, et postmodum ad se rediens secumque retractans seipsam D forti examinatione dijudicat, ne forte digna sit, cui tale aliquid contingat ex propriis nimirum cogitationibus secum agitur, ut sua eam visio perterreat. Cogitationes, inquit, meae in stratu meo. Quid hic intelligitur per stratum, nisi intimae quietis otium, visio vero capitis, illuminatio sensus intellectualis. Et visiones, inquit, capitis mei conturbaverunt me. Cogitationes suae itaque in stratu suo, et visiones capitis sui unumquemque tunc perterrent, terrendoque conturbant, cum ex eo quod secum

post divinæ revelationis arcanum meditationis suæ negotioso otio pertractat, ad salubrem sollicitudinem, utilemque formidinem evigilat. Cum enim quis ex divina revelatione cognoscat quomodo soleat alius de bono in melius proficere, alius de malo in deteriora vergere, vel quomodo contingat alios de summis bonis in infima mala corruere, vel de infinis malis ad virtutum summa ascendere; quid, quæso, mirum, si sua eum visio cogat formidare? *Nescit namque homo finem suum; sed, sicut pisces capiuntur hamo, et aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis exemplo supervenerit (Eccl. ix).*

CAPUT III.

Quod alia sit gratia per quam cognoscimus judicia divina, alia per quam discernimus merita propria.

Vide autem quam sit stupendum, quamve formidandum quod sæpe mens divino lumine irradiata, per contemplationem videat quid tali homini, qualis ipse est, digne debeat contingere, et tamen talem tunc temporis esse nesciat, cui tale iudicium ex divina sententia merito incumbat. Nonne Nabuchodonosor regi hoc idem contingit, qui divinam sententiam de arboris abscissione ex Dei revelatione cognovit, verumtamen ostensæ arboris similitudinem ad seipsum trahere ignoravit? Vidit quid tali homini ex divina sententia deberet, qui ejusmodi arboris imaginem, vel similitudinem in seipso gestaret, et tamen quod talis ipse existeret, quia per seipsum non potuit, per alium cognovit. Vide ergo quia alia est gratia, per quam cognoscimus judicia divina, et alia illa per quam discernimus merita propria. Illa namque contemplando, ista invenimus meditando. Illud itaque posse accepimus ex gratia contemplationis, istud vero ex studio meditationis et gratia discretionis. Et sæpe unus idemque homo, utramque simul gratiam accipit quamvis sub uno eodemque tempore simul utramque exercere non possit. Quasi itaque alius alium consultit, quando quod per unum eundemque mentis statum plene non potuit, ex alio statu alioque tempore discit, quod ad plenam sui cognitionem interim sufficere possit. Hinc est quod Nabuchodonosor per Danielem eruditur de his quæ ipse in sua visione dubitare videtur. Mirumque in modum dum rex prophætæ suam visionem narrat, ignorans docet alium, quod ab eo discat, et Daniel ab interrogante et ignorante discit quid discentem docere debeat. Sic utique, sic sæpe mens prudenter insciosa de contemplationis lumine reportat, quod postmodum per meditationem inveniat, pleniusque cognoscat. Accipitque meditatio de præcognita revelationis luce, unde nodos dubitationis dissolvat. Sicut superius jam diximus, per regem liberum arbitrium, per Danielem devotionem intelligimus. Ad ejusmodi itaque regem illa contemplatio pertinet, quæ mentis arbitrio subjacet, quando eam animus jam ad manum habet, et velut ex potestate exercet. Sic et illa me-

ditatio ad Danielem videtur pertinere, quam ex devotionis studio religiosa mens circa morum suorum circumspectionem solet exercere. Designatus ergo rex apud Danielem quasi somniorum suorum interpretationem quærit, et invenit, quando animus, quæ inter liberos contemplationis suæ volatus prospexit, postmodum meditando, et circumspectando in moribus suis legit, et altius intelligit. Sed videamus modo quam, instanter Nabuchodonosor quasivit quod nescivit.

CAPUT IV.

Quomodo oporteat sæcularia studia deponere, et ad spiritualium investigationem convertere.

Inter hæc autem, quos capitis visiones et subsequentes cogitationes conturbant, discant regis Nabuchodonosor exemplo quid facere debeant: *Et per me, inquit, propositum est decretum, ut introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, et ut solutionem somni indicarent mihi (Dan. iv).* Ecce quam diligenter, ecce quam instanter quærit quod nescit, nisi prius desistit, donec somni sui solutionem inveniat quam quærit. Hinc est, quod Job de semetipso dicit: *Causam quam nesciebam, diligenter investigabam (Job xxix).* Decretum proponere, est aliquid firmiter statuere, et quod omnino non liceat temerare. Vide ergo quam vehementer fieri voluit, super quo decretum proponit. Ad sapientes Babylonis pertinet sapientia hujus mundi, quæ stultitia est apud Deum. Ad sapientes Babylonis pertinet prudentia carnis, quæ inimica est Deo. Sapientes itaque Babylonis sunt peracuta scrutinia mundanæ philosophiæ. Sapientes Babylonis sunt peracuta consilia carnis prudentiæ. Quid itaque erit ejusmodi sapientes introducere, et ad interiora revocare, nisi peracuta illa investigationis nostræ scrutinia, quæ solebamus sæcularibus negotiis impendere, ad spiritualia studia convertere? Quasi enim exterius sunt, quæ sensu exteriori percepi possunt. Illa autem velut intus sunt quæ nisi interiori sensu omnino comprehendi non possunt. Intus ergo spiritualia, foris corporalia. Sapientes itaque Babylonis introducimus quando sæcularia, et quælibet exteriora studia ad spirituales intelligentiam et spiritualium investigationem convertimus. Sapientes Babylonis introducere, est exteriorum curam postponere, et solis spiritualibus exercitiis studium impendere. Sapientes suos in intimis tenebat, qui dicebat: *Cogitari dies antiquos, et annos æternos in mente habui. Meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum (Psal. lxxvi).*

Notandum autem quod sapientes nostri, modo intus, modo foris sunt, et tamen in conspectu nostro non sunt. Quasi in arbitrii nostri conspectu habetur, quod per intentionem, et ex deliberatione agitur. Sæpe autem contingit ex multa studiorum nostrorum consuetudine animum ad inolita scrutinia incidenter recurrere, et antequam advertat quid intendat, multam ibi moram invectere, hoc est sæ-

pientes suos ante conspectum suum non habere. A Sed ille absque dubio sapientes suos ante conspectum suum sistere facit, qui studia sua ab omni evagatione restringit, et juxta deliberationis suæ propositum solis utilibus, et necessariis impendit. Sapientes suos mens quasi in conspectu suo tenet, et observat, quando circa studiosas meditationes suas tanta cura invigilat, ut investigationis suæ pedem nusquam divertere liceat, nisi quo eas ex deliberatione direxerat, intantum ut sagacitatis suæ industriam, nulla perscrutationum suarum evagatio vel ad modicum præterfugere queat.

CAPUT V.

Quomodo insistere oportent, qui ad divinorum mysteriorum enodationem anhelat.

Sed videamus modo cur sapientes suos in unum cogat, vel ad interiora compellat, ut solutionem, inquit, somnii indicarent mihi. [Sicut in alterius visionis expositione jam diximus, aliud est divina judicia oculo contemplationis, et quasi per somnium cornere, et aliud eorundem rationem perpendere, et qua æquitate, vel utilitate proveniant discretionis suæ vivacitate dijudicare. Illud ad somnii visionem, istud pertinet ad somnii interpretationem. Somnium ergo quodammodo videmus, quando occulta Dei judicia in contemplationem et admirationem adducimus. Somnii nostri interpretationem quærimus, quando post contemplationis nostræ spectacula eorum, quæ per mentis sublevationem vidimus rationem, modum et ordinem investigamus. Nonne ad somnii visionem pertinet stupenda illa, quæ in Scripturis legimus divinorum judiciorum magnalia in considerationem adducere, et eorum admirationi diutius et diligentius inhærere? Nonne ad somnii interpretationem pertinet mysticam eorum intelligentiam quærere, et per expositionem explanare posse? Nonne ad hujusmodi somnia anhelabat, qui in oratione dicebat : *Illumina oculos meos, et considerabo mirabilia de legæ tuæ (Psal. cxviii)*. Quam autem pro magno haberet in ejusmodi somniorum interpretationem divinitus gratiam accipere, potestis ex illa ejus sententia pendere. Cum enim de Domino præmiserit : *Qui annuntiavit verbum suum Jacob, justitias et judicia sua Israel*, statim adnectit : *Non fecit taliter omninationi, et judicia sua non manifestavit eis (Psal. cxlvii)*. Veluti somnium jam viderat quæ ex contemplationis suæ luce deprehenderat, quod universa æque eveniant justo et impio, bono et malo, mundo et immundo, immolanti victimas et sacrificia contemnenti. Somnii interpretationem quæsierat, sed necdum invenerat, cum alio loco dicebat : *Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum et alterum, ut invenirem rationem, quam adhuc quærit anima mea, et non inveni (Eccl. vii)*. Oportet ergo sapientes suos in unum congregare, et ad interiora revocare, qui cupit ad ejusmodi, quæ jam determinavimus somniorum interpretationem gratiam obtinere. Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi et aruspices. Tunc, in-

quit, ingrediebantur. Quid est tunc, nisi post decretum, post deliberationis propositum? Multi enim sæpe multa proponunt, minime tamen faciunt, quia quam facile aliquid statuunt, tam facile rursum statuta rejiciunt.

Primo itaque observandum nobis est, ut utilia statuamus. Secundo autem, ut utiliter statuta firmiter teneamus. Attende quam firmiter statuit, quod optimus ille deliberator, optimum esse perpendit : *Juravi, inquit, et statui custodire judicia justitiæ tuæ (Psal. cxviii)*. Audisti de voti institutione, audi et de voti executione : *Vota mea reddam in conspectu omnis populi ejus (Psal. cxv)*. Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi et aruspices. Superius generaliter de Babylonis sapientibus proposuit, hic quosdam specialiter expressit. Arioli, inquit, magi, Chaldæi et aruspices. Sed quia veraciter constat hujusmodi sapientes non vere sapientes esse, nusquam pene Scriptura sacra dicit eos sapientes nisi cum determinatione, sed modo Babylonis, modo dicit eos rex sapientes regni sui, vel aliquid hujusmodi. Si igitur per ariolos, magos, Chaldæos et aruspices, studia prava, studia frivola, inepta et vana intelligimus, vide quam viriliter, vide quam salubriter ejusmodi studia ad spiritualia exercitia convertimus. Sapientes itaque Babylonis ad interiora compellimus, cum curam et sollicitudinem quam rebus supervacuis impendere solebamus, solis spiritualibus impendimus. Sapientes Babylonis velut in somniorum interpretatione occupamus, quando studiis supervacuis omnino sepositis, in divinorum mysteriorum, seu judiciorum enodatione singulariter insistimus.

CAPUT VI.

Quam sit inane mysteriorum profunda rimari, sine magisterio Spiritus sancti.

Sed sapientibus introductis, adhuc rex addit, et dicit : *Et somnium narravi in conspectu eorum, et solutionem ejus non indicaverunt mihi (Dan. iv)*. Quid, quæso, est somnia nostra in conspectu sapientum nostrorum narrare, nisi post contemplationem contemplationis nostræ spectacula ad memoriam revocare, sagaci meditatione retractare, studiosis cogitationibus discutere, et ex earum rerum collatione quas novimus quæstionum nostrarum nodos dissolvere, et juxta assuetum perscrutationum nostrarum modum spiritualium rerum investigationem velle formare? Nonne in conspectu sapientum nostrorum somnia nostra narramus et solutionem quærimus, quando ea quæ de humanis scimus, et ea quæ de divinis scire cupimus, mutua collatione conferimus, quando juxta doctum traditarum disciplinarum modum et ordinem divinorum mysteriorum, vel judiciorum perplexa discutere et penetrare præsumimus? Sed quid quid in divinis secretis de humana industria præsumitur, frustra attentatur, et quandiu in hunc modum quæritur, in vanum laboratur. Juxta quod de hoc somnio legitur, et solutionem ejus non indicaverunt mihi. Somniorum sane divinitus ostensorum

solutionem sapientes nostri minime inveniunt, quia scientiarum nostrarum disciplinæ, vel quælibet traditiones humanæ, ad divinorum secretorum discussionem et investigationem sufficere non possunt. Quis enim altitudinem illam consilii divini de suo se. su rimari præsumat, cum Domini prophetam clamantem et reclamantem audiat : *Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? (Isai. 40).* Quis profunditatem illam mysteriorum, et Scripturarum divinarum de sua penetrare sagacitate confidat, cum Petrum apostolum legat, quomodo pariter omnes ab ejusmodi præsumptione compestat? *Hoc, inquit, primum intelligentes, quia prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit (II Petr. 1).* Absque dubio nunquam proprie Scripturarum sacrarum interpretatio fit, sine ejus magisterio, qui eas inspiravit.

CAPUT VII.

Quod ad mysteriorum enodationem melius proficimus devotione, quam investigatione, et quod veræ devotionis sit omnia discutere, ut possit omnia dijudicare.

Si itaque ad mysticam divinarum Scripturarum intelligentiam, si ad divinorum judiciorum scientiam erudiri volumus, melius in hoc ipsum orando quam investigando proficimus, altius devota compunctione quam profunda perscrutatione illuminamur. Unde est quod ad ea, quæ præmisimus, statim subnectitur : *Donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Balthassar secundum nomen Dei mei, qui habet spiritum sanctorum in semetipso (Dan. 10).* Ecce spiritum deorum sanctorum habere dicitur, qui ad somnii interpretationem idoneus invenitur. In eo sane, quod dii isti, dii sancti dicuntur, illi profecto excluduntur, de quibus in psalmo canitur : *Omnes dii gentium, dæmonia (Psal. 115).* Sed profecto qui hoc loco designantur, Spiritum sanctum habere creduntur ; quia, si Spiritum sanctum non haberent, dii sancti non essent. De horum numero deorum esse deprehenditur, ad quem voce Dominica dicitur : *Ecce constitui te deum Pharaonis (Exod. 7).* Ejusmodi itaque deos Psalmista expressit, cum alio loco dixit : *Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes (Psal. 135).* Ejusmodi deorum spiritum omnis sanctus accipit, ut sanctus esse possit. Omnis enim nostra justificatio, omnis nostra sanctificatio, absque ulla dubitatione est a spiritu isto. Sine hoc spiritu nescimus quod oremus, quomodo oportet, ipsum enim esse, docente Apostolo, didicimus qui interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (Rom. 8). Ut ergo devotio nostra possit vera esse, oportet hunc spiritum habere. Si igitur per Danielem vera devotio intelligitur, recte de eo per Nabuchodonosor dicitur : *Qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso. Sed cum superius expresserit quosdam sapientes, et quales veraciter constat, vere sapientes non esse, mirum, quomodo dicatur Daniel hoc loco eorum collega esse. Nisi enim cum eis aliquid commune habeat,*

nescio quomodo eorum collega existat. Illud autem scio quod spiritus ille quem Daniel secundum Scripturæ testimonium acceperat, spirituales efficiat. Spiritualis autem dijudicat omnia, et ipse a nemine judicatur. Spiritus enim solet omnia scrutari, etiam profunda Dei. Si spiritualis dijudicat omnia, si spiritus scrutatur omnia, ergo eadem ipsa quæ mundana philosophia ; ergo eadem ipsa quæ carnalis prudentia. Si omnia, ergo et ipsa quæ quælibet perversa doctrina. Solet namque qui spiritualis est omnia discutere, ut possit omnia judicare. Audi denique quomodo spiritualis ille omnia in sapientia sua tentaverit, ut omnia dijudicare possit : *Dedi, inquit, cor meum, ut scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque et stultitiam (Eccl. 1).* Vides quomodo iste rimatur, quomodo scrutatur, non solum bonos mores, verum etiam errores, non solum prudentiam, verum etiam stultitiam. Veræ itaque devotionis est tam bona quam mala in contemplationem adducere, omnia investigare, omnia discutere, ut subsequenter et possit omnia dijudicare. Habet itaque vera devotio ex investigatione et perscrutatione cum Babylonis sapientibus aliquid commune, ut merito dicatur ex eo eorum collega esse. Differunt tamen ex intentione. Nam vera devotio doctrinas vanas atque perversas non ad hoc investigat, ut eis inhæreat, vel in eis ullam fiduciam ponat, sed ut eas dijudicando convincat, confutet atque condemnet. Daniel itaque noster, et mundi sapientes per investigationem eadem via currunt, quamvis per intentionem ad eundem exitum non pertingunt. Recte ergo Daniel eorum collega dicitur, quibus in studiorum suorum discursibus, nonnulla ex parte communicare videtur.

CAPUT VIII.

Quibus devotionis studiis insistere debeat, qui occultorum revelationem divinitus expectat.

Donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel. Perpendis ex his, ut arbitror, quo Daniel iste modo ingreditur de exterioribus ad interiora, modo egreditur de interioribus ad exteriora. Exteriorius est, quando devotio nostra meditando, dijudicando, orando, sollicita est de rebus exterioribus. Interiorius est, quando eisdem exercitiis vel studiis occupata est, et sollicita pro rebus interioribus. Necesse enim habet providere bona coram Deo, et coram hominibus. Coram hominibus in sermone et opere, coram Deo in cogitatione et voluntate. Facta itaque et dicta nostra ad judicium revocare, et pro his Domino supplicare, hoc est Danielem exteriorius esse. Cogitationes, affectiones, voluntates, intentiones alta perscrutatione rimari, et pro ejusmodi in oratione compungi, hoc est Danielem intus morari. Vel hoc est Danielem exteriorius esse, tam interiora quam exteriora nostra secundum humanum judicium pensare, et hoc est Danielem interiorius esse, tam ista quam illa, secundum judicium divinum æstimare. Quando inter bona etiam opera quæ agimus, quando inter uti-

lia quæ dicimus, subtili examinatione pensamus, quid de nobis homines sentirent, quid sentire deberent, si nostras intentiones, si sordidas cogitationes, si pravas affectiones viderent; quando, inquam, hoc agimus, quasi Danielem exterius tenemus. Quando autem studiosa discussione quæritur, qualiter opera, vel dicta nostra in conspectu Dei iudicentur, etiam tunc cum secundum iudicium humanum bona videntur, quando huiusmodi studio, cum magna devotione insistitur, Daniel noster intus invenitur. Quid itaque est Danielem ad interiora intrare, nisi ex intima devotione in his quæ discutienda sunt, vel quærenda tam de exterioribus quam de interioribus, ad divinum iudicium recurrere? Et fit sæpe, dum sapientes nostri in somniorum interpretatione deficiunt, dum studiosæ meditationes, dum intimæ perscrutationes divinarum iudiciorum, arcana divinarum mysteriorum profunda penetrare præsumunt, nec possunt; fit, inquam sæpe ut mens post huiusmodi defectum, ex ipso suo defectu admonita, ad semetipsam redeat, infirmitatem suam diligentius attendat, et sine Dei adiutorio quod nihil possit plenius agnoscat. Incipit tunc ex infirmitatis suæ consideratione genere, suspirare, præsumptiones suas arguere, et de propriis studiis prius inaniter præsumpta jam de sola Domini revelatione sperare, et devotionis studio penitus insistere. Et hoc est Danielem post sapientes intrare.

CAPUT IX.

Quanta virtus veræ devotionis sit, quæ Filium Dei facit, quæ animum humanum Deo coniungit.

Donec collega, inquit, ingressus est in conspectu meo Daniel, cuius nomen Balthassar. Balthassar capillus capitis interpretatur. Recte ergo Daniel Balthassar dicitur, quia mens nostra ex vera devotione adornatur, ex vera devotione ad omnem profunditatem subtiliatur. Sed in hoc loco cum Daniel Balthassar dicitur, aliquid adhuc latere adjungitur, unde, ut arbitror, ad profundiorum intelligentiam provocamur. Daniel, inquit, cuius nomen Balthassar, secundum nomen Dei mei. Illud autem hoc loco præmonere jam volumus, quod multa Scripturarum loca ineptum aliquid vel perversum sonant juxta historiam, quæ tamen mystice discussa, rectum aliquid loquuntur juxta spiritalem intelligentiam. [Nam quod Daniel a rege, secundum nomen Dei sui Balthassar dicitur, quid aliud quam idololatriam juxta litteram sonare videtur? Sed sicut beatus Gregorius dicit: «Sæpe res quælibet per historiam virtus est, per significationem culpa, sicut aliquando res gesta in facto causa damnationis est, in scripto autem, prophetia virtutis.» Nam cum de regis David culpa, dum de Uriæ innocentia tractaret, dum per adulterantem David Christum, per Uriam innocentem populum Judaicum interpretari voluisset, quid, inquit, per effectum istum David scelestius, quid Uria mundius dici potest? Sed rursus per mysterium, quid David sacratius, quid Uria infidelius invenitur, quando et ille per

vitæ culpam prophetiæ signat innocentiam, et iste per vitæ innocentiam in prophetia exprimit culpam? Virtus namque sacri eloquii sic transacta narrat, ut ventura exprimat. Sic in facto rem approbat, ut ei in mysterio contradicat. Sic gesta damnat, ut hæc mystice gerenda persuadeat. Sic et hoc loco sane, quod juxta historiam est reprehensibile, juxta mysterium potest commendabile aliquid exprimere. Cui nomen, inquit, Balthassar secundum nomen Dei mei. Si per regiam personam, regium recte intelligimus animum, quem, quæso, dicit Deum suum nisi Christum? Nam, quamvis Pater, et Filius, et Spiritus sanctus veraciter sit unus idemque Deus, Christum tamen, secundum quemdam dicendi modum, recte religiosus quisque suum esse dicit, cujus nomine insignitum, cujus gratia præventum se meminit, cujus denique personæ agnoscit familiariter inhærere per Incarnationis mysterium ex communione naturæ. Si vero Balthassar capillus capitis interpretatur, videamus modo quomodo hoc nomen Christo congruere videatur, vel quomodo secundum hoc Dei sui nomen, mysticus Daniel merito nuncupetur. Scimus autem, quia caput viri Christus, caput vero Christi, Deus. Scimus abque dubio quia Trinitas Deus, principium est omnium creaturarum; scimus nihilominus quia persona Patris principium est aliarum in Trinitate personarum. Et quamvis secundum alium et alium modum dicatur principium hic et ibi, utrobique tamen tam congruenter quam veraciter potest principium dici. Quia igitur persona Patris, principium omnium est, jure ex capite designari potest. Si igitur Dei digitus, per similitudinem dicitur Spiritus sanctus, cur per similitudinem, similiter Christus non dicatur hujus capitis capillus? Capillus de capite oritur, et Christus de Patre generatur. Dominus dixit ad me: *Filius meus es tu, ego hodie genui te (Hebr. 1)*. Caput capillo ornat, et Pater per Christum clarificatur: *Pater, inquit, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te (Joan. xvii)*. Vides certe, quam juste Christus, Balthassar, hoc est capillus capitis, dicitur, quem verum Dei Patris Filium catholica fides veraciter confitetur. Nonne et nos secundum hoc nomen accipimus, quando a Christo, et per Christum obtinemus, ut merito filii Dei dici debeamus? *Fratres, ait Joannes apostolus, filii Dei sumus, et nondum apparet quid erimus (1 Joan. iii)*. Hinc est quod ei qui voluntarie genuit nos verbo virtutis suæ in quotidiana oratione dicimus: *Pater noster qui es in cælis (Matth. vi)*. Si igitur Christus convenienter satis Balthassar dici potest, quia summi Patris Filius est, cur non et verus Christianus secundum dictam nominis rationem Balthassar dicatur, qui secundum adoptionis gratiam inter ejusdem Dei Patris filios deputatur? Non tamen omnis Christianus hoc nomine est, vel honore dignus. Sola devotio est quæ eos discernit, sola devotio filios Dei facit. Si itaque devotio in Daniele intelligitur, vide quam recte Balthassar per effectum dicitur. Per quem

quilibet in filiorum libertatem adoptatur. Quid autem aliud est devotio, nisi fervida mentis in Deum dilectio? *Charitas autem Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v).* Recte ergo devotio capillus capitis dicitur, quæ quasi de summo omnium capite profluere videtur, dum de summi Patris inspiratione procreatur. Recte Balthassar dicitur, qui in modum capilli summo omnium capiti inhæreret videtur. Perpendis, ut arbitror, ex his quanta sit virtus veræ devotionis, quæ filium Dei facit, quæ animum humanum Deo conjungit, et cum eo quasi unum spiritum efficit. *Qui enim adhæret Deo, unus spiritus est (I Cor. vi).*

CAPUT X

Quod maxime sub tempore orandi quibusdam solet intellectualis sensus aperiri.

Ingresso Daniele, rex coram ipso somnium loquitur, sicut verbis subsequentibus ostenditur: *Et somnium, inquit, coram ipso locutus sum (Dan. iv).* Somnium ejusmodi coram Daniele loqui, est mysteriorum quæ divinitus erudiri cupimus, sub tempore orandi memoria tangi, et inter orandum divinæ revelationis desiderio affici. Nam quemadmodum experti recognoscunt illi qui frequentibus revelationibus divinitus relevari lætificarique meruerunt, sub tempore orandi maxime solent illuminantis gratiæ lumen accipere, et ex ejus inspiratione mysteriorum profunda penetrare. Ex intima namque compunctione animus lavatur, mundatur, et procul dubio quanto purior redditur, tanto facilius, tanto profundius illuminatur. Hinc est, quod Balaam de semetipso testatur: *Dixit auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis Dei intuitus est, qui cadit, et sic aperientur oculi ejus (Num. xxiv).* Quid est quod dicitur, quod cadendo oculi aperiuntur, nisi quod inter orandum sæpe intellectualis sensus aperitur. Solemus nos sane in terram toto corpore sæpe prosternere, cum volumus attentius orare. Quantum ergo ad expositionem litteræ spectare videtur, oculi ei quasi cadendo aperiuntur, qui lumen revelantis gratiæ accipit, dum se in orationem prosternit. Si autem eadem littera mystice discutitur, in eamdem sententiam concurrere videtur. Quid enim est cadere, nisi semetipsum ex peccatorum suorum recordatione humiliare, et ex vera contritione cordis rigorem deponere? Sed animus sæpe, dum semetipsum in hunc modum dejicit, in majori gratia resurgit, quia lumen oculorum suorum cadendo recuperat, quos male erectus clausos tenebat. Possumus tamen dicere, quod hoc sit absque dubio cadere, blandienti culpæ consentire. Scimus autem quia nonnulli sunt, qui ex multitudine revelationum suarum se attollunt. Permittuntur autem qui ejusmodi sunt ex digno Dei judicio cadere, ut desinant superbire. Dum igitur in culpam labuntur, confunduntur, compunguntur, compuncti purgantur, purgati illuminantur. Sed si illuminati iterum superbiunt, superbiendo lumen quod receperant, amittunt. Illuminati

itaque et elati iterum atque iterum defficiuntur, lapsi et humiliati iterum et iterum illuminantur. Hinc cadendi resurgendique vicissitudinem sæpe alternant, et hos alternandi modos multi diu, multumque frequentant. Multi autem hanc alternandi consuetudinem pessimo tandem sine concludunt, de quibus constat quod spiritualium charismatum gratiam non tam ad suam quam ad aliorum utilitatem acceperunt. Horum absque dubio Balaam typum ex suis operibus gessit, horum proprietatem in suis verbis expressit, cum dicit: *Dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis videt, qui cadit, et sic aperiuntur oculi ejus.*

CAPUT XI.

B *Quod sæculares scientiæ debeant spiritualibus studiis subservire, et veræ devotionis lucris militare.*

Sed ut ad id redeamus unde digressi sumus, illud pro certo tenemus quod multi sæpe sub orationis suæ tempore lumen revelantis gratiæ suscipiunt, et quod ad ejusmodi gratiam multi ex virtute devotionis proficiunt. Hinc est quod rex a Daniele somnii sui interpretationem cum omni fiducia exigit, cum dicit: *Balthassar princeps ariolorum quem ego scio quod spiritum deorum sanctorum habeas in te, et omne sacramentum non est impossibile tibi. Visiones somniorum meorum quas vidi et solutionem eorum narra (Dan. iv).* In quibus verbis illud primo notandum, quod dicitur hoc loco princeps ariolorum, qui superius dictus est collega eorum, nec eorum tantum, sed aliorum Babilonicæ sapientum. Inter sæculares utique scientias quasdam scimus utiles et usui necessarias, quasdam vero (qualis ars ariolandi est) omnino perversas. Si igitur has quæ absque dubio sunt perversæ, potest vera devotio ad aliquem virtutis usum convertere, et in eis quemdam spiritalis militiæ principatum coercere, quemadmodum hic ex arte ariolandi possumus colligere, quid tunc de his sentiendum est quæ possunt esse utiles et bonæ? Nam, ut cætera taceam, nonne tunc Daniel principatur, nonne quælibet perversa scientia devotioni subservire cogitur, quando ex ejus consideratione humanus error plenius agnoscitur, quando ex ejus retractione animus humiliatur, confunditur, compungitur, et ad devotionis studia instigatur? Nonne perversa quælibet scientia devotioni subservit, quando animus a semetipso tempora exigit quæ in hujusmodi studiis ineptis perdere consuevit, quando ex comparatione colligit quantum spiritualibus studiis invigilare debeat, qui tantis ineptiis quandoque se insudasse retractat? Sic itaque Daniel dictorum sapientum collega intelligatur, ut in eis quemdam spiritalis militiæ principatum æquitatis jure tenere credatur. Debent ergo quælibet sæculares scientiæ spiritualibus studiis subservire, et nil quod veræ devotionis lucris non militet in suis exercitiis præsumere. Quando ergo sæcularibus scientiis importune insistimus, quando studiorum nostrorum importunitate devotionis nostræ exercitia interrompimus, eum profecto qui princi-

pari debet, Danielem videlicet, servire compellimus. Sed attendendum est quam sit malum bonis etiam scientiis abuti, et earum abusione meliora studia præpelliri, quando ex devotionis officio perversa quælibet scientia debet, et solet in bonis usus deflecti.

CAPUT XII.

Quod sit utile summæ devotioni summam curam impendere.

Jure autem devotio bonis studiis antefertur, jure vero malis principatur, jure Danieli inter omnes sapientes Babylonis primatus conceditur, si veraciter constat quod per Nabuchodonosor dicitur: Scio quod spiritum deorum sanctorum habeas in te, et omne sacramentum non est impossibile tibi. Nonne huic sententiæ concordare videtur, si recte pensetur quod ex ore Veritatis auditur: *Amen dico vobis, quidquid orantes petieritis, credite quia accipietis, et fiet vobis (Marc. vi)*. Vera autem et plena devotio non est quæ attestat Veritatis credere non potest. Si autem potest credere, potest petendo et credendo obtinere. Fit itaque summæ devotioni nullum sacramentum impossibile, si obtineri potest ex fide. Recte ergo animi arbitrium ex virtute devotionis obtinere nititur, quod ei impossibile non esse Veritatis testimonio comprobatur. Visiones, inquit, somniorum meorum quas vidi, et solutiones eorum narra. Optimum ergo studii genus est summæ devotioni summam curam impendere, eo quod nullum sacramentum juxta demonstratam rationem sit ei impossibile. Juxta regis itaque Nabuchodonosor exemplum, Danielem nostrum quibuslibet sapientibus nostris præferamus, omnia studia, omnia exercitia nostra veræ devotionis lucris subservire cogamus, et tunc procul dubio non frustra attentabimus quidquid de divinis mysteriis cum Dei adjutorio ex ejus officio utiliter præsumimus. Sed nunc visionis ordinem prosequamur, spiritalisque intelligentiæ sensum, saltem secundum moralem ædificationem majoribus ingeniis majora relinquentes perscrutemur.

CAPUT XIII.

De contemplandi modo, vel qualitate, et quod aliter videntur res in suo esse, atque aliter in sola ratione, vel summa veritate.

Visio, inquit, capitis mei in cubili meo. Videbam et ecce arbor in medio terræ et altitudo ejus nimia. Magna arbor, et fortis, et proceritas ejus contingens cælum, aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ. Folia ejus pulcherrima, et fructus ejus nimius, et esca universorum in ea. Subter eam habitabant animalia et bestię, et in ramis ejus conversabantur volucres cæli, et ex ea rescebat omnis caro (Dan. iv). Ut ex superioribus pater, visio capitis est intelligentia mentis. Cubile autem tranquillitas cordis otiumque studiosæ quietis. Visio capitis in cubili divinitus percipitur, quando inter studii sui secreta otia ad veritatis contemplationem mens humana divina aspiratione sublevatur. Videbam, inquit, et

ecce arbor in medio terræ. Aliud est videre res ipsas in suo esse, atque aliud est eas videre in sola ratione, vel summa veritate. Aliud est eas videre cuique in propria essentia, et longe aliud videre eas in sola sapientia. Aliud est videre rerum substantias in suis generibus et speciebus, atque aliud videre singulas in suis individuis. Istud est sensus seu imaginationis, illud vero primum est rationis et contemplationis. Cum itaque mens ad universalem quamdam rerum considerationem rapitur, et ad universitatis pulchritudinem speculandam divinitus sublevatur, et in hujusmodi contemplatione contemplationisque dulcedine delectabiliter figitur, mirabiliterque reficitur, videt sæpe in divino lumine quot, vel cujusmodi rerum genera oporteat esse, inconcussamque tenet nihil horum omnium quæ summæ dispositionis ordo, universitatisque pulchritudo exigit, penitus posse deesse. Verbi gratia, videt oportere esse bonos similiter et malos, et in bonis alios aliis meliores, alios optimos; sic et in malis, alios alii pejores, alios pessimos. Videt nihilominus, quia oportet alios malos esse, et malos perseverare, alios malos esse, et malitiam in perpetuum deserere; alios autem ad tempus deserere, et iterum ad malitiam redire. Sic e diverso, videt alios bonos esse et bonos perseverare, alios irrecuperabiliter cadere, alios post lapsum ad bonitatem redire. De hoc sexto rerum genere esse videtur quem Nabuchodonosor in Dei lumine contemplatur qui ei per similitudinem ostenditur, quem etiam postquam ad seipsum rediit secum mirabatur, seu etiam miserabatur. Videbat universitatis pulchritudinem talem exigere, talemque omnino deesse non potuisse, et tamen nescivit seipsum talem esse, vel talis hominis imaginem in seipso gestare, qui de tanta sublimitate subito caderet, et in imis diu jaceret, tandem tamen ad pristinum statum rediret. Hoc est quod arbor magna prius in altum erigitur, postmodum abscinditur, et tamen radices ejus in terra reservantur unde iterum reparatur. Videamus ergo et nos, et discamus ab ipso qualis sit arbor quam ipse videt, vel quomodo cecidit, vel cadere potuit quæ tanta vel talis fuit.

CAPUT XIV.

De magnitudine gratiæ mentis postmodum casuræ, et in tanta plenitudine gratiæ, quid soleat esse causa ruinæ.

Videbam, inquit, et ecce arbor magna in medio terræ et altitudo ejus nimia. Quid intelligemus per magnitudinem arboris, nisi immensum robor virtutis? Nonne et magna illa arbor fuit quæ plenitudinem gratiæ, et fortitudinis accepit? *Stephanus*, inquit, *plenus gratia, et fortitudine (Act. vi)*. Ecce arbor magna in medio terræ, et altitudo ejus nimia. Ergo hæc arbor magna fuit, alta fuit, et in medio terræ fuit. Ad multa et magna se dilatabat per virtutem, ad alta se erigebat per subtilitatem, et in intimis stabat per intentionem. Ad fortia se extendebat, ad summa se erigebat, et in intimis fixa ma-

nebat. In magnis fuit per exercitium, in summis per A stadium, in intimis per desiderium. Quia ergo fortia agebat, magna arbor erat; quia intima bona desiderabat, in medio terræ erat; quia de sublimibus subtiliter sentiebat, altitudo ejus magna erat. Magna, inquit, arbor et fortis, et proceritas ejus contingens cælum. Ecce arbor magna, arbor robusta, arbor procera. Magna ad bona agenda, fortis ad mala toleranda, procera ad sublimia contemplanda. Magna in actionibus, fortis in temptationibus, sublimis in investigationibus. Attende quam alta erat ejus proceritas etiam cælum tangebatur. Proceritas ejus cælum tangebatur, quia investigationis ejus sublimitas cœlestia penetrabat. Proceritas itaque ejus alta fuit, et altitudo ejus procera fuit. Vere magna altitudo fuit quæ se summis, et cœlestibus immersit. B Elige itaque in hujus consideratione arboris quod amplius mireris, magnitudinem, fortitudinem seu proceritatem. Magna, inquit, arbor et fortis, et proceritas ejus contingens cælum, Magna arbor fuit, quæ veraciter dicere potuit: *Ubique et in omnibus instructus sum. Scio humiliari, scio et abundare, et penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat (Philipp. 1v).* Fortis arbor fuit quæ fidenter dicere potuit: *Non timebo quid faciat mihi homo. Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum (Psal. lv).* Si exurgat adversum me prælium in hoc ego sperabo (Psal. xxvi). Præ cæteris arboribus procera fuit, quæ dicere de se non dubitavit: *Et præcessi sapientia omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem, et mens mea contemplata est multa sapienter et didicit (Eccle. 1).* Proceritas ejus cælum tangebatur, qui veraciter dicere poterat: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam vero non hujus sæculi nec principum hujus sæculi qui destruuntur. Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit ante sæcula, quam nemo principum hujus sæculi cognovit (II Cor. xxi).* Sed vide quisquis hæc audis, vel legis, si forte altitudo tua est magna, vide, inquam, et diligenter attende ne torte sit et nimia. Hoc fortassis in hac descripta arbore reprehensibile fuit, hoc fortassis succisionis causa exstitit quod ejus altitudo nimia fuit. Et altitudo, inquit, ejus nimia. Forte Nabuchodonosor ambulabat in magnis et mirabilibus super se, et hoc ei fortassis exstitit causa D ruinæ. Fortassis Nabuchodonosor alta sapiebat, et ideo altitudo ejus nimia erat: *Noli, inquit Apostolus, altum sapere, sed time* (Rom. xi). Sicut enim qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria. Altiora igitur te ne quæsieris, ne forte proceritas tua sit alta nimis. Scrutator majestatis opprimetur a gloria, et sententiam succisionis meretur arbor cujus altitudo est nimia. Nonne ejusmodi arbores altæ fuerunt, et juste succidi meruerunt, quæ cum cognovissent Deum non sicut Deum, glorificaverunt, aut gratias egerunt? *Sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum (Rom. 1).*

CAPUT XV.

De auctoritatis magnitudine mentis postmodum ruituræ.

Sed audiamus quid adhuc de hac arbore dicitur in eo quod sequitur: Aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ. Aspectus ejusmodi arboris usque ad terminos universæ terræ porrigitur, quando nominis ejus dignitatem qui ejusmodi est, morum similitudine propinqui et morum dissimilitudine longinqui pariter verentur, auctoritatesque ejus tam a bonis diligitur, quam a malis timetur. Nonne illius aspectus usque ad terminos universæ terræ prominebat, de quo illius sententiæ veritas constabat: *Christi bonus odor sumus Deo in his qui salvi sunt, et in his qui pereunt. Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam (II Cor. 11).* Nonne et illarum arborum aspectus usque ad terminos universæ terræ dilatatur, de quibus veraciter dicitur: *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. lxxxi).* Sed et secundum alium quemdam sensum arboris nostræ aspectus in nobismetipsis usque ad terminos universæ terræ, patet, cum jam unumquemque nostrum propriæ virtutis experientia, nec in magnis, nec in minimis latet. Si enim per arborem virtutem, per aspectum arboris notitiam virtutis accipimus, cum jam quid in singulis rebus possumus multo studio, multo exercitio didicerimus, quid aliud quam arboris nostræ aspectum usque ad terminos universæ terræ propalavimus? Nonne arboris suæ aspectum usque ad terminos universæ terræ propalaverat, et virtutis suæ experientiam per omnia jam exæperat, qui de seipso illud quod et superius jam posuimus veraciter asseverat. Ego enim didici in quibus sufficiens sim. *Scio humiliari, scio et abundare ubique, et in omnibus instructus sum (Philipp. vi).*

CAPUT XVI.

De multitudine scientiæ mentis ruituræ, et in tanta scientiæ plenitudine quid esse solet causa ruinæ.

Adhuc additur de hac arbore: Folia ejus pulcherrima, et fructus ejus nimius, et esca universorum in ea. In foliis verba, in fructu scientia, in esca doctrina. Foliis fructus vestitur, et verbis compositis sententia ornatur: *Os enim sapientis ornat scientiam (Prov. xv).* Fructus bonus sapit, et pascit, et scientia spiritalis spiritalem esurientem per sacram admonitionem suaviter reficit. Folia itaque pulcherrima, sunt verba diserta, fructus copiosus, sensus eruditus, multiplex intellectus. Esca universorum est plena eruditio omnium, discreta admonitio singulorum. Folia verborum pulchra, ut arbitror, illa arbor habebat, et bonorum sensuum, utrumque consiliorum fructibus abundabat quæ veraciter dicere potuit: *Qui me audiebant expectabant sententiam et intenti tacebant ad consilium meum. Verbis meis addere nihil audebant, et super illos stillabat eloquium meum (Job xxix).* Fructum copiosum illa arbor habuit, quæ in veritate dicere potuit: *Mihi autem*

dedit Deus dicere ex sententia, ipse enim mihi dedit horum quæ sunt scientiam veram, ut sciam dispositionem orbis terrarum, et virtutes elementorum; initium et consummationem, et medietatem temporum; vicissitudinum permutationes, et consummationes temporum; morum mutationes, et divisiones temporum; anni cursus, et stellarum dispositiones; naturas animalium, et iras bestiarum; vim ventorum, et cogitationes hominum; differentias virgultorum, et virtutes radicum; et quæcunque sunt absconsa, et improvisa, didici (Sap. vii). Esca universorum nonne in illo fuit qui in hoc ipsum se debitorem cognovit, cum dixit: Græcis ac barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum (Rom. i). Nonne esca universorum in ipso est qui doctrina sua omnes ædificare potest? Nonne escam universorum in seipso habet, qui per spiritum consilii qui menti ejus præsidet, et per gratiam discretionis qua pollet, quacunque tentatione circumventus, quacunque tribulatione oppressos, salubri consilio instruere, et blanda admonitione erigere sufficienter valet? Nonne similiter et ille quantum ad semetipsum attinet, omnium escam in seipso invenit, qui quælibet sancta desideria nutrire, et ad quælibet bona opera animum suum inflammare propriis meditationibus et spiritualibus theoriis novit, quoties, et quantum voluit? Sed, sicut superius innuimus de arboris altitudine, videamus ne forte et hoc in ea sit reprehensibile quod dicitur fructum nimium habere. Non enim dicitur quod fructus ejus multus, vel fructus ejus copiosus, sed fructus ejus, inquit, nimius, fructum nimium arguit qui dicit, in rebus supervacuis noli scrutari multipliciter. Aliud est importune quærere impossibilia, quamvis forte sint utilia, atque aliud curiose investigare inutilia, quamvis et ipsa sint possibilia. Illud pertinet ad altitudinis nimietatem, istud pertinet ad fructuum superfluitatem. Præsumptio incomprehensibilium prohibetur, cum dicitur: Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus, etc. (Eccl. iii.) Curiositas supervacuarum rerum reprehenditur in eo quod dicitur, in rebus supervacuis noli scrutari multipliciter, et in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus. Vultis audire de arboribus quæ ejusmodi sunt, quæ præsumptionis et curiositatis audaciam temperare nolunt, quomodo sæpe sententiam successione incurrunt: Multos enim, inquit, supplantavit suspicio illorum; et in vanitate detinuit sensum illorum (Eccl. iii).

CAPUT XVII.

De rigore disciplinæ quem solet ruitura mens sæpe erga alios exercere.

Audivimus ex præcedentibus ejus fuerit scientiæ qui designatur ex hac arbore, audiamus adhuc ex sequentibus cujus fuerit disciplinæ. Audivimus quomodo per doctrinam potuit vel indoctos erudire, vel inconsultos instruere, audiamus quomodo per disciplinam soleat et carnales premere, et spirituales su-

blimare. Subter eam habitabant animalia, et bestię, et in ramis ejus conversabantur volucres cæli, et ex ea vescebatur omnis caro. Per animalia et bestias, intellige homines animales, mentes carnales et sæculares; per volucres accipe spirituales, bonorum studiorum, et sanctorum desideriorum alis ad cœlestia volantes. Duo autem genera carnalium solemus videre. Unum quidem quod servit concupiscentiæ, alterum quod cedit iracundiæ. Per animalia itaque intelligimus mentes voluptati deditas; per bestias, mentes iracundas. Si per bestias non nisi fera animalia congrue intelligere possumus, relinquatur ut nomine animalium sola hic mansueta intelligere debeamus. Recto ergo voluptuosæ mentes designantur per animalia quæ solo ventri deservunt. Recte nihilominus mentes iracundæ designantur per bestias quæ deate et ungue deserviunt. De talibus ergo recte dicitur: Subter eam habitabant animalia et bestię, eo quod hujusmodi mentes per concupiscentiam vel iracundiam dissolutæ, juste quidem premi debeant rigore disciplinæ. Recte in ramis, et quasi in sublimioribus conversabantur volucres cæli, eo quod spirituales viri et cœlestibus desideriis accensi merito debeant et in auctoritatem erigi, et digno honore sublimari: Subter eam, inquit, habitabant animalia, et bestię, et in ramis ejus conversabantur volucres cæli. Ergo bestiales in imis coercebat, spirituales vero in alta sublebat. Discant prælati nostri, discant hic quid facere debeant; discant, inquam, indisciplinatos mores premere, bonos attollere et honorare. Quid, quæso, hoc genus monstrum est, quod nostri temporis arbores, ursos, et leones, vel alias hujusmodi quaslibet bestiales mentes portant in ramis; volucres vero cæli, et quælibet volatilia pennata contra conditionis jura, Creatorisque instituta premunt in imis? Quoties ego ipse vidi, vidensque ingemui impium superexaltatum et elevatum super cedros Libani. Quid, quæso, est quod facitis, qui ejusmodi bruta et bestialia corda in sublime attollitis, et velut in ære suspenditis? Si vere eos diligitis, cur eis non parcitis? Quid, quæso, eis aliud quam ruinam paratis, dum eos ad alta suspenditis et quasi in ramis portatis? Quid aliud quisque suo sublimatori, vel potius subversori dicturus est in fine in ipso confinio ruinæ, nisi quia elevans allisisti me? Converterent volucres cæli in ramis, locumque teneant in summis quos sublebat penna sanctitatis. Bestię sub ramis locum teneant in imis, et qui pronos vultus habent per appetitum carnis, restrictionem sentiant piæ severitatis et justæ humiliationis. Subter eam habitabant animalia et bestię, et in ramis ejus conversabantur volucres cæli, et ex ea vescebatur omnis caro. Ex illa sane omnis caro vescitur, cujus virtutum exemplis omnes ædificantur, cujus consolationibus omnes foventur, cujus beneficiis omnes roborantur et doctrina reficiuntur. O qualis arbor, o quantæ sublimitatis, cui convenit tantæ præconiū laudis!

CAPUT XVIII.

De rigore disciplinæ quem solet ruitura mens apud seipsam exercere.

Sed et hoc ipsum quod de hac arbore dicitur in nobis ipsis implemus, si carnales affectiones sub rigore disciplinæ restringimus, et cogitationes nostras in morum circumspectione occupamus, et per spirituales meditationes omnes sensus nostros in bonis desideriis nutrimus. Quid enim per volatilia intelligimus nisi subtiles cogitationes et quid per quadrupedia et terrestria, nisi carnales affectiones? Per animalia, illa desideria quæ surgunt, præter rationem; per bestias, illa quæ nituntur contra rationem; præter rationem vana et frivola; contra rationem perversa et noxia. Per arborem, ut dictum est, accipimus robur fortitudinis, et recte per ramos arboris opera intelligimus et exercitia virtutis. Et ex hujusmodi ramis meritorum bonorum fructus tempore suo colligimus, secundum quod per Prophetam audivimus: *Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et benetibi erit (Psal. cxxvii)*. Ex hujusmodi ramis salubrium consiliorum subtiliamque intellectuum fructus prodeunt, cum per multa experimenta virtutum exercitia hominem ad discretionis et scientiæ perfectionem erudiant. Multa enim quæ per investigationem non possumus, per experientiam plenius et certius addiscimus, hinc illud Psalmistæ: *A mandatis tuis intellexi (Psal. cxviii)*. A mandatis intelligit qui ex eo quod agit ad majorem intelligentiam proficit. Hinc est quod alias scribitur: *In intellectibus manuum suarum deduxit eos (Psal. lxxvii)*. In intellectibus manuum suarum alium deducit, qui ad viam veritatis quam per operum experimenta didicit certis profectuum gradibus dirigit. Parva et parum certa est illa scientia, quam non adjuvat et confirmat rerum experientia: hinc est quod per Sapientem dicitur: *Qui non est expertus, pauca recognoscit (Eccl. xxxiv)*. Non solum autem ex bonis quæ agimus, verum etiam ex malis quæ sustinemus ad discretionem erudimur, et ex ipsis tentationibus prudentiores efficiamur. Hoc nos illa vox Sapientis admonet, quæ dicit: *Qui non est tentatus, quid scit? (Ibid.)* Vir in multis expertus cogitavit multa, et qui multa didicit, enarrabit intellectum. Ex ramis itaque arboris fructus colligitur, quia ex multo virtutum exercitio scientia multiplicabitur. Et quo quisque perfectior atque probator, eo uberiores fructus gignit, delectabiliusque reficit. *Persectorum autem*, ait Apostolus, *est solidus cibus eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni et mali (Hebr. v)*. Boni sane et bonæ arboris rami qui talem fructum ferunt, cibumque animarum gignunt, qui volatilia cæli suscipiunt, et sublimes cogitatus ad alta suspendunt, qui bestias protegent, et carnis impetus deorsum premuunt. Puto quia et apostolus sub hujusmodi ramis animalia deorsum premebat, cum diceret: *Castigo corpus meum, et in servitatem redigo (I Cor. ix)*. Qui au-

A tem voluerit volucres cæli hujusmodi arboris ramis assuescere, sit in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditetur die ac nocte.

Caveamus ergo quarundam avium more nidum nobis in terra facere, vel in aquis degere, ramosque arboris deserere, pudeatque nos curis sæcularibus, carnisque desideriis assiduam importunitate cogitationum inhærere: *Quæ sursum sunt* inquit Apostolus, *sapite, non quæ super terram (Coloss. iii)*. Debent itaque aves nostræ, pro tempore ad cælestia elevari, et in æternorum contemplatione suspendi, et iterum post sublimes volatus ad arboris suæ ramos reverti, ibique immorari, imo et conversari. Quid enim aliud est volucres cæli ad ramos suæ arboris semper redire, et ibi inhabitare, nisi cogitationes cordis sui ad morum, operumque suorum considerationem frequenter revocare, et eorum circumspectioni crebrius insistere, et vehementius incumbere? Hinc est quod per Salomonem dicitur: *Oritur sol, et occidit, et ad locum suum revertitur (Eccl. i)*, intelligentiæ enim sol post ortum suum, et sublimis contemplationis ascensum iterum ad locum suum revertitur, et ad sui circumspectionem oculus cordis revocatur, ut iterum ad altiora sublevetur. Cor enim quod ad sui conservationem obdormit, cito contemplationis gratiam quam acceperat amittit. Recte ergo de hac arbore dicitur, et in ramis ejus conversabantur volucres cæli, eo quod circumspectiones mentis præcipue invigilare debeant circa custodiam sui. Ecce jam audivimus quid de hujusmodi arbore sentire debeamus. Nemo tamen putet me credere Nabuchodonosor regem talem fuisse qualem me audit ex mystica significatione describere: neque enim in sua persona talis fuit, sed ex sua persona talem virum præfiguravit, et in visa arbore talem designavit. Sed mysticam interim descriptionem prosequamur, et inveniemus fortassis in ea quod juste miremur, nec solum quod admirari debeamus, imo digne delectemur, et merito de nobis timere debeamus.

CAPUT XIX.

Quod in quolibet virtutum culmine oporteat semper morum ruinam timere.

Audiamus ergo quid adhuc de hac arbore dicat, et quid quisque timere debeat discat et ingemiscat: *Videbam in visione capitis mei super stratum meum, et ecce vigil, et sanctus de cælo descendit, et clamavit fortiter, et ait sic: Succidite arborem et præcidite ramos ejus; excutite folia ejus et dispergite fructum ejus. Fugiant bestię quæ subter eam sunt, et volucres de ramis ejus (Dan. iv)*. Væ filiis Adæ, væ conditioni humanæ. Quid, quæso, quantumcunque profecerit, quantumcunque ascenderit de reliquo poterit securus esse si tantus vir tamque perfectus et quasi sub unius horæ momento potuit de tanta sublimitate cadere? Recolamus ergo qualis superius ex mystica arbore describitur qui hic præcidi jubetur, et tunc melius agnoscimus in qualicunque virtutis fastigio constitutis morum ruina

quam juste timetur. In magnitudine arboris miramur modum fortitudinis; in altitudine ejus profunditatem subtilitatis; in aspectus dilatatione, magnitudinem auctoritatis. In pulchritudine foliorum facundiam sermonis; in nimietate fructuum, multitudinem eruditionis; in esca universorum, doctrinam ædificationis; in subiectione bestiarum, rigorem severitatis; in cohabitatione volucrum, providentiam circumspectionis. Quis ergo, nisi insanus, in tanto mutabilitatis ancipiti sibi securitatem promittit, si vere aliquando talis fuit, qui postea succisus cecidit? Vere, ut Scriptura dicit: *Beatus homo qui semper est pavidus. Nescit enim quid futura pariat dies* (Prov. xxviii).

CAPUT XX.

Quod quidquid circa nos agitur, Dei dispositione et angelica administratione dispensatur.

Nemo tamen existimet Deum humana non curare, nemo audeat temere ejus judicia reprehendere, cum videat vel audiat aliquid præter existimationem, vel contra rationem, ut sibi videtur, accidisse. Ecce de cælo descendisse et sanctus fuisse dicitur a quo successionis sententia datur seu dispensatur. Ecce, inquit, vigil sanctus de cælo descendit. Cum igitur audias hujus operis ministrum de cælo venire, intellige Dei dispositione id agi, et cum sanctum legas, crede eum quod justum est juste exsequi. Ecce vigil et sanctus de cælo descendit. Circa hominum curam tam boni angeli quam mali perpetuam sollicitudinem impendunt, et nec nocte nec die ab hac sollicitudine se vel ad modicum subtrahunt, sed mali ad impugnandum, boni ad protegendum invigilant, ita ut utrique recte satis vigiles dici queant. Sed quod bonus angelus sit qui hujusmodi sententiam, vel e cælo cognovit vel in terra disposuit: satis ostenditur ex eo quod sanctus et de cælo descendisse perhibetur. O quam recte hoc nomen bonis angelis convenit quibus somnus erroris vel oblivionis circa nostræ salutis negotia nunquam subrepsit! O celsitudo angelicæ pietatis! Qui securi sunt de seipsis, adhuc sollicitudinem gerunt pro nobis. De hac angelorum circa nostram salutem vigilia, vigillique custodia est illa apostolica sententia: *Nonne omnes administratorii spiritus sunt in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* (Hebr. i.) Quid itaque aliud est ejusmodi vigiles de cælo descendere, nisi salutis nostræ ministros terrena curare, et secundum quod in summis divinitus discunt, et imis humana disponere? Recte ergo dicitur: Ecce vigil, et sanctus de cælo descendit, et clamavit fortiter; et ait sic: Præcidite arborem. Alia itaque sunt quæ boni angeli per seipsos faciunt, alia quæ fieri permittunt nulla omnino sine eorum dispositione uspiam sunt. Bona itaque sunt eorum cooperatione, mala autem eorum permissione. Bona ergo per bonos angelos, mala administrantur per malos. Quoniam erga rectitudinis statum subvertere malum esse cognovit, bonus angelus arborem præcidere noluit; verumtamen quia hoc unius me-

ritum, vel universitatis bonum exigere cognovit, fieri permisit. Quod enim dicit, præcidite arborem, permissionem intellige non autem præceptionem. Neque enim in hoc est spiritibus malignis obedientia injuncta, sed licentia indulta. Hoc siquidem eos tandem aliquando facere permisit, quod eos diu, multumque desiderasse non ignoravit. Hinc est quod a Domino Judæ traditori dicitur: *Quod facis fac citius* (Joan. xiiii). Non enim ei in hoc præceptum injungitur, sed agendi facultas conceditur.

Notum autem est omnibus quod magnæ vocis clamore uti solemus, quæties longe positus aliquid innotescere volumus. Quid autem ab invicem distat longius quam spiritus angelicus, spiritusque malignus, non tam loci longinquitate quam voluntatis diversitate? Hinc est quod prodigus ille filius qui omnem substantiam suam vivendo luxuriose cum meretricibus dissipasse legitur, in regionem longinquam abiisse in Evangelio perhibetur (Luc. xv), eo quod a patris summi beneplacito voluntatis depravatione elongatus alienatur. Secundum hunc itaque modum multum utique sunt inter se longinqui tam varia, tam contraria sorte distincti atque disjuncti angelus confirmatus in bono, angelus confirmatus in malo, angelus deputatus gloriæ, et angelus addictus gehennæ. Recte ergo vigil ille et sanctus fortiter clamasse perhibetur, ut ex eo aperte daretur intelligi cujusmodi angeli et a bono angelo quam remoti esse viderentur, quibus vigillum sententia cœlitus dictata non sine forti clamore intimatur. Est tamen et inter bonos quosdam angelos magna distantia non contrariæ voluntatis, sed supereminens dignitatis divinitus decenter ordinata differentia. Unde nec incongruum videtur si inter eos aliquis clamor describitur, per quem dignitatis eorum differentia denotetur. Recte ergo angelus qui hic malignis spiritibus tentandi licentiam concessisse introducitur, non solum clamasse, sed et fortiter clamasse perhibetur. Ecce, inquit, vigil, et sanctus de cælo descendit et clamavit fortiter, et sic ait: Succidite arborem.

CAPUT XXI.

Quod nihil in nos possunt spiritus maligni nisi permissione Dei.

Duo sunt quæ ex præsentī possumus patenter colligere. Primum quod non possunt nos maligni spiritus, nisi quantum permittuntur, tentare. Secundum quia, si juxta omnem virtutem suam ad nostram impugnationem relaxarentur, nemo posset eorum impetum tolerare. Qui enim arborem succidere possunt, et volunt, et tamen non nisi permisi succidunt, patet profecto quia sine Dei permissione nil in nostra insectatione præsumunt. Sed quid in hominibus præsumerent sine Dei permissione qui, attestante Evangelio, nec gregem porcorum sine divina licentia ausi sunt invadere? (Math. viii; Marc. v; Luc. viii.) Tantum itaque in electorum impugnatione eis licentiæ relaxatur, quantum uti-

litas eorum exigit, vel justitia meretur. Quæ enim humana virtus eorum impetum posset sustinere, si talem tantamque arborem, accepta divinitus licentia, statim potuerunt evertere? Sed consolatur nos in hoc apostolus Paulus: *Fidelis, inquit, est Dominus, qui non sinit vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere (I Cor. x).* Nisi ergo arbor ista nimis alta fuisset et de sua virtute intumesceret, nimisque præsumeret, sententiam succisionis divinitus non acciperet. Attende modo grandem arborem, et de fortitudinis suæ abundantia nimis præsumentem: *Ego dixi, inquit, in abundantia mea, non movebor in æternum (Psal. cxxix).* Sed statim ex subtractione gratiæ supervenientique tentatione dicit quid, vel quantum de seipsa potuit: *Avertisti, inquit, faciem tuam a me, et factus sum conturbatus (ibid.).* Arbor itaque succiditur, quando constantiæ virtus tentationibus paulatim attenuatur, tandemque funditus tollitur. Nonne arboris illius robor succisum fuit quæ dixit: *Dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum (Psal. xxxvii).* Nonne virtus ejus subtracta arboreque succisa ad ima ruit, quando ad unius concupiscentiæ respectum in adulterium, et de adulterio in homicidium cecidit?

CAPUT XXII.

Quomodo, vel quo ordine ad subtractionem gratiæ soleat mens humana corrumpi.

Succisa arbore etiam rami præciduntur; quia, virtute animi deficiente, bona opera paulatim subtrahuntur. Arbor succiditur et rami præciduntur, quando virtus in occulto, et virtutis opus deficit in aperto. Prius igitur subtrahitur virtus animi, postmodum etiam tollitur facultas, et occasio bene agendi, et succiso robore arboris ramisque præcisus, folia exeuntur, fructusque dispergitur; quia, deficiente virtutum proposito virtutumque exercitio, prius gratia bene loquendi tollitur, tandem etiam gratia recte intelligendi subtrahitur. Recte quidem postquam deficit studium bonæ operationis, subtrahitur facultas sermonis, quia scandalizare magis quam ædificare audientes potest omnis castigatio vel exhortatio depravati prædicatoris, cum ei loquenti quis tacite respondeat: Cur ergo hæc ipse non facis? Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas et assumis testamentum meum per os tuum? Foliorum gratia excutitur, quando ex infami suspicione prius habita, loquendi fiducia vel auctoritas amittitur. Fructus dispergitur, quando ejus doctrina contemnitur, quæ quamvis per sensum, seu consilium utilis forte videatur, propter tamen pravum vitæ exemplum facile conculcatur. Fructus dispergitur quando importuna variarum concupiscentiarum incursione studium meditationis dissipatur, et subtilitas investigandi, intelligendique facilitas cogitationum evagatione confunditur. Ecce quam facile, ecce quo ordine mens ab alto dejicitur quæ meritum exigentibus a gratia di-

A vina deseritur, quæ malignis exactoribus ex divina permissione exponitur. Recte ergo de hac arbore dicitur: Excutite folia ejus, et dispergite fructum ejus.

CAPUT XXIII.

Quomodo mens post sædam dejectionem sui soleat postmodum et ab aliis contemni, et in semetipsam resolvi.

Sed cum cœperit homo virtutum ramos, consilique fructum amittere, et tam vitæ honestatem quam doctrinæ auctoritatem omnino non habere; quis jam ei vel carnalium obedire, vel spiritualium per familiaritatem dignetur inhærere? Recte ergo adjungitur quod adhuc de hac arbore dicitur: Fugiant bestię quæ subter eam sunt, et volucres de ramis ejus. Bestię siquidem quæ prius subter eam erant diffugiunt, quando subjecti ipsius ejus obedientiam detrectant, et carnales quique magistrum ejus contemnant. Volucres cœli de ramis ejus fugere, est spirituales quosque viros vitæ illius infamiam horrere, consoritiæque declinare. Nonne illius magnæ arboris cui, secundum Dominicum testimonium, non erat similis super terram, eo quod vere esset vir magnus inter omnes orientales, et inter præcipuos primus; nonne, inquam, magnæ illius arboris umbracula juniores abominabantur, et jam subter eam esse bestię dedignabantur cum de se veraciter protestabatur: *Nunc autem derident me juniores tempore quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei. Quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo, et vita ipsa putabantur indigni (Job xxx).* Quid, quæso, majores faciebant si juniores, et tam viles eum deridebant, eo quod arbor tanta esset ex Domini permissione succisa, et a planta pedis usque ad verticem ulcere pessimo percussa? Quam magna et illa arbor erat cui Dominus testimonium perhibebat, quod hominem secundum cor suum invenerat. Nonne conversabantur in ramis ejus volucres cœli, cum veraciter de se protestetur: *Quia innocentes, et recti adhæserunt mihi? (Psal. xxiv.)* Nonne et tunc temporis de ramis ejus auferant cum iterum in oratione proclamabat: *Longe fecisti notos meos a me, posuerunt me abominationem sibi (Psal. lxxvii);* et iterum: *Elongasti a me amicum, et proximum, et notos meos a miseria (ibid.).* Sed tunc apud quemlibet virtutis virum impletur quod scribitur de hac arbore, ut, ligni robore succiso, fugiant subter habitantes bestię, cum vigore animi fracto tentationibusque exhausto, jam non valet mens carnales impetus cohibere, vel quælibet irrationabilia desideria sub rationis magisterio coercere. Avium cœli cohabitationem amittimus, cum sublimium investigationum jucunda spectacula, tot phantasmatum occursione turbati, exercere non valemus. Ramis suis inhabitantes volucres arbor amittit, cum meditationes suas circa assuetam morum suorum circumspeditionem exercere jam nequit. Contubernia talium volucrum nos amisisse sæpe dolemus, cum cogitationes nostras ab inepta evagatione restinguere non valemus, ita ut unusquisque

nostrum illud beati Job recte apud se dicat, cum suas aves non sine suo dolore evolasse jam videat : *Cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum (Job vii).*

CAPUT XXIV.

Quod turpiter lapsos, et a sublimi dejectos divina miseratio sæpe et ad pœnitentiam reservat, et ad correctionem exspectat.

Illud autem quam pium, et quanta admiratione dignum quod divina miseratio nec tales homines sæpe funditus deserit, nec post talem lapsum tantamque ruinam penitus destituit, sed adhuc tales sæpe ad correctionem exspectat, et ad pœnitentiam reservat. Væ tibi quisquis talem te esse deprehendis, si divitiis bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis. An ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit, qui spei tuæ radices nondum præcudit, sed in iudiciorum suorum arcano, et quasi in sinu terræ abscondit? Audiamus ergo quomodo illa divinæ pietatis altitudo severitatis suæ sententiam temperat, cum post tantæ dissipationis vastitatem ad nostram consolationem aliquid adhuc de hac arbore adjungat : *Verumtamen, inquit, germen radicum ejus in terra sinite.* Hoc est quod sine divinæ benignitatis admiratione nec possumus, nec debemus transire, qui jubet germen radicum ejus in terra sinere, unde possit iterum reparari, et ad pristinam plenitudinem reformari. Verumtamen, inquit, germen radicum ejus in terra sinite. Tunc arbor quasi radicitus avellitur, quando post perpetrata mala etiam in desperationem præcipitatur. Quasi enim radices suas arbor amittit, quando omnem correctionis spem perdit, et in desperationem cadit. Arbor illa radicitus avulsa erat, et sine reparationis germine corruendo remanserat, quæ ad Dominum loquens, et de venia desperans dicebat : *Major est iniquitas mea quam ut veniam merear (Gen. iv).* Quid enim aliud sunt germen, vel radix hujusmodi arboris, nisi propositum correctionis et spes divinæ propitiationis? Omne enim opus bonum ex bono proposito germinat ut in effectum erumpat et ad bonæ consuetudinis robur convalescat, et frustra virtutis arbor ad alia nititur, quæ in spe divinæ propitiationis non radicatur : *Non enim volentis neque currentis, sed miserentis est Dei (Rom. ix).* Quid itaque aliud est hujusmodi arbori germen radicum post ruinam remanere, nisi quemlibet post peccati lapsum pœnitentiæ propositum habere et pœnitentiæ fructum de divina pietate sperare, in tantum ut sentiens de Domino in bonitate audeat, et dicat : *Non in æternum irascetur, neque in æternum comminabitur? (Psal. cii.) Cum enim iratus fuerit, misericordiæ recordabitur (Habac. iii).* Quam multos quotidie videmus qui inter flagitia quæ assidue committunt, spem et propositum respiciendi non amittunt, et non solum peccata dimittere, imo etiam omnia quæ mundi sunt relinquere, et ad ordinem, et religionem venire proponunt. Quid aliud isti quam boni germinis radices retinent? Unde

cum tempus miserendi pro divino beneplacito advenit, ad bonum studium pullulant. Alii autem, cum de conversione admomentur, nunquam se ad ordinem vel religionem venire etiam cum juramento affirmant, et cum de peccatis corripiuntur, se a suis voluptatibus non posse cohibere cum sacramento asseverant. Qui ergo ejusmodi sunt qui correctionis spem, propositumque perdiderunt, nonne cum virtutis arbore etiam radicum germen amiserunt? Quo contra dicitur de hac arbore : *Verumtamen germen radicum ejus in terra sinite.*

CAPUT XXV.

Ad quantam pravitatem, mens quandoque obduratur quæ tamen divinitus ad veniam reservatur.

Mirum sane quomodo ad unum statim flagitium multi sæpe in desperationem cadunt. Alii nec post multa, et maxima, et diuturna mala spem, vel propositum respiscendi amittunt. De quo et illud recte intelligitur quod hic de hac adhuc arbore subinfertur, quia *alligetur vinculo ferreo et æreo in herbis quæ foris sunt, et rore cœli tingatur, et cum seris pars ejus in herba terræ. Cor ejus ab humano commutetur, et cor feræ detur ei (Dan. iv).* Ex his certe, ut arbitror, perpendis quanta mala, sed audi adhuc quam sint diuturna : *Et septem, inquit, tempora mutantur super eum.* Quid enim intelligitur rectius in vinculo ferreo et æreo, quam perversitatis indomabilis consuetudo? In ferro audacia, in ære pertinacia, in herbis terræ bona infima, bona terrena. Quid enim nisi quædam herbæ terræ sunt bona ista terrena, quæ nobis sunt cum bestiis communia. De quibus recte dicitur : *quæ foris sunt.* Eo enim ipso foris existunt quo corporalia et carnalia, non autem spiritualia sunt. Interna namque bona sunt spiritualia, exteriora autem sunt corporalia. Illa pertinent ad hominem interiorem, ista ad hominem exteriorem. Illa itaque invisibilia, ista autem visibilia; illa æterna, ista temporalia : *Quæ enim videntur, ait Apostolus, temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna (II Cor. iv).* Illa autem ad mentem, ista vero pertinent ad carnem. Sed omnis caro fenim, et omnis gloria ejus quasi flos feni. Cum ergo depravata mens cœperit ad hujusmodi infima bona seipsam inclinare, et quasi in herba terræ carnalia desideria satiari, et ejusmodi oblectamenta in usum ducere, prava consuetudine paulatim invalescente, fit tandem sæpe ut jam appetitum suum ab eorum amore vel usu non possit temperare. Quasi ergo vinculo ferreo in herba terræ mens depravata alligatur, quando in carnalium voluptatum amore ex prava consuetudine obduratur. Quia ferrum cætera omnia metalla domat, recte, ut dictum est, audaciam designat, quæ neminem veretur, neminem formidat. Et quoniam æs cæteris omnibus est durabilis, recedat per ipsum pertinaciam designari jam diximus. Quasi ergo in ferri, seu etiam æris rigore prava consuetudo obdurecit, quando depravata mens tam pertinaciter quam audaciter assuetis desideriis insistit. Nonne ferreo et æreo vinculo alligatur quæ

nullius unquam terrore, nullius unquam admonitione ab assuetis concupiscentiis avertitur? Nonne vincula ferrea vel ærea jam sentit, quæ nec minis cedit, nec consiliis acquiescit? Constat ergo ejusmodi mentes omnino corrigi non posse, nisi in ejus utique potestate qui quoties voluit contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit. Portis sane procedentium transitum obstruimus, vectibus autem ipsam clausuram munimus atque obfirmamus. Quid itaque per portam accipimus nisi contradictionem, et quid per vectem nisi rebellionem? Et scimus quidem quia non sufficit quibusdam prælatorum suorum monitis vel mandatis contradicere, sed cum non possunt eorum instituta dictis refellere vel avertere, nituntur etiam factis obsistere, et operibus rebellare, et quasi contradictionem suarum portas rebellionum vectibus munire. Si ergo, ut superius jam dictum est, per æs pertinacia, per ferrum recte intelligitur audacia, quid aliud erit porta ærea, nisi contradictio perinatæ, et quid vectis ferreus, nisi rebellio audax? Quid itaque aliud est Dominum portas æreas et vectes ferreos confringere, quam pertinacem contradictionem et audacem rebellionem interna aspiratione et cordis compunctione coercere? Solius itaque Dei est, ut dictum est, hanc tantam cordis duritiam contere, et ad pœnitentiam et humiliationem emollire. Cum igitur aliquis, juxta prædictum modum, vinculo ferreo et æreo in herbis quæ foris sunt alligatur, tantæ obdurationis et obligationis resolutio de sola Dei misericordia C expectetur.

CAPUT XXVI.

Quomodo mens, quæ moribus depravatur, postmodum ad errores vel fraudes imbuatur.

Sed adhuc ad augmentum mali additur, quod adjungitur: Et rore cœli tingatur. Quid intelligimus per rorem cœli, nisi subtiles et vix intelligibiles suggestiones diaboli? Si enim per terram convenienter satis designatur corpus, cur non æque per cœlum recte designetur spiritus? Corporum itaque comparatione spirituales ille in dæmonibus substantiæ, cœli dici possunt. Et in Evangelio volucres cœli dici sunt, non propter justitiam, non propter gloriam, sed propter angelicam spiritualemque naturam. Rore itaque cœli mens depravata intingitur, D quando per suggestiones diaboli diversis erroribus imbuatur. Ex concupiscentiarum enim suarum exultatione, tantam sæpe incurrit caliginem errorum, ut dicat malum bonum, et bonum malum, ponens tenebras lucem et lucem tenebras, ponens amarum in dulce et dulce in amarum. Qui igitur in herbis terræ foris alligatur, oportet ut rore tingatur: nam post depravationem morum, etiam sensus depravatur et multis erroribus facile implicatur. Hinc est, quod in eversione Hierusalem, rex prius filios, postea oculos amisit (IV Reg. xxv). Spirituales utique filios perdit, qui virtutum sobolem, quas diu nutrierat, amittit. Sed, filiis amissis, lumen oculorum eruitur, quia sæpe ex depravatione voluntatum acumen in-

telligentiæ obducitur et obnubilatur. Qui cœlestia itaque desideria amittit, qui terrenorum se amore involvit, quem quasi herbarum pastu vinculum cupiditatis astringit, necesse est quandoque errorum caliginem incurrere, et stillantibus velut cœli nubi- bus, quodam se seductionis rore inficere. Nonne et ille tibi rore cœli intingi videtur, qui spirituum malignorum suggestionem ad omnem fraudem instruitur, ut ad eorum similitudinem libenter velit, et facile possit proximos suos decipere et fraudibus circumvenire? Absque dubio enim cum nimius amor terrenorum regnare incipit, paulatim quidem fraudulentiam inducit, ad extremum autem, ad violentiam et rapinam impellit. Unde est quod subjungit, et cum feris pars ejus in herba terræ.

CAPUT XXVII.

Quomodo mens ad omnem crudelitatem quandoque effrenatur, cum tamen divinitus ad pœnitentiam reservetur.

Et mirum quidem, nec tamen minus verum, quod quosdam divina dispositio ad summam crudelitatem effrenari permittit, quos tamen ad pœnitentiam reservare disponit, utpote quos ad vitam æternam præordinavit. Dicitur ergo de hujusmodi homine: Et cum feris pars ejus in herba terræ. Per feras quæ dente et ungue sæviunt (unde et a feritate, feroces dicte sunt) recte satis crudeles quique intelligi possunt. De qualibus Psalmista: *Filiis hominum, inquit, dentes eorum arma, et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus (Psal. lvi)*. Per herbam terræ intelligimus oblectamenta carnis morituræ et gloriam transeuntis vitæ. Omnis siquidem caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni. Partem igitur cum crudelibus, et quasi cum feris in herba terræ habere videntur, qui propter avaritiam et ambitionem ad rapinam et fraudem et ad omnem crudelitatem effrenantur. Quid enim est cum crudelitatis ministris, tabulisque feris partem habere, nisi cum talibus sociis, sicut in morum similitudine, sic et in retributionum debito sortem accipere? Econtra autem Propheta talium consortia habere, vel cum eis partem accipere summopredeclinabat, cum dicebat: *Odium Ecclesiam malignantium, et cum impiis non sededo (Psal. c)*. Unde et alias: *Non adhasit mihi cor pravum (ibid.)*. Cor ejus ab humano commutetur. Cor animæ prævaricatoris et in ima ruentis ab humano commutatur, quando totius humanitatis et pietatis affectus omnino amittitur, quando temporalium amore et ex avaritiæ vitio ad opera misericordiæ medullitus obduratur, secundum illud. *Viscera avari crudelia (Prov. xii)*. Post tot autem corruptionis gradus, adhuc in augmentum mali et illud additur, quod subinfertur, et cor feræ detur ei. Cor feræ datur et accipitur, quando proximus proximum suum sine alienjus commodi respectu, solo malignitatis instinctu, tam inaniter quam crudeliter prosequitur. Audi quid sentiat Propheta de talibus: *Virum sanguinum, inquit, et dolosum abominabitur Dominus (Psal. v)*.

CAPUT XXVIII.

Quomodo malum grassatur in his qui semper in deteriora labuntur.

Attende, obsecro, quomodo malum grassatur. Prius amittuntur bona, postea committuntur et mala. In excussione foliorum, et dispersione fructuum, intellige detrimenta bonorum. In alligatione in herbis et obduratione cordis, intellige incrementa malorum.

Illud autem notandum, quibus gradibus accrescat accumulatio vitiorum, prius in avaritiam dejicitur, tandem autem per multiplices corruptionis gradus ad omnem crudelitatem effrenatur. Primo itaque vinculo ferreo et æreo prævaricatrix anima ligatur, quando cum forti labore et pertinaci sollicitudine, circa terrenorum acquisitionem infatigabiliter occupatur. Rore cæli tingitur, quando maligna suggestionem ad fraudem imbutur, ut ad avaritiæ instigationem, quod non potest per industriam, acquirat per fraudulentiam. Fit autem tandem cum seris pars ejus in herbis terræ, quando id quod non potest per industriam, neque per fraudem acquirere cupit, ac satagit per violentiam et rapinam obtinere. Ecce quomodo morbus avaritiæ crescit, et malum crudelitatis inducit. Est autem primus gradus sævitæ, quando pro aliqua sui commoditate præsumit, vel sustinet (non tamen sine conscientiæ remorsu) in proximum suum sævire. Cor ab humano commutatur, quando nulla compassione movetur, nulla humanitate molitur, quando exercendis rapinis nullo divini timoris respectu, nulla pœnæ vel nulla penitus conscientiæ stimulatione mordetur. Cor feræ accipit qui gratis etiam sævit, qui sine causa aliqua ad apertam malitiam erumpit. Primus itaque malitiæ gradus est, quando sine causa omnino erga proximum suum obduratur. Secundus autem, quando in miseris proximi nulla compassione tangitur. Tertius et pessimus, quando jam in ejus malis pascitur et delectatur.

CAPUT XXIX.

Quod sæpe contingat mentem omniformiter corrumpi, quam tamen constat ad pœnitentiam ex divina misericordia reservari.

Unum autem adhuc, et velut ultimo loco additur in quo severitatis sententia consummari videtur. Et septem, inquit, tempora mutantur super eum. Mutantur septem tempora, quando variis corruptionis gradibus infirmitatis nostræ qualitas variatur, dum semper in deteriora vertitur. Nonne tunc aliud tempus, et velut priori contrarium incurrimus quando vitio cui prius resistere potuimus, jam omnino non posse prævalere incipimus? Tempus itaque circa quemlibet multipliciter mutatur, quando corruptionis ejus modus multiformiter variatur. Vitiiorum siquidem dominatio animum paulatim emollit, et semper magis magisque debilem reddit, et gradatim ad deteriora impellit. Septem autem diebus, ut in commune novimus, totum tempus evolvitur, et idcirco sæpe ipso septenario universitas figuratur. Item capitalia vitia septem esse leguntur. Hinc est

A quod in Evangelio legimus immundum spiritum septem spiritus secum introducere, et domum suam quam ad tempus reliquerat inhabitare, quia unum quodlibet vitium sæpe cum dominari jam cœperit, solet totum illud detestandum vitiiorum collegium pedetentim subintroducere. Hinc e contrario mulier peccatrix a septem dæmoniis purgata describitur, quæ ab omni vitiiorum tyrannide per septiformem gratiam liberatur. Septenaria itaque temporum mutatio, est multiformis, imo universalis morum depravatio. Quasi enim septem super eum tempora mutantur qui omniformiter corrumpitur, et ad omnem vitiiorum servitutem tandem aliquando enerviter inclinatur. Sed vide modo quod sit mirabile quod divina miseratio solet quandoque hujusmodi hominem ad pœnitentiam reservare.

CAPUT XXX.

Quomodo soleat multorum utilitati deservire quod quosdam coniungat de sublimi corrumpere.

In sententia vigillum decretum est, et sermo sanctorum, et petitio, donec cognoscant viventes quod dominatur Excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit dabit illud, et humillimum hominem constituet super eo (Dan. iv). Ut superius jam diximus, per vigiles hoc loco sanctos angelos intelligimus. Apostolo autem docente, didicimus quia omnes administratorii spiritus missi sunt propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Salutis itaque nostræ cooperatores angeli, et divine ordinationis ministri humana disponunt, prout communi hominum utilitati congruere, Deo revelante, cognoscunt. Solet autem sæpe multorum utilitati militare quod quosdam contingit ex magno sublimitatis culmine corrumpere, ut discant cæteri non altum sapere, sed de semetipsis semper humilia sentire, et in quolibet virtutum culmine morum ruinam timere, et veraciter agnoscant quia solus Dominus est qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate. Hinc ejusmodi ruinæ utilitatem propheticus sermo inquit, dicens: Donec cognoscant viventes quod dominatur Excelsus in regno hominum. Divina itaque dispensatione, cum communis utilitas hoc exigit, magnæ auctoritatis viri permittuntur cadere, eo duntaxat tempore quo inveniuntur de sua magnitudine superbire. Fit itaque circa eandem personam unum idemque iudicium, tam justum quam pium, quantum ad ipsam quidem justum, pium vero in quantum proficit ad cautelam aliorum. Justum namque valde est, ut qui ex divinis muneribus insolenter intumescit, ex propria ruina discat quam nihil sit, et per semetipsum quam nihil possit. Sermo autem sanctorum idem decretum idcirco esse dicitur, quia quod in lumine Dei futurum a quibusdam prævidetur, in commune confertur. Petitio vero sanctorum est, quia non solum fieri volunt, verum etiam cum desiderio expetunt quod multis utile, et divinæ gloriæ militare prænoscent. Erit itaque ejusmodi iudicium sanctorum decretum, quia misericorditer ju-

stum, sermo sanctorum, quia veraciter futurum. **A** Petitiō, quia iuste p̄m̄.

CAPUT XXXI.

Quomodo addiscant quidam ex proprio, quidam ex alieno casu, quod nihil suis viribus attribuere debeant.

Donec cognoscant viventes quod dominetur excelsus in regno hominum. Ecce utilitas, ut cognoscant viventes. Affectus in nobis sane secundum Deum vivunt, dum in bono fortes sunt, et ad virtutum opera convalescunt, dum gratiam cooperantem habent, et in studiis spiritualibus se exercere valent. Tunc procul dubio moriuntur, cum in eis gratia cooperatrix subtrahitur. Subtrahitur autem cum de suis bonis et divinis donis mens improba superbit, et sua sibi merita ascribit. Subtracta gratia, affectus boni deficiunt et ad omne bonum languescunt, et sic de viventibus mortui fiunt. Quid enim aliud est virtutum defectus, quam quasi quidam illarum interitus? Qui igitur infirmitatem suam, gratiamque divinam tunc primum attendunt cum jam in bono deficiunt, isti post mortem, et quasi per mortem divinæ dominationis, et moderationis magisterium vel beneficium discunt et agnoscunt. Quid igitur est supernæ majestatis dominium et principatum in regno hominum viventes agnoscere, nisi unumquemque eo etiam tempore dum adhuc in bonis operibus vivit infirmitatem suam attendere, et nihil sibi, nihil suis meritis ascribere, et inter quælibet virtutum exercitia humilitatis custodiam non deserere, sed veraciter et absque simulatione quidquid mali, sibi ipsi, quidquid boni divinæ gratiæ ascribere? Et solet quidem pietas superna viros etiam virtutum in quibusdam humiliare, et gratiam subtrahere, donec discant inter quælibet morum insignia nil altum sapere, nihil de propria virtute præsumere. Felices qui alieno casu potius quam proprio, humanæ fragilitatis infirma addiscunt, et humilitatis gratiam proficiunt. Sed et cum eis quidem bene agitur qui ex propria ruina ad humilitatis custodiam evigilant, cum tandem aliquando post infirmitatis suæ lapsum fortiores resurgant. Utriusque rei typus in regis Nabuchodonosor ruina vel reparatione exprimitur, quia et idem ipse post ruinam ad maiorem gloriam reparatur, et multi per ejus ruinam ad circumspectionis cautelam erudiuntur: Donec cognoscant, inquit, viventes quod dominatur Excelsus in regno hominum. Viventes itaque est ejusmodi cognitionem habere, justum quælibet et cælestem vitam ducentem in bono studio perseverare, et nihil sibi de suis bonis attribuere. Viventes utique ejusmodi cognitionem habent, quando et in bona intentione perdurant, et nihil de sua virtute præsumunt, sed totum quod utiliter possunt, Domino ascribunt, eo quod ipse sit qui solus dominatur in regno hominum quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium. Sane et illud regnum exterius quo homines hominibus præesse solent, et illud item interius quo vitis et passionibus suis principari debent ab ipso disponitur, et dispensatur, et utrumque ex ejus

munere possidetur. Sed illud utique vitare et fugere omnino oportet, sicut magistra veritas proprio exemplo nos docet. Istud autem dehemus desiderare, et quærere, et cum summo desiderio postulare, et cum Propheta supplicare: *Da imperium puero tuo* (Psal. lxxxv). Nunquidnam, quæso, animam prophetalem tantæ ambitionis credere oportet, ut regnum Israeliticum a Domino peteret, et ab ejusmodi eum petitione nec saltem pudor cohiberet? Sed si non potuit cohibere linguam ne hoc peteret, cur non saltem prohibuit manum ne tale aliquid scriberet? Sed absit de anima tam sancta et anima, prophetali tale aliquid suspicari. Sed tale utique regnum, vel imperium de Domini pietate postulabat, unde salutis suæ proventum, vel proventum sperabat. *Da imperium, inquit, puero tuo, et salvum fac filium ancillæ tuæ.* Pete ergo et tu tale imperium, vel regnum a Domino Deo tuo, ut pro hac parte psallere possis: *Ego autem constitutus sum rex ab eo* (Psal. ii). Vera namque satis sententia, cuicumque voluerit dabit illud. Non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Si enim nihil habes quod non accepisti, quanto magis regnum?

CAPUT XXXII.

Quod ex modo humilitatis pendet mensura magnitudinis.

Et humillimum, inquit, hominem constituet super eo. Superbis namque resistit, humilibus autem dat gratiam, et certe quanto humiliorem, tanto sublimiorem. Absque dubio si illud internum regnum cogitemus, eris in hoc regno quanto humilior, tanto sublimior, et tanto sine ambiguitate major, quanto in oculis tuis fueris minor. Cuinam, quæso, dubium esse queat quod in illo exteriori regno multo aliter, seu e contrario sæpe contingat? In illo autem interiori regno semper ex mensura humilitatis pendet mensura magnitudinis. Quia humilem in eo, et humillimum constituet super eo. Humilis est qui seipsum apud semetipsum veraciter contemnit, humilior autem qui se contemni etiam ab aliis non refugit. Humillimus vero qui contemptum suum non solum contemnit, sed et admodum concupiscit. Quid itaque, quæso in illum superbia possit, cui despectus suus in despectum venit? Cum igitur, attestante Scriptura, initium sit omnis peccati superbia (Eccle. x), quid, quæso, contra illum possit peccatum cui ex victoria superbiæ longe est omnis peccati initium? Qui igitur ejusmodi est vide quam fortis et potens in illo regno invenitur, quod contra peccatum statuitur, quod a solo peccato destruitur, vel dissipatur. Ecce jam ex fine visionis manifeste colligimus quod longe superius prælocuti sumus, quia commune bonum et universitatis utilitas exigebat talem hominem, forte qualis designatur in arbore, talem, inquam, hominem qui juxta similitudinem arboris de sublimi quodam statu caderet et iterum resurgeret, ut ex sui ruina, stantibus metum cadendi incuteret, et ex sui reparatione jacentes ad spem resurgendi reformaret.

CAPUT XXXIII.

Quod aliud sit divina judicia per contemplationem cernere, atque aliud eorum rationem perpendere.

Ecce somnium quod Nabuchodonosor vidit, sed adhuc ejus interpretationem requirit, unde et dicit: *Hoc somnium vidi ego rex Nabuchodonosor. Tu ergo Balthassar interpretationem narra festinus, quia omnes sapientes regni mei nequeunt solutionem edicere mihi. Tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est (Dan. iv).* Sicut in superioribus jam dixi, aliud est judicia divina perspicaciae vel praevidentiae oculo cernere, atque aliud est eorum rationem discretionis iudicio et intelligentiae vivacitate penetrare atque cognoscere. Illud ad somnii visionem, istud pertinet ad somnii interpretationem. Ad somnii visionem pertinet ex divina revelatione cognoscere quid contingere oporteat, ad interpretationem autem somnii pertinet intelligere qualitatem personae cui hoc accidere debeat, causam videlicet perpendere quae ad ejusmodi casum qualemcunque personam impellere soleat. Hoc est quod Daniel investigando invenit, et regi interpretando aperuit, cum dicit: *Tu es arbor illa quam vidisti. Quid enim est dicere, tu es, nisi talem te esse perpendo, talem in te causam invenio, unde tale aliquid tibi accidere debere non dubito? Vis autem adhuc apertius nosse quomodo post ostensam divinitus visionem solemus, imo et debemus ejus interpretationem quaerere? Ecce forte quis per contemplationis lucem videt quomodo quorundam sublimium virorum lapsum, et reparationem communis utilitas requirat. Videt quomodo hoc ipsum ad gratiam Dei commendat, quomodo hoc ipsum stantes adhuc ad cautelam informat, quomodo lapsos ad spem reparat, quomodo ex hoc universitatis pulchritudo mirabilior appareat, et certum habet quia fieri oporteat, eo quod omnipotens bonitas commune bonum impedire nolit, nec debeat. Sed iterum mirari incipit quomodo possit summæ justitiæ convenire, vel quomodo possit justum esse, ut vel propter universitatis utilitatem, permittantur aliqui cadere. Nam, sicut universitatis debitor est qui omnia fecit, sic et singulorum debitor est qui singula instituit. Et, sicut pius est commune bonum non impedire, sic et justum esse oportet, semper aliquam causam lapsuro inesse propter quam merito debeat imminente patere ruinæ. Qui igitur ejusmodi causam nosse concupiscit, et divinorum iudiciorum rationem summopere quaerit, quid aliud quam ostensæ visionis interpretationem inquirat? Tunc autem ejusmodi interpretationem quasi a Daniel exigit quando quod per investigationem non potest, præcipuo, et summæ devotionis studio a Domino extorquere non desistit. Hoc somnium, inquit, vidi ego Nabuchodonosor. Tu ergo, Balthassar, interpretationem ejus narra festinus. Perpendis, ut arbitror, quia alia rex perseipsum videt, et alia a Daniele extorquet, quia alia sunt quæ animo libere et ex facili occurrunt, alia quæ sine magno labore, et ingenti sollicitudine sciri non possunt. In illis*

A animus provocatur ut ad majora assurgat, in istis exercetur et humiliatur, ne præsumat. Invenit autem quod in his quæ rex viderat, sine timore non fuerit qui interpretationem cum festinatione requirit. Admonemur autem et nos ejus rei absoluteionem cum omni festinatione quaerere, ubi periculi suspicio potest metum incutere.

CAPUT XXXIV.

Quod eorum notitiam sæpe merito devotionis acquirimus quæ nulla nostra sagacitate, nullo nostro studio penetrare valeamus.

Notandum sane quod Daniel Balthassar, hoc est capillus capitis vocatur, ubi ad subtilem et sublimium absoluteionem invitatur. In humanis etenim membris quid capite sublimius, quid capillo subtilius? Recte ergo capillus capitis dicitur, a quo subtilitas sublimis intelligentiæ exigitur. Et vera mentis devotio ab effectu recte, ni fallor, capillus capitis dicitur, quia per ipsam absque dubio ad omnem subtilitatem acuitur. Per effectum itaque ipsa est capillus capitis, ipsa subtilitas mentis. Audiamus adhuc quid ad hæc subjungat: *Quia omnes sapientes regni mei nequeunt solutionem edicere mihi. Qui sunt, quaeso, sapientes illius interioris regni nisi acerrima acumina, et peracuti sensus cordis humani? Attende ergo quæ sit virtus devotionis, quam recte dicatur capillus capitis, si per ipsam mens potest quod per omnes regni sui sapientes non potest. Cum igitur mens quod supra suam intelligentiam multiformiter quaerit, quaerendo insistit, insistendo deficit, deliciendo diffidit, quid aliud, quaeso, jam apud se tacita per diffidentiam loquitur nisi hoc quod rex Nabuchodonosor palam profiteatur? Quia omnes sapientes regni tui nequeunt solutionem edicere mihi. Sed cum Veritas dicat: *Ama dico vobis, quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, et fiet vobis (Marc. xi).* Si igitur mens credit quod audit, si se ad orationem convertit, si per veram et intimam devotionem se posse obtinere non diffidit quod per investigationem non potuit, quid aliud, quaeso, per spei fiduciam, fideique constantiam apud semetipsum asserit nisi idem idipsum quod rex ad Danielem: *Tu autem potes, inquit? Et causam quoque adjungit: Quia spiritus deorum sanctorum in te est. Scimus quia in Scripturis sanctis homines sancti dicti sunt dii, et potest eadem ratione et hoc de angelis dici. Quis ergo est istorum deorum spiritus, nisi Spiritus sanctus? Ipse profecto est qui interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Ipse est qui suggerit nobis quid oremus. Ipse qui docet quomodo orare debeamus. Sine isto Spiritu devotio nostra vera esse non potest, quod cum ipso, et per ipsum attentaverit incassum iri non potest: Tu autem, inquit, potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est.**

Notandum autem quod rex Nabuchodonosor non inutilia et supervacua per Danielis officium quaesivit, sed quæ ad declinandi periculi cautelam sciri oportuit. Dabitur autem et nobis quod petimus, si juxta illius exemplum cum fide et ex vera devotione

quærinus quod sine periculo ignorare non possumus.

CAPUT XXXV.

Quod animus dum ex multa consideratione infirmitatis suæ humiliatur, sæpe ad sublimem intelligentiam divinitus illuminatur.

Tunc Daniel, cujus nomen Balthasar, cepit intra semetipsum tacitus cogitare quasi hora una, et cogitationes ejus conturbabant eum (Dan. iv). Puto quia ad Danielelem pertineat, et quia veræ devotionis officium existat ad semetipsum redire, exteriorum oblivisci et interiora cogitare, eo maxime tempore cum debet propriæ; vel alienæ salutis consulere. Aliud est tempus investigandi quæ sunt supra se, atque aliud est tempus discutiendi quæ sunt intra se. Omnia enim tempus habent. Tempus itaque est contemplandi magnalia divina, et est tempus considerandi infirma nostra. Istud est tempus ridendi. Nam et ad vesperum demorabitur, fletus, et ad matutinum lætitia. Cur non sit tempus ridendi in matutino divinæ revelationis et contemplatione æterni luminis? Cur non sit tempus fletu in vespertino horrendæ visionis, in considerandis humanæ conscientiæ tenebris? Vespertinum tempus est quando ante contemplantis oculos lumen revelantis gratiæ emergit et in sui admirationem convertit, et sæpe extra semetipsum per mentis excelsum rapit: *Exitus*, inquit, *matutini, et vespere delectabis* (Psal. lxxv). Qui sunt isti matutini exitus, nisi ad veri solis irradiationem humanæ mentis excessus? Dicit ergo quia delectant exitus matutini, cur non et vespere, vel introitus vespertini? Nam mane solemus ab interioribus ad exteriora exire, et vespere ab exterioribus ad interiora redire. Quis autem digne miremur quam sit dulce, quamve delectabile, fervente jam claritate, et quasi sub æstivo tempore ad matutinam lucem radiantis divinitatis se a somno excutere, et extra humanæ mentis angustias in auram libertatis erumpere, et in latum illum divinorum spectaculorum campum mentis alienatione transire? Delectant itaque exitus matutini, contristant autem introitus vespertini, eo procul dubio tempore cum animus revertitur ad considerationem sui: *Ad meipsum*, inquit, *anima mea conturbata est* (Psal. xli). Sed in horrore visionis nocturnæ, in consideratione horridæ conscientiæ unum est certum levamen animi, memoria videlicet Dei sui, et hoc est quod additur ibi: *Ad meipsum, anima mea conturbata est, propterea memor ero tui*. Hoc est quod alias dicit: *Memor fui Dei, et delectatus sum* (Psal. lxxvi). Et hoc in loco: *Exitus matutini, et vespere delectabis*. Tu, inquit, delectabis, non ipsa hora, non ipsi introitus vespertini temporis. Nam quæ, quæso, poterit esse delectatio in consideranda tenebrosa i. la humani cordis abyssu? Prævalens siquidem est cor hominis, et inscrutabile, et quis cognoscet illud? Hoc est quod Daniel, dum diu cogitat, apud semetipsum cogitationes suæ conturbant eum. Sed qui infirma sua libenter considerat, diligenter retractat,

et se in eorum consideratione humiliat, dum illud studiose discit quod in seipso per semetipsum deprehendere potuit, sæpe et ad id divinitus illuminatur quod per seipsum scire non potuit. Hoc est quod Daniel, dum apud se diu tacitus meditatur, ad prænoscentiam regiæ potestatis ruinam ejusdemque ruinæ causam divinitus eruditur.

CAPUT XXXVI.

De vera mentis devotione, quomodo debeat semetipsam discutere.

Debet autem non mediocriter et quasi in transitu interiora sua meditari, qui vult ad profundam et plenam sui cognitionem erudiri, qui suæ vel alienæ salutis necessaria optat sibi revelari. Sic Daniel quasi hora una apud semetipsum cogitavit, et causam quam quæsit obtinuit. Investigationis hora tunc demum debito fine concluditur, quando jam invenitur quod quæritur. Et nos itaque, articulo necessitatis urgente, studeamus orare, quærere, pulsare quantum necessitas cogit, vel opportunitas sinit et studii nostri continuatio instantem horam complevit. Sed si per Danielelem devotionem oportet intelligere, forte hoc erit Danielelem intra semetipsum cogitare, devotionem nostram semetipsam discutere, semetipsam exanimare, quam fervens, quam frequens, quam supplex sit apud semetipsam inquirere. Apud semetipsum cogitat, cum studii et exercitii sui qualitatem, modum et intentionem pensat. Cogitat apud semetipsum dum diligenter inquit si hoc ipsum quod bene intendit non de suis viribus, sed de sola pietate Domini præsumit. Devotio itaque nostra sæpe cum hoc secum agit, arrogantis vitium quod in se prius latebat deprehendit. Sed absque dubio vitium arrogantis cum cœperit menti prævalere, semper solet esse causa ruinæ. Cum igitur hoc vitium ad eam enormitatem devotio excrevisse invenerit, futuram animi ruinam imminere colligit, et pertimescit. Scit enim quod ante ruinam exaltabitur cor, et quia Deus superbia resistit.

CAPUT XXXVII.

Quomodo devotio quandoque totum interioris hominis statum deprehendat, et tam præsentem perspicat, quam futurum provideat.

Respondens rex ait: Balthasar, somnium, et interpretationes ejus non conturbant te (Dan. iv). Quod Danielelem rex turbari prohibuit, quid aliud est nisi quod mens seipsam deludit, et spe inani sæpe utilem timorem tollit? Sed ecce Daniel facit quod, imminente periculo, a nobis fieri voluit, et quod veræ devotionis est, se ad orationem convertit. *Respondit Balthasar, et dixit: Domine mi, somnium his quæ te oderunt, et interpretatio ejus hostibus tuis sit*. Maligni spiritus sunt qui odio inextinguibili in nos exarserunt. Vitia veri animæ hostes sunt, quæ eam ad æternum interitum impellunt. Horum ruinam imprecari docemur in eo quod dicitur: *Somnium his qui te oderunt, et interpretatio ejus hostibus tuis sit*. Cum igitur mens spiritu superbiæ, et

ejusmodi vitiorum incentoribus impugnatur, cum arrogancia, et vana gloria opprimitur, debet ad orationem confugere, et juxta Danielis exemplum eorum ruinam expostulare. Sed cum animi devotio contra arrogantiam et vanam gloriam per orationem prævalere non possit, sæpe ex eo ipso altius intelligit, certiusque colligit quod animi tumor, nisi per solidam et erubescendam ipsius dejectionem sanari nequiverit. Et hoc est quod Daniel per mysterium loquitur, cum dicit : *Ejicient te ab hominibus, et cum bestiis ferisque erit habitatio tua.* Audiamus nunc quid dicat, et ex eo colligamus quomodo totum sæpe interioris hominis statum devotio deprehendat, et tam præsentem describat, quam futurum provideat. Dicat ergo, jam imminente ruina, quid animus interim sit per gratiam, qualis futurus sit per culpam, novissime autem addat ruinæ ipsius, vel reparationis suæ causam. Hunc, ni fallor, ordinem in verbis Danielis ad regem invenies, si recte examines : *Arborem, inquit, quam vidisti sublimem atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cælum, et aspectus illius in omnem terram, et rami ejus pulcherrimi, et fructus ejus nimius, et esca omnium in ea, subter eam habitantes bestię agri, et in ramis ejus commorantes aves cæli ; tu es rex, qui magnificatus es, et invaluisti ; et magnitudo tua crevit, et pervenit usque ad cælum, et potestas tua in terminos universæ terræ.* Quomodo in his verbis describatur quidam magnæ perfectionis status, superius jam diximus, et hic replicare non debemus.

Nota autem illud quod dicitur : *Arborem quam vidisti, tu es.* Si per ejusmodi arborem, magnum quoddam admirandæ virtutis robur oportet intelligere, si per visionem divinitus ostensam contemplationis revelationem debemus accipere, quid, quæso, erit dicere, tu es arbor quam vidisti, nisi quia talem gratiam accepisti, qualem prius per contemplationem vidisti, et magnæ perfectionis virum qualem esse oporteret per contemplationis gratiam intellexisti, talis, et tantus ex divino munere esse meruisti. In arbore igitur mystice describitur gratia divinitus accepta ; sequentibus autem verbis exprimitur arrogantis animæ superveniens ruina : *Quod autem, inquit, vidit rex vigilem, et sanctum descendere de cælo, et dicere : Succidite arborem, et dissipate illam, attamen germen radicum ejus in terra dimittite, et vinciaturo ferro et ære in herbis foris, et rore cæli conspergatur, et cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora commutentur super eum. Hæc est interpretatio sententię Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem. Ejicient te ab hominibus, et cum bestiis, ferisque erit habitatio tua, et fenum ut bos comedes, et rore cæli infunderis. Septem quoque tempora mutabuntur super te.* Quomodo in his verbis animæ de sublimi quodam statu in ima ruentis typus exprimitur, in superioribus habetur.

Nota quod hic quoque quemadmodum superius prius sit divinitus per contemplationem ostensum, postea autem opere explendum. Quod autem vidit

A rex hoc pertinet ad contemplationem, quod in sequentibus additur, ejicient te ab hominibus, hoc pertinet ad visionis executionem, ac si dicat : Secundum hoc quod per contemplationem vidisti talem ruinam de tam sublimi statu posse et solere contingere, simile periculum tibi video imminere, quia in te invenio causam ruinæ. Ruinæ autem causa innuitur in eo quod novissime infertur : Donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum, et cuicumque voluerit det illud. Quod dicit donec scias, notat quod hoc ipsum prout oportuit nondum agnoverat. Sequentibus autem verbis exprimitur qualis tandem aliquando futurus sit per gratiam, et cur, vel quomodo reparandus sit post ruinam. *Quod autem præcepit, inquit, ut relinqueretur germen radicum ejus, id est arboris : regnum tuum tibi manebit postquam cognoveris potestatem esse cælestem.* Hæc autem omnia per Danielelem audire, est per devotionis nostræ studium, arrogantia nostræ enormitatem deprehendere, quæ semper solet esse causa ruinæ, et causa ruinæ inventa atque perspecta, violentissimum cadendi metum incurrere, spem tamen firmissimam respiciendi, et resurgendi inconcussa retinere. Quomodo vero hæc omnia debeant plenius intelligi, ex superiori expositione facile potest agnosci.

CAPUT XXXVIII.

Quomodo imminente periculo repugnare oporteat, et quantum elemosyna valeat, si simplici intentione fiat.

C Imminente periculo jam cognito, et in medium prolato, novissimo Daniel loco adjungit quid substantiæ necessitatis articulo fieri, vel quomodo instanti periculo repugnari oporteat : *Quamobrem, inquit, rex, consilium meum placeat tibi, et peccata tua elemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum ; forsitan ignoscet Deus dilectis tuis (Dan. iv).* Quid, quæso, consultius, quidve commodius quam, urgente periculo, ad divinam protectionem confugere, ejusque propitiationem querere cui nihil est impossibile ? Justum est autem valde, ut qui in sua necessitate suffragium a suo expetit superiori, opem quam valet, et oportet suo exhibeat inferiori, ut qui sibi misereri desiderat, misericordiam libenter impendat, ut fiat quod scriptum est : *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v).* Recte ergo dicitur peccata tua elemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum. Forte in hac gemina clausula est repetita sententia, ut idem sit redimere iniquitates atque peccata. Possumus tamen in peccatis intelligere prævaricationes operis, in iniquitatibus vero pravitates voluntatis. Monet namque illud nos psalmi aliquam in his distinctionem debere, vel posse fieri : *Tu remisisti, inquit, impietatem peccati mei (Psal. xxxi).* In elemosynis nihilominus recte intelligitur pietatis actus, in misericordiis pietatis affectus. Et vide quam recte exprimitur opus opere, actus ex affectione. Peccata tua, inquit, et co-

meosynis rectime, et iniquitates tuas misericordiis A pauperum. Pauperes facit indulgentia bonorum exteriorum, multo magis autem pauperes reddit inopia bonorum interiorum. Pauper est, qui discretione caret, qui consilium non habet, qui virtutum divitiis caret. Sed ubi paupertas est, ibi et eleemosyna esse potest. Et quanto paupertas est verior, tanto eleemosyna major. Magna eleemosyna suo cibo reficere carnem quandoque morituram, major autem sui generis alimento saginare animam in æternum victuram. Eleemosyna nudum vestire, major autem indisciplinatum morum disciplina ornare. Optimum eleemosynæ genus corrivere inquietos, consolari pusillanimes, patientem esse ad omnes. Misericordia magna alienæ afflictioni compati, major autem pro alienis erratibus compungi; præclarum genus misericordiæ, delinquentes desistere, pœnitentibus indulgere, aliena delicta propriis lacrymis delere. In his misericordiæ operibus nos exercitare debemus, qui exteriores divitias non habemus. Forsitan, inquit, ignoscet delictis tuis. Quid est quod forsitan dicit, et quasi sub dubitatione ponit, nisi, quod nec in his misericordiæ operibus potest animus plenam fiduciam habere, quando superbix et inanis gloriæ tale corruptus, non potest hæc pura et simplici intentione exercere?

CAPUT XXXIX.

Quam patienter, vel misericorditer correptionem nostram Dei longanimitas expectat, vel quomodo perversa mens ejus patientia abuti soleat.

Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor regem (Dan. iv). Omnia, inquit, venerunt super regem, et regem talem. Omnia venerunt, omnia venire possunt super regium animum, et qualem regia persona designat per mysterium: *Post finem mensium duodecim in aula Babylonis deambulabat. Respondit rex, et ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei?* Quis, quæso, divinæ pietatis viscera digne pensare sufficiat, quod contemptum suum non statim vindicat, sed correptionis nostræ satisfactionem expectat, et propitiationis suæ tempora prolongat. Post finem, inquit, mensium duodecim, in duodenario senarius duplicatur, et in senario propter sui perfectionem, perfectio figuratur. Quid itaque est, quod divina moderatio in expectationis suæ mora senarium duplicat, nisi quod ultionis suæ dilationem, secundum justitiæ et misericordiæ suæ plenitudinem dispensat? Parum namque ei est ut nostram correptionem expectet quantum justitia exigit, nisi et illud superaddat quod misericordia requirit, ut expectatio sua sit tam justa quam pia, et tam æquitate perfecta quam pietate plena. Sed multi Dei benignitate abutuntur, et unde corrigi debuerant, deteriorantur. Ecce Nabuchodonosor dum satisfaciendi tempora divinitus data accipit, unde se corrigere debuit, altius intumuit. In aula Babylonis deambulabat. Forte palatium et armissimum habitaculum humilitas vera et custos

virtutum. Sed pertinet ad Hierusalem hujusmodi habitaculum: *Hierusalem, inquit, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum (Psal. cxxi).* Sed, sicut ad Hierusalem pertinet humilitas vera, sic ad Babylonem humilitas ficta. Quid enim aliud ficta humilitas quam ignominiam parat, quid aliud quam confusionem expectat? Aula igitur Babylonica humilitas ficta. Aula Babylonis sine humilitate disciplina humiliationis. In aula Babylonis non sedet, non jacet, sed deambulat quem sua conscientia dum remordet inquietat. In aula Babylonica deambulat quem de ficta humilitate sua conscientia accusando fatigat. Est autem deambulare, non in unam partem ire, sed passim huc illucque vagari. Ille ergo deambulat, quem conscientix stimulus undique exagitat.

CAPUT XL.

De tyro arrogantis animæ, vel quomodo soleat semetipsam magnificare.

Responditque rex, et ait: *Quæ, quæso, est ista responsio, ubi nulla præcedit interrogatio? An forte alienæ cogitationi respondebat, et forsitan cogitationi quæ nulla erat, sed esse credebat?* Forte eorum cogitationi respondebat quos suam magnitudinem et auctoritatem admirari æstimabat. Habet autem hoc proprium arrogans animus, ut celsitudinem suam omnes admirari credat, quam ipse omni hora apud semetipsum magnificat: unde fit ut et apud alios in verba jactantiæ fiducialiter prorumpat, et idem quod Nabuchodonosor, quamvis aliis verbis, exprimat. Consideremus modo quam alte intumuit qui in ea quæ superius posuimus verba prorupit. Nonne hæc est Babylon magna quam ego ædificavi? Ecce ostentatio. In domum regni; ecce ambitio. In robore fortitudinis meæ; ecce arrogantia. Et in gloria decoris mei; ecce vana gloria. Hæc est Babylon magna quam ego ædificavi. Idem dicitur sonare Babylonem quod confusionem. Animæ superbiienti et dupliciter ingredienti est Babylon ædificare, ad omnem se humilitatem inclinare, et quasi pro religionis obtentu ad omnem se utilitatem et abjectionem exponere, et ad quælibet in quibus solent homines erubescere, qualis est vilis habitus, humilis gestus, tenuis cibus, voluntaria servitus. Dicat ergo: *Hæc est Babylon magna, humiliatio profunda, hæc est dejectio voluntaria, hæc est confusio votiva, quam ego ædificavi, quam observare decrevi. Sed quo sine, qua utilitate?* In domum, inquit, regni. Nonne tibi ædificare videtur quasi in domum qui agit ad obtinendam auctoritatem, et artem magisterii, ut talis tantisque omnibus appareat qui digne debeat promoveri, aliisque præferri et dignitate seu etiam potestate sublimari? In robore, inquit, fortitudinis meæ. Ecce quanta arrogantia sibi ipsi attribuerit, quod totum pendet ex gratia divina. Non dicit in munere miserationis divinæ, sed in robore fortitudinis meæ. O quam aliter veritas ipsa et sensit, et docuit cum dicit: *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv).* Sed quod se mens improba efficere æstimat per fortitudinem suam,

consequenter retorquet ad gloriam propriam : In A robore, inquit, fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei. O quam aliter huiusmodi gloriator agit, quam Apostolus præcepit, quam aliter, quam magistra veritas instituit : *Qui gloriatur, ait, in Domino gloriatur (I Cor. ii)*; et illa : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est (Matth. v)*. Sed iste in gloria, inquit, decoris mei.

CAPUT XLI.

Quam subito, sæpe, et quam profunde labuntur, qui patientia Dei abutuntur.

Cum esset adhuc sermo in ore regis, vox de cælo ruit : *Tibi dicitur Nabuchodonosor rex : Regnum transiit a te (Dan. iv)*. Vox ruit, cum adhuc sermo esset in ore, sub ipso videlicet adhuc gloriandi tempore. Sæpe namque impudens animus, dum gloriatur in immensum, inter ipsum gloriandum, remordente conscientia, subito consternatur, et divino quodam nutu subitaneo horrore concutitur, et cadendi metu in non evadendi desperationem præcipitatur. Vox de cælo ruit, quando quod aure cordis percipit ab intimis animæ sensibus venit. Velut terra audit, quidquid per sensum corporeum haurit. De cælo venit, quod per Spiritum agnoscit. E cælo discit, quod intellectualiter comprehendit. Tibi dicitur Nabuchodonosor : tibi tam inaniter superbienti, tibi tam inaniter glorianti. Regnum transiit a te, et ab hominibus te ejicient et cum bestiis atque feris erit habitatio tua. Regnum ab uno quolibet transit, quando gratiam divinitus sibi collatam amittit, per quam desideris, et passionibus suis dominari consuevit. Ab hominibus te ejicient. Quantum te supra homines extulisti per arrogantiam, tantum infra homines dejiceris per culpam, et cum bestiis et feris erit habitatio tua. Ab hominibus ejectus ad bestias et feras descendit et degit, qui rationales mores deserens, de cætero irrationabiliter vivit, ut bestialiter degens et feraliter agens cum bestialiter viventibus sit ad omnem carnalitatem resolutus, et cum feraliter agentibus ad omnem crudelitatem effrenatus. Addit adhuc : *Fenum quasi bos comedes*. Bos cum fenum accipit pro summis deliciis ducit, et nil lautius requirit. Cum sit ergo omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni, fenum quasi bos comedit, qui omne gaudium suum in temporali gloria et carnalibus oblectamentis ponit, et spirituales delicias omnino, nec per studium, nec per desiderium requirit. Ecce in quam profundum labitur, qui patientia Dei abutitur. Ecce ad quem exitum venit, qui resipiscendi tempora in vanum accipit.

CAPUT XLII.

Quod una, eademque sententia per contemplationem prænoscutur, per timorem intentatur, per desperationem confirmatur.

Et septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur Excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit det illud (Dan. iv). Ista jam

superius exposuimus, et eadem iterum replicare non debemus.

Illud sane notandum quod unum atque idem sæpius repetitur, et una et eadem divinæ severitatis sententia tertio replicatur. Et ut tibi propriis differentis distinguam, primo animus per contemplationem, quasi per visionem agnoscit quid evenire soleat; secundo, per devotionem et quasi per Danielis officium invenit quid de seipso timere jam debeat, novissime ad subtractionem gratiæ desperationem jam fractus, manifeste deprehendit quid jam evitare non valet. Una itaque eademque sententia per contemplationem prænoscutur, per timorem intentatur, per desperationem confirmatur.

CAPUT XLIII.

Quod sine divina protectione nullus valet suis passionibus, vel malignis suggestionibus resistere.

Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, ex hominibus abjectus est (Dan. iv). Quid est eadem hora, nisi statim ad subtractionem gratiæ tentationibus cedere, et tentantibus malignis spiritibus non posse resistere? Eadem hora, non quod concepta nequitia statim in actum prodeat, cum peccandi occasionem non semper ad manum habeat: sed mens dejicitur, et cadit ex quo peccato consentit. Dejicitur, et cadit ex quo occasionem querit. Ex hoc loco, ut arbitror, possumus patenter colligere, quod nullus sine divina protectione posset, vel passionibus suis, vel suggestionibus malignis, vel ad modicum resistere. Eadem itaque hora ab hominibus abjectus est, et fenum ut bos comedit, et rore cæli corpus ejus infectum est. Hæc omnia jam superius exposuimus. Sed additur adhuc quod in superioribus non legimus : *Donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, et ungues quasi ungues avium.*

CAPUT XLIV.

De quanto virtutum culmine contingat in immitibus corruiere.

Sunt autem capilli subtiles et longi, et recte in eis profunda et peracuta consilia possunt intelligi. Corpus vero aquilarum multa tegitur densitate plumarum. Solent autem aquilæ cæteris cunctis animantibus videre perspicacius et volare sublimius. Capillos itaque quasi in similitudinem aquilarum habet, qui multa prudentia, qui plurima astutia callet, qui in fraudibus inveniendis, qui in dolis neciendis nullo jam signior, nullo invenitur inferior. Rapaces autem aves, ut omnes novimus, unguibus desæviunt, omnes vero aves in commune lacerant et lædunt quod unguibus apprehendunt. Quid itaque est ungues velut avium habere, quam quoscunque lædere quibus possis prævalere. Sed si sub unguium typo crudelitatis officium recte intelligitur, nonne id ipsum superius sub alia figura exprimitur, ubi dicitur : *Et cum feris erit habitatio tua*. Sed feræ aves non aucupant, nec habent omnino quid avibus faciant. Qui igitur sæculares et carnales quosque et quasi terræ incubantes libenter oppri-

mont, quid aliud quam ferarum more in animalia deserviunt? Nonne recte animalia dicendi sunt quæ soli ventri deserviunt. quorum Deus venter est, et gloria in confusione? Qui autem spiritales viros persequuntur quid aliud quam avium more avibus insidiantur, et vent unguibus debacchantur? Nonne tibi aves cœli videntur esse qui veraciter possunt dicere: Nostra autem conversatio in cœlis est? Nonne cœli aves dicendi sunt qui se in alta contemplationis penna suspendunt? In priori igitur sententia habemus quomodo infesti sunt carnalibus; in hac autem habemus quomodo tandem aliquando penitus non parcunt vel ipsis spiritualibus. Dicit ergo de huiusmodi homine, dicat: Donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, et ungues ejus quasi ungues avium, ut sit tam promptus ad circumveniendum etiam circumspectos, quam absque dubio est pronus ad opprimendum viros etiam virtute conspicuos. Hic efficax ad fallendum, hic proax et impudens ad persequendum: *Os tuum, inquit Psalmista, abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos (Psal. XLIX)*. Ecce quomodo fallacem arguit. Audi, et quomodo procaeres confundit: *Captabunt in animam justi, et sanguinem innocentem condemnabunt (Psal. XCIII)*. Nonne in cœli volatilia, et velut unguibus deserviunt, qui justi animam captant, et innocentem condemnant? Vel per aves dæmones possunt intelligi, sicut habemus ex lectione Evangelii (*Luc. VIII*). Quid igitur erit ungues ad ejusmodi avium similitudinem haberè, nisi bonos quoslibet solo maligni:atis instinctu infestare? Ecce jam habemus de quam alto perfectionis culmine contingat virum virtutum in ima vitiorum corrumpere, ut discat homo in qualicumque sanctitatis celsitudine, semper morum ruinam timere. Recole qualem superius ex mystica arbore descripsit, simul et attende ad quem exitum tandem aliquando venit. Et de arbore quidem legis, quia in ramis ejus conversabantur volucres cœli, et ex ea vescebatur omnis caro. Erat itaque bonis ad protectionem, omnibus autem ad consolationem. Quia volucres cœli conversabantur in ea, et omnis caro vescebatur ex ea. Ecce idem ipse post omnia, dente et ungue in omnes sævit, quia et pars ejus cum feris exstitit et ungues ut avium accipit.

CAPUT XLV.

Quomodo interim etiam ad majorem gloriam quandoque resurgit qui prius de sublimi cecidit.

Lætificat valde quod sequitur cum post ista subjungitur: *Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum levavi, et sensus meus redditus est mihi, et Altissimo benedixi, et viventem in sempiternum laudavi, et glorificavi, quia potestas ejus potestas sempiterna, et regnum ejus in generatione et generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt (Dan. IV)*. Ecce iterum resurgit, ecce ad priorem, imo ad potiorum potius gloriam redit, qui de tam sublimi in tam profundum ruit. Quis non miretur, quis non obstu-

A pescat? Quis divinæ pietatis viscera digne pensare sufficiat? Quis, quæso, quantumlibet peccator de divina miseratione non præsumat, et ad spem veniæ non reviviscat? Post finem, inquit, dierum levavi oculos meos ad cœlum. Finis dierum, completio divinorum judiciorum. Si lumen est justitia, vel judicia humana, cur non multo magis judicia divina? *Et educet, inquit, quasi lumen justitiam tuam, et judicium tuum tanquam meridiem (Psal. xxxvii)*. Si dies (imo meridies) potest esse judicium tuum, quanto magis judicium divinum? Judicia Dei dies sunt, quia in luminæ veritatis, quia in luce rectitudinis fiunt. Siquidem judicia Domini vera justificata in semetipsa. Ejusmodi dierum numerus super quemlibet afflictum finitur, quando divinorum judiciorum severitas in ejus percussione completur? Talium dierum finis completur, quando divinæ severitatis animalversio in misericordiam commutatur. Horum dierum finem in sua Nabuchodonosor attritione accepit, quando eum jam divina miseratio respexit. Nam si non respiceret, nec ipse quidem oculos suos ad cœlum levaret. Oculos ad cœlum levare, est cœlestia et æterna cogitare, et cura et sollicitudinis sæcularium semota, sola spiritualia præ oculis habere. Cœlum respicere, et regionem lucis præ oculis habere, et in illud æternitatis lumen intelligentiæ oculos tota intentione figere. Illic oculos jam fixerat, qui dicebat: *Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui (Psal. LXXVIII)*. Sed ecce qui oculos in cœlum levavit, sensum quem miserat, recepit. Attendere ergo quam sit utile oculos in hunc modum ad cœlum levare. Ego, inquit Nabuchodonosor, oculos meos ad cœlum levavi, et sensus meus redditus est mihi. Sensus itaque carnis, suus est animalis. Sensus vero mentis, suus est hominis. Sensus animalis quo percipit candidum et nigrum, sensus vero suus est hominis qui discernit inter bonum et malum, verum et falsum. Hunc sensum cum Nabuchodonosor perdidit, vel nunquam habuerunt, qui dicunt bonum malum et malum bonum, ponentes amarum dulce et dulce amarum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras. Hunc sensum ex magna parte recipiunt qui judicant inter diem et diem, plenius autem qui judicant omnem diem. *Alius, inquit Apostolus, judicat inter diem et diem, alius autem judicat omnem diem (Rom. XIV)*. Suum itaque sensum recuperat, qui ad discretionis judicium quandoque evigilat. Non autem dicitur sensus suus datus, sed redditus; unde et constat quod prius sit habitus, sed amissus. Sensus itaque amissus cuique tunc redditur, quando illa quam habere consueverat discretionis in eo gratia reparatur. Sensus autem recipit dum oculos levat, quia animus dum æterna et cœlestia cogitat, ad discretionis judiciura evigilat. Dum enim cœlestibus vehementer intendit, videt quam nihil sit quidquid terrenum, et transitorium amavit. Qui igitur ad gratiam discretionis anhelat cœlestibus intendat, ut lumen oculorum

suorum recipiat, et cum receperit Domino suo proclamet, et dicat: Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? Sensum autem suum Nabuchodonosor quam non in vanum acceperit subsequentiſſimis verbis ostendit.

CAPUT XLVI.

Quomodo solum Deum glorificat, qui se ipsum tam impudenter magnificabat.

Et Altissimò, inquit, benedixi. Ecce qui seipsum superius tam impudenter magnificabat, modo eam solum glorificat, qui, secundum quod Apostolus ait, est super omnia benedictus in sæcula: *Et viventem in sempiternum laudavi, et glorificavi (Rom. ix)*. Viventem in sempiternum, vita utique quæ est ipse, cui non est aliud esse quam vivere, nec vivere quam esse. Quia potestas ejus potestas sempiterna, quia quod semel potest, semper potest qui omnipotens est. Et regnum ejus in generatione et generationem, quia ei ex tempore nihil accedit, nihil recedit, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt. Habitatores terræ, amatores terrenorum intellige, qui nesciunt quæ sursum sunt quærere, nec possunt cum Apostolo dicere: *Nostra autem conversatio in cælis est (Philipp. iii)*. Vere autem in nihilum reputantur, qui perdiderunt verum esse, quibus profecto melius esset omnino non esse quam sic esse, nisi quis putet melius esse semper miserum esse, quam omnino non esse. Juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cœli quam in habitatoribus terræ, et non est qui resistat manui ejus, et dicat ei: Quare fecisti? Eidem sententiæ congruit quod Psalmista dicit: *Omnia quæcumque voluit fecit in cælo et in terra, in mari, et in omnibus abyssis (Psal. cxxxiv)*. Cum in sequentibus idem Nabuchodonosor in Dei laude dicat, quia omnia opera ejus vera, et viæ ejus judicia: quid est quod hic eum dicit omnia agere pro voluntate sua? Certe si omnia opera ejus vera sunt, omnia sunt in veritate; certe si omnes viæ ejus judicia sunt, omnia sunt in æquitate, quomodo ergo pro voluntate? An forte fieri secundum æquitatem est fieri secundum voluntatem, et eo ipso quo sit in æquitate, eo ipso, inquam, sit pro ejus voluntate? Sed si idem est omnino fieri secundum æquitatem, et fieri secundum ejus voluntatem, ergo idem est ejus voluntas quod æquitas, et æquitas quod voluntas. Et non est qui resistat manui ejus, et dicat, quare fecisti? Quis ei resistat? quis contradicat? cum omnia tam potenter, quam sapienter agat, cum nemo sit qui possit vel omnipotentiam cohibere, vel summam sapientiam arguere.

CAPUT XLVII.

Quid agat superba gloriatio, vel quid efficiat devota gloriatio.

In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, et ad honorem regni mei decoremque perveni, et figura mea reversa est ad me (Dan. iv). In ipso, inquit, tempore. In ipso quo Deum benedixi, in ipso quo

laudavi, atque glorificavi. Certe si dicta superius bene recolimus, ibi cecidit, cum superbe satis magnificaret seipsum. Ecce idem ipse resurgit cum devote glorificat Deum, et Dominum suum. Certe vides quid agat superba gloriatio, certe vides quid efficiat devota gloriatio. Superba gloriatio meretur dejectionem, devota gloriatio exaltationem. Ecce cum jam non in semetipso, sed in Domino gloriatur, sensus ejus ad semetipsum revertitur. Quod superius dixit sensum sibi redditum, hoc modo dicit sensum ad se reversum; vel forte sensus cujusque ad semetipsum revertitur, quando discretionis oculus ad sui considerationem revocatur. Sensus ad se revertitur, quando ad meritum suorum considerationem et cognitionem divinitus illuminatur. Dum igitur animus humanus Deum suum glorificat, sensus ejus ad semetipsum redit quia dum ad illud divinitatis lumen oculus aperit, et vehementer intendit, infirmitatis suæ tenebras plenus agnoscit: *Accedite ad eam*, inquit, *et illuminamini (Psal. xxxiii)*. Quid mirum si accedendo ad lumen illuminamur? quid mirum si ex lumine lumen accenditur? *Et in lumine*, inquit, *tuo videbimus lumen (Psal. xxxv)*. Lumen videtur in lumine, quando ex cognitione et operatione claritatis divinæ plenus illuminatur animus ad cognitionem infirmitatis humanæ. Solet tamen hæc gemina cognitio altera sibi incrementa ministrare, et utraque profecto ex alterutra crescere. Nam et ex cognitione Dei proficit animus ad cogitationem sui, et eodem utique modo ex multa cognitione sui crescit ad cognitionem Dei. Sed ecce cum sensus qui amissus fuerat redit, regnum suum qui perdidit recipit. Procul dubio nisi discretionis gratia in eo repararetur, nunquam ad plenam virtutis integritatem animus perducitur.

CAPUT XLVIII.

Quomodo per discretionem judicii, vel circumspiciationem sui solet morum disciplina reformari.

Ad honorem, inquit, regni mei decoremque perveni. Constat profecto liberum hominis arbitrium regnum divinitus accipere atque tenere, quando jam potest malos cordis motus a malo cohibere. Hoc autem regnum tunc efficitur honorabile, quando ex Dei munere jam potest bonos cordis motus in bono exercere. Idem autem ipsum condigno decore superducitur, quando in eo quidquid boni agitur cum summo moderamine et magna discretionem disponitur. Regnum itaque accipit, et obtinet, qui rebelles animi motus fortiter domat, viriliterque coercet. Et tunc temporis qui ejusmodi est, judicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum. Habet autem et honorabile tunc regnum, quando jam efficitur Dominus exercituum in tanta multitudine tam innumerabilium virtutum, et habens sub se milites dicit huic vade, et vadit, et alii veni, et venit, et servo suo, fac hoc, et facit. Decoratur hoc regnum inde, vel maxime cum modestè se agens moderatur omnia cum mansuetudine,

et tranquillitate : *Fili, inquit, in mansuetudine fac opera tua, et super hominum gloriam diligere (Eccl. xiii)*. Regni itaque honor, facere potenter, regni decor, facere sapienter, ita ut in illo regno suo qui possessor est regni attingat a fine usque ad finem fortiter, et disponat omnia suaviter. Et figura mea reversa est ad me. Figura est qualitas extrinseca, exterior videlicet corporis forma. Corporalis autem disciplina pertinet ad qualitatem extrinsecam, sicut compositio mentis ad qualitatem intrinsecam. In figura igitur quæ constat in corporalibus lineamentis, recte intelligitur disciplina corporis, forma religionis, habitus et compositio exterioris hominis. Figura itaque revertitur, quando juxta pristinam consuetudinem, amissa ad tempus religionis forma reformatur. Sensu reverso, figura revertitur, quia per discretionem judicii, et circumspectionem sui morum disciplina, vel nova statuitur, vel antiqua innovatur.

CAPUT XLIX.

Quomodo debeat dejecta mens semetipsam discutere, et ad pristinum fervorem innovare.

Adhuc Nabuchodonosor addit et dicit : *Et optimates mei, et magistratus mei requisierunt me, et in regno meo restitutus sum, et magnificentia amplior addita est mihi (Dan. iv)*. Ecce a quibus quæritur, et in regnum restituitur. Et optimates mei et magistratus mei. Quid est optimum in homine nisi intentiones bonæ? Qui vero debent magisterium exercere, vel illud interius regnum disponere, nisi deliberationes discretæ? In optimatibus ergo mentis intentiones. In magistratibus vero intelligimus mentis deliberationes. Quid vero est hujusmodi optimates et magistratus, amissum regni caput quærere, et in suum locum restituere, nisi cum summa intentione, et deliberatione investigare, quomodo post ruinam vel sero possit amissum animi vigorem ad primam integritatem reformare? Debet autem anima aliquando diligenter quærere, qualis ejusmodi fuerit, quam constanter egerit, quantum perfectionis obtinuerit. Debet et consequenter deliberare quomodo in statum pristinum restitui possit, et hoc erit, ut arbitror, regiam illam animi dignitatem per intentionem quærere, et in suum gradum restituere velle. Hanc regiam dignitatem in alieno corde quærebant, et in suum locum restitui cupiebant, quia dejectam putabant, qui dicebant : *Ubi est timor tuus, et fortitudo tua, patientia tua, et perfectio viarum? (Job iv)*. Non solum autem illi qui in malum corruunt, verum etiam illi qui a bono tepeseunt debent semetipsos discutere, et pristinum illum religionis fervorem in semetipsis innovare. Hinc est quod ad angelum Ephesi in Apocalypsi scribitur : *Habeo adversum te aliquid quod primam charitatem reliquisti. Memento unde excideris, et age penitentiam, et prima opera fac (Apoc. ii)*.

Notandum tamen sane, quod rex iste a suis dicitur requisitus, non autem ab eisdem restitutus. Sed quis, quæso, eum restituit, nisi ad quem oculos le-

avavit, benedixit, glorificavit? Nam et si forte in nostra jam potestate sit, mentis nostræ statum, qualis modo sit, vel aliquando fuerit, per deliberationem quærere, non tamen et æque in nostra potestate est virtutis nostræ detrimenta, pro arbitrio reparare. Sed si studiose exsequimur, quod jam posse ex divino munere accepimus, forte et illud superaddetur, quod nondum potuimus. Et in regno meo, inquit, restitutus sum, et magnificentia amplior addita est mihi.

CAPUT L.

Quomodo ex virtute humilitatis animus in bono roboratur, et ad boni perseverantiam solidatur.

Magnificentia amplior post ruinam, ad plenam reparationem additur, quia ex ipso lapsu suo, homo sæpe ad veram humilitatem eruditur. Et tunc veraciter magnificentia ampliatur, quando inter virtutum magnalia, virtus etiam humilitatis immobiliter custoditur. Ex virtute vero humilitatis, animi perfectio et in bono roboratur, et ad boni perseverantiam solidatur. Constat itaque magnificentiam tunc veraciter ampliari quando, ad consumptionem boni, datur etiam gratia perseverandi. Amplificatio itaque magnificentiæ, est virtus perseverantiæ. Amplificatio magnitudinis, ex virtute humilitatis adjuncta, divinitus gratia confirmationis. Hanc magnificentiæ amplificationem Propheta postulabat, cum psallendo orabat : *Redde mihi lætitiā salutaris tui, et spiritu principali confirma me (Psal. l)*. Hujusmodi quotidie amplificationem petimus, cum dicimus : *Confirma Deus hoc quod operatus es in nobis (Psal. lxxvii)*. Perpendis ex his, ut arbitror, quia multi ad hoc, Deo dispensante, cadunt, ut fortiores resurgant; et qui prius ante lapsum habuerunt solummodo gratiam adjuvantem, post ruinæ reparationem, accipiunt simul et gratiam confirmandam. Vere, secundum quod scriptum est : *Dominus mortificat, et vivificat, deducit ad inferos, et reducit (I Reg. ii)*. Vere ipse est qui humiliat et sublevat, ipse qui percutit ut sanet (*Job v*).

CAPUT LI.

Quomodo vel qua utilitate oporteat Deum laudare.

Nunc ego Nabuchodonosor laudo et glorifico regem cæli, quia omnia opera ejus vera, et viæ ejus, judicia, et gradientes in superbia potest humiliare (*Dan. iv*). Superius, uti jam audivimus, benedixit, laudavit atque magnificavit. Hic iterum laudat, magnificat atque glorificat. Superius laudavit cum sensum accepit, et quis beneficiis divinis ingratus non fuit, ad majora provehi meruit. Nam regnum amissum, cum magnificentiæ amplificatione accepit. Accepit autem regno, iterum laudat, iterum magnificat. Unde et factum est, ne iterum contumeliose amittat quod et humiliatus recipit et jam cum devotione possedit. Accepit beneficio, lauda et tu, ut merearis ad majora proficere, promotus ad sublimiora nihilominus lauda, ut merearis in ipsis perseverare. Si juxta similitudinem Nabuchodonosor sensum tuum recepisti, si quæ

agenda sunt intelligere potuisti, lauda, glorifica, ut quod accepisti, ex revelante gratia posse intelligere, detur ex aspirante gratia, posse implere. Si juxta ejusdem Nabuchodonosor similitudinem, regnum tuum recepisti, si passionibus tuis dominari potuisti, si bonos affectus in bono posse exercere accepisti, lauda, magnifica, glorifica, ut qui accepisti gratiam proficiendi, accipias pariter et gratiam perseverandi. Libenter ergo lauda summe bonum, glorifica summe beatum, magnifica majestate immensum, æternitate infinitum. Quia omnia opera ejus vera et viæ ejus judicia. Opera ejus, viæ sunt ejus. Viæ, inquam, per quas ad nos venit, viæ per quas nostræ se intelligentiæ ingerit et innotescere facit. Ex operibus namque ipsius, ad ejus cognitionem proficimus. Omnia igitur opera ejus, quia omnes viæ ejus judicia, et omnia ejus vera, quia in veritate facta. Nos sæpe in judiciis nostris erramus, unde fit sæpe ut nocentes absolvamus et innocentes condemnemus. Sed absque dubio quem latere nihil potest, in suo judicio errare non potest. Sed cum scriptum sit : *Universæ viæ Domini misericordia et veritas* (Psal. xxiv), nunquid et illa etiam judicia sunt quæ ab ipso misericorditer fiunt? Sed absque contradictione ulla pietas illa divina, in omnibus, quæ misericorditer impendit æquitatis metas, non de-

serit. Nossæpe, cum pietate movemur, æquitatis limites transgredimur, et in eo sæpe quod misericordiam impendere nos credimus, contra justitiam acclamamus. Sed superna pietas sic misericordiam suæ opera dispensat, ut in his omnibus nihil contra justitiam agat, nihil iniquum committat. Viæ itaque ejus judicia sunt, quia ab æquitatis tenore et justitiæ rectitudine non recedunt, et gradientes in superbia potest humiliare. Quid, quæso, solam hoc eum posse dicit, de quo veraciter constat, quia omnia possit? Sed quia experto credendum est, forte illud specialius exprimere voluit, quod tertius in seipso proprio experimento probavit. Ante forte illud præ omnibus voluit sensibus nostris imprimere quod maxime expedit memoriter retinere? Scimus autem quia initium omnis peccati superbia (Eccle. x). Scimus quia ante ruinam exaltabitur cor (Prov. xvi). Qui igitur morum ruinam timet, præ omnibus contra superbiam vigilare debet. Valet autem maxime ad conterendam superbiam, et ad veræ humilitatis custodiam semper animo retinere, quia ille, qui solet superbis resistere, potest cum voluerit gradientes in superbia humiliare. Hoc eos Nabuchodonosor verbo, hoc nos docuit exemplo, quod quomodo vel quando voluerit, gradientes in superbia humiliare possit.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De triplici vitio mutabilitatis, et inconstantia mentis.

Videbam in visione mea nocte, et ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno. Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diversæ inter se. Prima quasi leæna, et alas habebat aquilæ. Aspiciendam donec evulsæ sunt alæ ejus, et sublata est de terra. Et super pedes quasi homo stetit, et cor ejus datum est ei (Dan. vii). Videamus nunc quid sit hoc mare magnum, in quo propheta Daniel vidit hanc, quæcunque sit, pugnam ventorum. Quis autem nescit mare quam sit instabile et inquietum, quod semper movetur ad omnem statum, impulsu quo ventorum? Recte itaque in eo, ni fallor, cordis mutabilitas, et inconstantia figuratur, eo quod vere sit similis fluctui maris qui a vento movetur et circumfertur. Est autem hoc malum triplex. Est enim mutabilitas propositi, et est mutabilitas promissi, et item mutabilitas voti. Propositum est quod quisque statuit apud semetipsum; promissum est quod quisque statuit apud proximum; votum est quod quisque statuit, sed quasi apud Deum. De mutabilitate propositi est illud : *Vult et non vult piger* (Prov. xiii). Audi et quomodo mutabilitas promissi arguitur in eo quod dicitur : *Nubes et ventus, et pluviam non sequentes, vir gloriosus, et promissa non complens* (Prov. xxiii). Voti mutabili-

tatem præcavere nos voluit qui dicit : *Si quid roxisti Deo, ne moreis reddere, displicet enim Deo infidelis, et stulta promissio* (Eccle. iii). Stulta promissio est quæ sit de eo quod fieri non licet, vel quod Deus facere prohibet. Stulta promissio est de eo quod fieri non expedit in eo quod quis vel modestiæ metas excedit, vel aliquid contra obedientiam præsumit. De talibus votis dicit Scriptura, quia vota stultorum frangenda sunt. Nec tamen qui tali se voto obligaverunt, pro libitu ejusmodi vinculum abrumpere debent, sed ad eorum arbitrium absolvendi sunt qui potestatem ligandi ac solvendi acceperunt, et habent. Infidelis promissio est quam pœnitentia sequitur, vel cordis duplicitas comitatur. Bonum itaque est bona, et bene vovere, ne sit promissio stulta. Bonum est, et bene promissa plene exsolvere, ne sit promissio infida : *Vovets, inquit, et reddite Domino Deo vestro, qui in circuitu ejus affertis munera* (Psal. clxiv). *Alioquin melius est non vovere, quam vota non reddere* (Eccle. v). In mutabilitate propositi, notatur vitium inconstantia animi. In mutabilitate promissi, scandalum proximi. In mutabilitate voti, contemptus et injuria Dei. Mala itaque mutabilitas prima, sed peior secunda, tertia autem omnium pessima. O quam amarum hoc ultimum præ cæteris malum, quam timidam, quam turbidam reddit humanam con-

scientiam! Hæc est procellosa illa maris aqua, et per timiditatem inquieta, et per amaritudinem salsa. Hoc est illud quod quærimus, mare magnum, in cujus comparatione non reputatur quodlibet cæterorum. Tenemus mare, restat nunc de ventis, ventorumque pugna inquirere. Quæ est autem ista pugna ventorum, nisi fortis impulsus, et vehementia tentationum. Tentatio enim est vita humana super terram. Unde et recte præcipitur, vel admonetur: *Fili, accedens ad servitutem Dei sta in timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccl. 11)*. Diversitas vero ventorum cæli, contrarii affectus sunt animi. Aliter enim spirat concupiscentia, et aliter fiat iracundia. Aliter autem et aliter confidentia, vel diffidentia. Quis autem per experientiam non agnoscat quomodo concupiscentia spirat, et anhelat, quam vehementer animum concutiat, quam fortiter inclinet in id quod affectat? *Unusquisque enim tentatur concupiscentia sua abstractus, et illectus (Jac. 1)*. Sed sæpe inter fortes concupiscentiæ æstus violentosque impulsus animus ad semetipsum redit atque redarguit acriterque reprehendit. Sibi irascitur, sibi indignatur, et concupiscentiæ flatibus iracundia, ex adverso flando fortiter resistit et reluctatur. Hos iracundiæ flatus, atque resultus fieri volebat qui dicebat? *Irascimini et nolite peccare (Psal. 14)*. In hunc itaque modum concupiscentiæ et iracundiæ flatus, sæpe invicem confligunt, et in alterutrum consurgunt. Hujusmodi alternantium flatum conflictum unusquisque nostrum experiri solet, et sustinere oportet, quando caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. Nam quamvis videatur concupiscentia, quandoque vel ad modicum quiescere, incipit iterum et iterum resurgere, et vehementius impugnare. *Silvit*, inquit Scriptura, *terra Juda diebus paucis (1 Mach. vii)*. Si terra et terra Juda, vix potest paucis diebus silere, quanto magis mare? Quid namque per mare, nisi cor instabile. et quid per terram (elementum, scilicet solidum et corpus immobile) rectius intelligimus quam cor firmum et stabile. Si igitur stabile cor raro requiescit, et diebus paucis, quid mirum si cor inquietum et lubricum, et quale denique designatur per mare magnum, quid, inquam, mirum si raro silet, et vix paucis momentis? Ventus itaque ille vehementer urens (concupiscentia videlicet spirans et fervens) post momentaneam sæpe quietem violentior surgit, et solito validius impellit, et mentis statum pene evertit, in tantum ut incipiat jam animus lassescere et pene deficere, et de perseverantia desperare et in diffidentiam cadere. Flante itaque diffidentia vento, miserabilius sæpe animum periclitari contingit, quam ullis concupiscentiæ impulsibus potuit. Timendum est namque valde, ne ventus iste vehemens repente irruat e regione deserti, et concutiens conscientiæ donum, totum mentis statum evertat. A facie enim frigoris ejus quis sustinebit? Nisi forte, quod fieri solet, aspi-

rante Deo ex adverso contrarii flatus exsurgant. Fit namque sæpe ut post multam diffidentiam trepidationem, nimiamque fatigationem, animus tandem aliquando redeat ad conscientiam, recurrat ad divinam misericordiam, jactet in Domino curam suam, reparat constantiam, et vix sero resumat fiduciam. Ex tunc incipit confidentia, et diffidentia mutuo rebellare, fortiterque impugnare, et adversis flatibus impellere, et alternis vicibus modo hæc, modo illa, superiorem manum habere. Hæc illa ventorum pugna, ni fallor, quam propheta Daniel vidit, mysticoque sermone descripsit, et quam forsitan qualis sit nonnullos vestrum, ipsa experientia docuit. Et utinam nossem et possem eam tam utiliter describere quam veraciter constat, me cujusmodi sit per experientiam probasse. Sed videamus quid hanc ventorum pugnam nonnunquam sequi soleat. Videamus qualia illud, quod supra locuti sumus mare magnum monstra gignere contingat.

CAPUT II.

Qualis, vel quanta confictio tentationis surgat ex inconstantia mentis.

Quatuor, inquit, bestiæ grandes ascendeant de mari diversæ inter se. Quid, quæso, est bestias post ventorum pugnam, de mari ascendere, nisi bestiales motus et irrationabiles impetus, post tentationum violentiam, de cordis instabilitate exsurgere et in apertam prorumpere? Quasi bestialium enim formam sibi induit, qui bestialiter vivit. Nam procul dubio, qui irrationabiliter et bestialiter degit, in quantum irrationabiliter, bestialiter. Quid nisi quædam bestiæ sunt, quælibet vitia? Quid nisi bestiæ sunt, quælibet prava desideria? Ejusmodi bestiæ mores lacerant, virtutes jugulant, animas suffocant. Ejusmodi bestiarum incursus Psalmista metuebat, cum psallendo orabat et orando psallebat: *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi (Psal. lxxiii)*. Sunt bestiæ quæ corpus occidunt, animæ autem non habent quid faciant. Verumtamen viris sanctis, qui ejusmodi sunt, non sunt valde metuendæ, eis præsertim, qui spontaneo nutu, mortificantur tota die, ne propheticum illud improprium videantur incurrere: *Illic trepidabant timore ubi non erat timor. Non tradas, ait, bestiæ animas confitentes tibi (Psal. xlii)*. Non dicit corpus constituentium tibi, non dicit carnes constituentium tibi, sed ne tradas bestiis animas confitentes tibi. Illæ, illæ utique bestiæ vere timendæ sunt, quæ animas occidere possunt. Talium bestiarum incursus, cito incurritur, cum exigentibus meritis divinæ illustrationis lumen amittimus: *Posuisti, inquit, tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ (Psal. ciii)*. Talium bestiarum incursus de semetipsis præsumptibus, et de suis meritis gloriantibus, Dominus minatur, cum in Deuteronomii cantico per Prophetam loquitur: *Dentes bestiarum immittam in eis (Deut. xxxviii)*. Restat autem nunc illud quærere, cur quatuor tantum dicantur hæc bestiæ, vel quomodo diversæ inter se.

CAPUT III.

Quod bestialiter vivendi modus sit quadripartitus.

Ut breviter dicam quid sentiam, omnis bestialiter vivendi modus videtur mihi esse quadripartitus. Alii videntur bona exercere, sed sine modo atque mensura et absque omni discretione. Et quamvis in eis fortassis sit bona intentio, hoc in eis bestiale est, quod vivunt sine modo, et feruntur præcipites, sine rationis iudicio et absque consilio. Et quamvis forte zelum rectitudinis habeant, sed secundum scientiam non habent. Alii autem mala exercent, sed timide quidem, et ideo occulte; et idcirco, secundum vocem Psalmistæ inhabitabunt, et abscondent (*Psal. LV*), eo quod argui timeant, vel deprehendi erubescant. Alii item bona exercent in opere, sed per hypocrisim quidem, et sine omni bona intentione, utpote amantes primos recubitus in cœnis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi. Alii item mala exercent passim, palam, et libere, et absque ullo timore, et pudore, ita ut videantur esse sine fronte, eo quod frons meretricis facta sit illis, et nesciant erubescere. Vides ergo quam sint inter se diversi huiusmodi operarii. Primi et tertii exercent se in bonis, secundi et quarti in malis. Primi et tertii agunt bona, non bene: nam primi indiscrete, tertii simulate, et eo ipso diversi inter se. In malis se exercent tam secundi quam quarti. Sed illi latenter, isti tam patenter quam impudenter, et idcirco ipsi inter seipsos diversi. Primi, sunt qui ambulat in magnis et mirabilibus sub se (*Psal. cxxx*). Secundi sunt, qui sedent in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiant innocentem (*Psal. x*). Tertii sunt, qui omnia opera sua faciunt ut videantur ab hominibus (*Matth. xxiii*). Quarti vero, qui nec Deum timeant nec homines verentur (*Luc. xviii*). In primis itaque est religio indiscreta, in secundis prævaricatio occulta, in tertiis religio ficta, in quartis prævaricatio manifesta. Hi sunt quatuor status eorum, qui irrationabiliter et bestialiter vivunt (si tamen status, et non potius casus dicendi sunt) qui semper hominem de malo in pejus impellunt.

Et notandum quod in his quatuor corruptionum gradibus secundus est pejor quam primus, tertius quam secundus, quartus autem omnium est pessimus. Et forte quis dubitet de tertio quomodo sit pejor secundo. Sed in tertio statu, quid aliud est quam simulata æquitas? Sed, teste Augustino, didicimus quia simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas.

CAPUT IV.

Quibus corruptionis gradibus corrumpi solet sæpe animus humanus.

In primo itaque statu est justitia fatua, in secundo malitia infrenata, in tertio justitia ficta, in quarto malitia effrenata. In primo regnat singularitas, in secundo impietas, in tertio calliditas, in quarto crudelitas. In primo, inquam, regnat singularitas, et dicitur de eo: *Væ soli, quin cum ceciderit non ha-*

A bet sublevantem (Eccle. iv). Væ, inquam, soli, hoc est de se solo, et suo consilio præsumenti, et solitaria quadam præsumptione viventi. In secundo regnat impietas, et de eo dicitur: *Væ impio in malum (Isa. iii)*. In tertio regnat calliditas. Callidi autem provocant iram Dei, et dicitur de eis: *Væ duplici corde, et terram ingredienti duabus viis (Eccle. ii)*. In quarto regnat crudelitas, et crudelibus dicitur: *Væ qui prædaris, nonne et ipsos prædaberis (Isai. xxxiii)*. Crudelitas est rapina, rapina est quando quis tollit res alienas. Quid tibi videtur de eo qui seminat inter fratres discordiam? Imple quidem tecum agit qui tibi aufert pecuniam tuam; quid ille, qui tibi aufert pacem tuam? Nunquid crudeliter agit, qui tibi aufert vestem, et non multo magis qui tibi aufert charitatem? Si vero crudele est tollere homini bona exteriora, bona peritura, multo magis crudele erit tollere homini bona interiora, bona in æternum mansura: *Nam charitas est, quæ nunquam excidit (II Cor. xiii)*. Absque dubio, qui homini charitatem tollit, et Deum tollit: *Quia Deus charitas est (I Joan. iv)*. Væ qui prædaris, nonne prædaberis? Quantum tollis, tantum perdis; Deum tollis et Deum perdis. Cælum tollis, cælum amittis. Quid hac impietate crudelius? Quid hac crudelitate vesantius? Ecce unde quo pervenitur, ecce nihilominus et qua descenditur: unde, inquis, et quo? De summa singularitate, ad summam crudelitatem. Sed qua, inquis, et quomodo? Per impietatem et duplicitatem. A primo siquidem gradu descenditur ad secundum, de secundo ad tertium, de tertio ad quartum. Nam absque dubio præsumptio dejecta solet inducere æmulationem, æmulatio despecta simulationem, simulatio dejecta, mentis effrenationem. Ad primum namque statum pertinet præsumptio, ad secundum æmulatio, ad tertium simulatio, ad quartum mentis effrenatio. Ad primum insolentia, ad secundum invidentia, ad tertium fraudulentia, ad quartum impudentia, et fortassis hæc sunt illæ bestię, quas oportuit quærere.

CAPUT V.

De vitio insolentiæ.

In descriptione igitur primæ bestię, intelligimus vitium insolentiæ. Insolitum quasi, non solitum, vel contra solitum dicimus, et inde insolentia, dictum putamus. Recte ergo insolentia dicitur, quando passim et temere, præter solitum præsumitur. Insolentia itaque est vitium præceps, et temeraria præsumptio, sive præceps et præsumptuosa temeritas, præter solitum. Est autem multiplex hoc malum. Insolentia siquidem, modo se erigit supra solitum, modo cobibet infra solitum, modo se opponit contra solitum. Sed videamus nunc de prima bestia qualem eam Scriptura sacra describat vel quam convenienter insolentiæ proprietatem exprimat. Prima, inquit, quasi læna, et alas habebat aquilæ. Dicitur leo tantæ feritatis esse, ut provocatus nec mortem timeat, in tantum ut nec pro periculo mor-

tis, a furoris sui impetu se cohibeat. *Leo*, inquit, *A* *fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum* (*Prov. xxx*). Vides in leone quam stulta audacia, et quam audax stultitia. Nonne leoninæ videtur audaciæ et ad faciendum sibi nomen, ambulare in magnis et mirabilibus supra se, omnia ultra vires præsumere, spreto consilio doctorum, contempto præcepto majorum, jejunia, vigiliæ et ejusmodi observantias ultra modum extendere, et nec salutis corporis parcere, nec animæ mortem in debitæ obedientiæ contemptu horrere?

Nota quod non leoni, sed leonæ assimilatur, quia hic sexus, in impetus sui vehementia protivior et pertinacior invenitur. Vide ergo quam irrationabile et bestiale et vere leoninum simile, nullius consilio, nullius præcepto acquiescere, sed in temeritatis suæ audacia pertinaciter perdurare. Vultis et hoc breviter audire quid sentiam de ejusmodi bestię alis? Videtur mihi una esse præcipationis, altera præsumptionis. Ecce alæ duæ et ambæ aquilinæ. Quis hoc de aquila nesciat quod cæteris pene omnibus avibus celerius, vel celsius volare soleat. In præcipatione attende volatus celeritatem. In præsumptione perpende volatus sublimitatem. Jam superius dictum est, quod insolentia sit præceps, et præsumptuosa temeritas, præter solitum. Ut igitur diffusius dicta, compendiosa brevitatis succingam, agnosce leoninum simile in singularitatis temeritate. Adverte in aquilinis alis vitium præsumptionis et vitium præcipationis. Dicitur aquila, rex avium et leo bestiarum. Nunquid ergo non ille videtur aliquid habere leonæ, et aliquid aquilæ qui præsumit, tam in activa quam in contemplativa vita, cunctos præcedere et in utraque vita singularem et summum locum tenere? In terra leonæ, in cælo est aquila, qui se præsumit cæteris omnibus incedere fortius, volare sublimius, incedere per actionem, volare per contemplationem.

CAPUT VI.

Quibus insolentiæ gradibus paulatim corrumpitur animus humanus.

Sed videamus nunc quid Salomon de hujusmodi homine sentiat, qui omnia præcipienter et præsumptuose agit, qui in conatibus suis nec modum, nec modestiam servat: *Qui festinus est, inquit, pedibus offendit* (*Prov. xix*). Hinc est, quod alibi dicit: *Hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit* (*Prov. xi*). Eisdem sententiæ consonare videtur, quod de audelecta bestia adjungitur: *Aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus, et sublata est de terra et super pedes quasi homo stetit, et cor ejus datum est ei*. Ecce qui de semetipsis ultra modum præsumunt, quomodo gradatim amittunt, unde intumescunt, cæterosque contemnunt. Prius alæ evelluntur, postea et ipsius bestię corpus de terra sublevatur, prius contemplativæ, postmodum activæ etiam vitæ gratia amittitur. Quid est enim alas suas perdere, nisi sublimes illos contemplandi

volatus amittere? Cum enim post multos jejuniarum et vigiliarum excessus, cœperit corpus tabescere, caput dolere, velis nolis, oportet alas deponere, ad terram redire, et carnis curam agere, et melius est ut sponte deponantur quam invito avellantur. Quid est alas avelli, nisi amittere, cum dolore ingenti, et sine ulla spe recuperandi? Alæ evelluntur, quando præcipationis et præsumptionis audacia, urgente infirmitate, cogente necessitate præciditur. Nonne ejusmodi alarum evulsionem Dominus minatur, cum per prophetam loquitur: *Si exaltatus fueris, ut aquila, et inter sidera cæli posueris nidum tuum, inde traham te, dicit Dominus* (*Abd. i*). Post alarum evulsionem de terra sublevatur; per mentis ergo elevationem, et propter mentis elationem de terra excutitur. Et merito, ut credo, eo quod per superbiam inflando, crepando, tabescendo, putrescendo, tamen aliquando fiunt tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ. Sic itaque post alarum amissionem, etiam terræ inhabitatio amittitur, quia post subtractam contemplationis gratiam, ut dictum est, etiam bene operandi gratia superbiæ animæ subtrahitur. Et qui prius præsumpsit omnes fortiter præcedere, jam incipiat post omnes sequi et tandem remanere. Et qui prius per insolentiam se extendit ultra solitum, postmodum remanet citra solitam, et sic jam de primo insolentiæ gradu decedit in secundum, futurum tandem quod timeo, ut de secundo recidat in tertium. Sed ubi, quæso, de cætero erit dicta jam bestia de cælo amissis aliis dejecta, et de terra sublevata? An forte illuc redibit unde venit, et iterum in mare descendet, quæ de mari ascendit? Sic utique, sic sæpe quod ex cordis levitate præsumitur, post in multam mentis fluctuationem in amaritudine. Et hoc forte est terram perdere, omnem propositi sui stabilitatem amittere, et dejectionem suam indigne ferendo, nimiam cordis amaritudinem incurrere. Sic de terra in mare transitur, sic montes in cor maris transferuntur. Quid enim est montes in cor maris transire, nisi de magni conaminis culmine, in intimam cordis malitiam cadere? Nam juxta Veritatis testimonium, abundante iniquitate, refrigescet charitas multorum (*Matth. xxiv*). Nemo ergo in quantalibet virtutum celsitudine, debet quidquam de suis viribus, sed totum de Domino præsumere, et eum Psalmista cantare: *Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris* (*Psal. xxv*). Tunc sane montes transferuntur, quando illud Joannis impletur: *Exierunt a nobis, sed non erant ex nobis* (*I Joan. ii*).

CAPUT VII.

Quomodo ex vitio insolentiæ, cadat homo in vitium invidentiæ.

Sed si nullus jam locus remanet huic bestię præter mare (nam et cælum et terram videtur amissimè), mirum quomodo dicatur, supra pedes stetisse. An forte supercautem, vel rupem aliquam stetisse creditur, ubi et mari undique cingeretur, et fluctibus marinis inde-

sinenter tunderetur? O quam dura pœna, sed præsumptuose singularitati condigna! Ecce, quæ prius omnes præcurrere præsumebat, et ex sua præsumptione fatigabat, jam non habet quo eat, nec invenit quomodo requiescat. Et supra pedes, inquit, quasi homo stetit. Et utinam vel sero desinat se angelum credere, et tandem aliquando desinat supra hominem præsumere. Ecce jam angelum exuens non jam volat in summis, sed ambulat in imis, imò jam non ambulat, sed stat qui amorem et spem proficiendi amisit. Non autem jacet, sed stat ut nunquam requiescat. Assidue ergo stat, quia sine intermissione laborat. Pedes sine incessu fatigat, sine fructu laborat. Stat itaque, sed quomodo? Supra pedes, ut homo. Grande spectaculum, sed fœdum miraculum, videre quadrupedem bestiam, leoninam denique formam, se supra duos pedes contra cœlum erigere, et contra naturam erectam stare. Quæ est ista erectio monstruosa, nisi enormis quædam, et nimis detestanda superbia? Contra Deum se erigit, qui contra supercœlestem majestatem intumescit. Nonne contra Deum intumescit, qui ejus judicia reprehendit? Quis autem nesciat, quomodo præsumptuose mentes soleant contra divina flagella murmurare, aliorum profectibus invidere, et gloriæ suæ detrimenta impatienter ferre? Murmurent autem non solum contra justitiam Dei, verum etiam contra bonitatem Dei. Contra justitiam Dei in malis suis, contra bonitatem Dei in bonis alienis. Insolens namque animus, et propriæ excellentiæ cupidus cum per nimiam superbiam cadit in invidiam pene molestius fert aliorum profectum quam proprium defectum. O præsumptionem monstruosam quæ inde murmurat contra majestatem divinam quod Deus superbis resistat, humilibus autem det gratiam (*Luc. iv*). *An oculus tuus, inquit, nequam est, quia ego bonus sum?* (*Matth. xx*). Solent autem qui ejusmodi sunt, querelas quasdam quasi rationabiles texere, et murmurationis suæ causas (cum veræ sint irrationabiles) quasi justas ostendere, et hoc est forte belluinam formam ad hominis se similitudinem erigere, in irrationabili murmuratione contra Deum velut rationes quasdam velle prætere. Huic sententiæ concordare videtur quod adhuc de hac bestia dicitur. Cum enim præmissum esset, super pedes stetit quasi homo, statim adjungitur et cor ejus datum est ei. Cujus ejus? Aut cor hominis, aut cor lænæ. Sed cur dicatur læna cor suum accepisse quod non dicitur amisisse? Accepit cor hominis et carnaliter sapientis cum permittente Deo incidit in prudentiam carnis, vel tunc veraciter cor hominis accipit quando per multam experientiam errorem suum intelligit, et tam suum defectum quam aliorum profectum plenius agnoscit. Sed quod homini divinitus conceditur ad bonum suum, ipse homo sæpe abutitur ad malum suum. Et cognitissimis suis, vel aliorum meritis disparibus, unde deberet compungi ad pœnitentiam, inde exerescit ad majorem invidiam, Ecce enim postquam descripta læna

cor hominis accepit, ei non agnus sed ut sus succedit. Nam sæpe cor gloriæ cupidum et lividum, aliorum inspecta gloria propriæque ignominia, in invidiam cadit. Sic vitium vitio succedit, insolentia præcedit, et invidentia succedit, et quod adhuc pejus est, insolentia non recedit.

CAPUT VIII.

De vitio invidentiæ.

Plus aliquid sonare videtur invidentia quam invidia. Sicut legens non recte dicitur nisi tunc temporis quando legendo occupatur, sic et invidens tunc quidem recte dicitur quando livore utitur. Ab eo autem quod est invidens, invidentia dicitur. Invidia itaque in invidentiam tunc veraciter exerescit, quando animum eoque exagitat, ut eum nullo pene jam tempore quiescere sinat. Invidentia itaque est invidia frequens et animum quiescere non sinens. In secunda autem bestia recte, ni fallor, intelligitur invidentia. Sed, ut hoc melius clarescat, audiamus quomodo eam sermo propheticus describat: *Et ecce, inquit, bestia alia, similis ursò, in parte stetit, et tres ordines erant in ore ejus et in dentibus ejus, et sic dicebant ei: Surge, comede carnes pluras* (*Dan. vii*). Est autem ursus, ut omnes novimus, animal deforme, et quod in locis remotis et abditis soleat habitare, et in hoc ipso formam gerit invidiæ. Nam et ipsa quidem (utpote fœditatem suam erubescens) semper studet latere. Ursus autem est animal malitosum, et sævum, et forte ejusmodi est invidiæ vitium. Invidia est odium felicitatis alienæ, et quid magis malitosum? Quid itaque aliud est invidia quam lucifuga et latebrosa malitia? Invidentia autem est malitia fervens et in occulto sæviens. Est autem ursus animal inquietum valde, ita ut ad stipitem ligatus nunquam pene desinat vel in circuitum pergere, vel pedibus fixis caput nunc in hanc, nunc in illam partem jactare, et in hoc habet formam non modo invidiæ, sed invidentiæ, quæ animum nullo pene momento sinit requiescere. Dicitur autem de hac bestia quod in parte stetit. Nondum ergo homo in hoc statu funditus bona deserit, nec tamen, ut in superiori, ad omnia se extendit. Stat igitur in parte quia in quibusdam adhuc bonis videtur perdurare. Nemo enim repente fit turpissimus, sicut e regione nemo repente fit summus. Quasi adhuc itaque in parte consistit, quoniam ad aliqua bona agenda antiqua adhuc hominem consuetudo trahit. Ecce quod in hoc statu animus nondum et apertam malitiam effrenatur in quantam vel timore restringitur, vel pudore cohibetur.

CAPUT IX.

De malo invidentiæ quibus soleat gradibus accrescere.

Et tres ordines, inquit, erant in ore ejus, et in dentibus ejus. Ipsa Scriptura determinat quomodo tres ordines essent in ore ejus, id est in dentibus ejus. Quid autem in dentibus rectius intelligimus quam malitiæ, invidentiæ morsus? Quis autem nesciat quam familiare, et domesticum, et velut

proprie proprium sit invidiæ alienam vitam rodere et morsibus obtrectationum lacerare? Solet autem hoc malum quibusdam gradibus accrescere. Nam sunt in hominibus quædam manifeste mala, quædam autem dubia, ita ut in ambiguum venire possit, utrum sint bona an mala. Solet autem livida mens semper manifesta mala multiplicius exaggerare, dubia quæque in deteriorem partem vertere, aperta autem bona (quia negare non potest) arte qua potest offuscare, et de eis vel aliquid minuere. Primum est oblocutionis, secundum derogationis, tertium detractionis. Oblocutio est quando mordax et reprehensoria locutio versatur circa id, vel sit propter id mali quod vere in homine est. Qui scit quid sit rogare, ex opposito potest agnoscere quid sit derogare cum sic sibi per contrarium respondeant quemadmodum suadere et dissuadere. Nonne tibi derogatio videtur cum æstimationem de alio aliquo bonam habenti dicitur noli sic credere, noli ita existimare, falleris, deciperis, longe aliter est quam sentis, tenebras lucem credis et amarum in dulce ponis. Hæc utique in apertis bonis locum non habet, quia quæ manifesta sunt in alteram partem inflectere non valet. Detrahere autem est de apertis bonis vel aliquid velle minuere, cum non possis penitus evacuare. Detrahit enim qui aliquid inde oblatrando retrahit unde hominis famam gloriosiorē credit. Oblocutio itaque est malæ opinionis disseminatio. Derogatio bonæ opinionis evacuatio. Detractio bonæ opinionis attenuatio. Linguam obloquentem timebat Psalmista, cum diceret: *Tota die verecundia mea contra me est, et confusio faciei meæ cooperuit me a facie exprobrantis et obloquentis* (Psal. xliii). Derogatores tangit quod alias dicit: *Captabant in animam justī, et sanguinem innocentem condemabant* (Psal. xciii). Detractores exprimit, cum dicit: *Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem* (Psal. xxxvii). Ecce habes tres ordines dentium in multiplicitate detractionum, derogationum, oblocutionum.

CAPUT X.

Quomodo ex vitio invidentiæ mens cadat in vitium fraudulentiam.

Nunc est facile videre quam recte conveniat huic bestię, quod loco novissimo ponitur dum dicitur: Surge, comede carnes plurimas. Quid est enim carnes comedere, nisi aliena infirma dente maledico lacerare? Qui enim alienam vitam libenter rodunt, qui derogationibus studiose deserviunt, qui proximorum infirmitates delectabiliter carpunt, quid aliud quam carnes comedunt? Ejusmodi carniū corrosores, Propheta jam per experientiam noverat, quando dicebat: *Appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas* (Psal. xxvi). Sed quod dicitur: Surge, comede, quid, quæso, erit præceptio an permissio, suggestio an instigatio? Sed si a bonis angelis dictum putamus, consequenter et in eorum verbis solam permissionem factam intelligamus. Tale est illud quod ad Judam

dicitur: *Quod facis, fac citius* (Joan. xii). Si autem constat a malis angelis dictum fuisse, possumus in ejusmodi verbis tam suggestionem, quam instigationem intelligere. Solent enim semper mali spiritus malignis mentibus maligna suggerere, et ad omnem malitiam instigare. Quod sit malitiosum, quamve perniciosum detractionibus deservire, et in hoc unumquemque vitio suo satisfacere, ex illa potes Salomonis sententia advertere: *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit* (Eccli. x). Nonne huic sententiæ concinit, quod Psalmista de ejusmodi dicit: *Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum* (Psal. v). O malum execrabile et tam loquenti, quam audienti exitiale: Surge, inquit, comede carnes plurimas. Et quid aliud ursus, quid aliud hæc ferina bellua novit, quam vel suas plantas sugere, vel alienas carnes lacerare? Quid, inquam, invidentiæ monstrum aliud officii gerit, quam vel suas molestias plangere, vel aliena infirma carpere? Sed utinam solas carnes lacerarent, utinam vel ossibus parcerent! Nunc autem omnia laniant, omnia lacerant, unde fit ut tandem aliquando omnibus odiosi fiant. Qui enim loquitur, inquam, non potest latere. Sed cum incipient agnoscī, incipiunt pariter contemni et odio haberi. Sed invida mens atque superba, quanto putas dolore uritur, quanto livore torquetur, cum alios videat de die in diem ad meliora proficere, se ipsum quotidie in omni opinione decrescere, et magis magisque vilesce? Unde fit sæpe ut se ad callida argumenta convertat, dum summo cum studio et sollicitudine quæritat, quomodo vel suam gloriam dilatare, vel aliorum obnubilare queat. Incipit itaque extunc sanctitatem simulare, et per hypocrisim paulatim se ad omnem fraudulentiam tradere. Sic pardus urso succedit, dum mens lubrica de vitio in vitium desluit, et per invidentiæ malum in fraudulentiam cadit.

CAPUT XI.

De vitio fraudulentiam.

Tunc procul dubio fraus in fraudulentiam exerciscit, quando ex multa jam malitia menti accidit, ut libenter omnino decipere velit cum possit, et post multum usum, et exercitium, nihilominus per multam jam astutiam suppetit, ut decipere facile possit, cum velit. Quid enim aliud est fraudulentia, quam astuta malitia, ad omnem fraudem tam prona quam prompta? Recte hypocritarum fraudulentia in pardo figuratur qui per totum corpus maculis quibusdam respergitur. Nam hypocritæ quidem sanctitatem opere prætendunt, sed perversum est quod diligunt, et quod intus vivit in affectione, necesse est quandoque erumpat et appareat in opere. Agunt itaque qui ejusmodi sunt, bona in manifesto, et mala in occulto. Qui igitur ad dissolutionis opera furtive erumpunt, vel quotiescunque excusabiliter id possunt, quid aliud quam actionis suæ corpus quibusdam maculis respergunt? Videmus itaque

qualis esse dicatur bestia hæc, quæ tertio loco describitur. *Post hæc, inquit, aspiciebam, et ecce altera quasi pardus, et alas habebat quasi avis quatuor super se, et quatuor capita erant super bestiam, et potestas data est ei (Dan. vii).* Attende quam recte alas habere dicantur, quæ in hac bestia designantur. Certe eum volucres volant, seipsas supra semetipsas levant. Certe cum volare volunt seipsas per inane suspendunt. Nonne ejusmodi mentes seipsas supra semetipsas atollunt, et per inane suspendunt, cum propter ambitionem et inanem gloriam dure restrictionis observantias pene ultra humanæ possibilitatis mensuram extendunt? Virtutis enim studia exercere, et virtutum merita, vel præmia non curare, nec querere, quid aliud est quam se per inane in alta suspendere? Et quid aliud est multa capita habere, quam nihil simpliciter agere? Nam, sicut in alis occupationem et exercitationem, sic in capite intelligimus intentionem. Nam caput totum corpus regit, et intentioni omnis nostra actio subservit.

CAPUT XII.

De malo fraudulentia, quam sit multiforme in opere.

Vultis adhuc plenius nosse quales alas soleat fraudulentia habere? Ut igitur breviter exprimam quid sentiam: Una dicatur simulationis, alia dissimulationis, tertia ostentationis, quarta excusationis. Solent namque simulatrices mentes et hypocrisi deservientes; solent, inquam, non solum jactitare quæ habent, verum etiam simulare se habere bona, quæ omnino non habent. Solent e contrario manifesta mala callide excusare, occulta autem mala (ac si omnino non habeant) astute dissimulare. Simulatio et dissimulatio est de occultis. Sed simulatio de occultis bonis, dissimulatio vero de occultis malis. E contra autem ostentatio et excusatio solent esse de manifestis, sed illa de manifestis bonis, ista de manifestis malis. Nam in his bonis quæ manifesta sunt, et negari non possunt, locum habet ostentatio, sicut et in solis manifestis malis queritur excusatio. Sinistra nostra quam dextera in medium rarius profertur, et eo ipso rarius videtur. Recte igitur per sinistram occultiora, et recte per dexteram intelligimus manifestiora. Videntur itaque alæ simulationis et dissimulationis pertinere ad sinistram, quemadmodum et alæ ostentationis et excusationis ad dexteram. Habes ergo in ostentatione et simulatione par alarum primum. Habes et æque in excusatione et dissimulatione par alarum secundum. Nam ostentatio et simulatio est de solis bonis. Sed illa de veris et manifestis, quasi ala a dextris. Ista de fictis, quasi ala a sinistris. In his duabus alis volant, et se proximis commendantes, opinionemque suam propalantes, gloriam suam circumquaque dilatant. Excusatio autem et dissimulatio est de solis malis, sed illa de manifestis quasi ala una a dextris. Ista de occultis, quasi ala alia a sinistris. Sicut in superioribus duobus, ut dictum est, volant, sic in istis posterioribus corpus suum

velant. Nam absque dubio simulatores et hypocritæ solent hinc inde sub excusationis et dissimulationis obductione posteriora sua et inhonestiora velare.

CAPUT XIII.

De malo fraudulentia, quam sit multiplex intentione.

Ecce de numero alarum videamus et de pluralitate capitum. Scimus autem quia hypocritarum fraudulentia in omni eo quod actitat ad honoris sui promotionem anhelat. Omne enim quod agit, vel agendo intendit, ambitioni deservit. Nihil autem aliud est ambitio quam honoris affectatio. Præterea autem species hujus mali est affectatio libertatis, secunda affectatio dignitatis, tertia affectatio auctoritatis, quarta affectatio potestatis. Ecce quomodo ambitio in quatuor se capita dividit, cui omnis, ut dictum est, hypocritarum actio subservit. Libertatis affectatio est, quando jam quis subterfugit aliis subesse. Dignitatis affectatio est superiora ambiendo semper de gradu in gradum anhelare. Auctoritatis affectatio est, cum jam ambit quis vir magni consilii et sanctitatis omnibus apparere et statuenda quæque, vel diffinienda ab ejus consilio vel arbitrio pendere. Potestatis affectatio est, cum jam ambit aliis præcæse. Videmus sæpe illos etiam qui voluntariam obedientiam professi sunt, quam libenter, quam desideranter molestas sætis et onerosas occupationes suscipiunt, ut exeundi, loquendi, agendi majusculam libertatem ex administrationis suæ occasione obtineant. Quid agit hoc, quæso, nisi libertatis ambitio? Videmus alios niti semper de gradu in gradum, et qui inferioris gradus sunt aspirare ad subdiaconatum, subdiaconos ad diaconatum, diaconos ad presbyteratum; et cum nihil ex eo fortassis majoris libertatis vel potestatis acquisierint, nonnihil tamen arbitrantur tenere præ cæteris saltem superiorum locum. Sed unde hoc in eis nisi ex ambitione dignitatis? Docet nos ille illius Achitopel loquens quid in quibusdam possit ambitio auctoritatis, docet nos proditor et parricida Absalon quid valet ambitio potestatis.

CAPUT XIV.

Quomodo ex vitio fraudulentia mens cadat in vitium impudentia.

Notandum autem quod de hac bestia dicitur: Quia potestas data est ei, et absque dubio miro Dei occultoque judicio majora sunt pene quæ hypocritæ facere possunt, et faciunt et districtioris vite observantias custodiant, quam hi qui se propter Deum affligunt, et cum constet quia omnis caro fenem, et omnis gloria ejus quasi flos feni, plus tamen laborant sæpe sectatores vanitatis pro gloria vana et transitoria, quam veri æmulatores pro gloria vera et æterna. Sed valde est difficile, imo pene impossibile ejusmodi homines diu posse latere. Audi quid hic Salomon sentiat cum dicat: *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter, qui autem depravat vias suas manifestus erit (Prov. x).* Oportet ergo dupliciter et fraudulenter ambulantes, et viarum suarum depravatores

manifestos fieri et illud in eis propheticum impleri : *A Denada turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina, revelabitur ignominia tua, et videbitur opprobrium tuum (Isa. XLVII)*. Ejusmodi homines sæpe cum in hoc fraudulentia statu deprehensi fuerint, adhuc in deteriora ruunt : nam, cum ulterius in suis pravitatibus posse latere diffidunt, cum unicam illud gloriationis suæ gaudium sine ulla spe recuperandi amittunt, statim ad apertam impudentiam erumpunt. Ecce quomodo per fraudulentiam præcipitatur homo in impudentiam.

CAPUT XV.

De vitio impudentiæ.

Attende, obsecro, quam sit bestialis, et plus quam bestialis vita, rejecto humano pudore, ad omnia se præcipitem dare, et conspectum divinum vel vultus hominum, nec in erubescendis erubescere, et tandem aliquando ad omnem se malitiam effrenare. Quid enim aliud est impudentia quam præceps, et effrenata malitia ? Audiamus nunc itaque quid de hac ultima bestia dicatur : *Post hæc aspicebam, inquit, in visione noctis, et ecce bestia quarta terribilis atque mirabilis et fortis nimis. Dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, et reliqua pedibus suis conculcans. Dissimilis autem erat cæteris bestiis quas videram ante eam, et habebat cornua decem (Dan. VII)*. Ecce bestiam dicit et tamen quæ bestia sit, vel cui bestia similis sicut in superioribus non dicit. Vide ergo quod genus monstri in viliis sit, quod modo mystice describitur cui nulla in tot bestiarum monstris comparabilis invenitur. Scimus autem quia mens, quæ invidia et impudentia corrupta fuerit, de cætero nulli omnino quia nec sibi, nec aliis parcat. Nam invidia quidem tollit homini amorem et compassionem proximi ; impudentia vero moderantiam et circumspectionem sui. Et sæpe qui ejusmodi sunt, multos labores, multos dolores patienter imo et libenter tolerant, ut alios affligant, et malunt ipsi miseriam sustinere, quam aliis non inferre. Vide ergo quam sit mirabile, quamve horribile, hominem humanitatis oblitum, hominem exuere, et cor belluinum, imo plus quam belluinum induere. Et ecce, inquit, bestia quarta terribilis atque mirabilis et fortis nimis. Nunquid non est fortis et fortis nimis, quæ ob mala proximis inferenda, tam patiens est ad mala toleranda ? Dentes autem et ungues ferreos habere dicitur, qui ad omnem crudelitatem effrenatur. Ferrum enim quod cætera omnia metalla domat, recte satis crudelitatem designat. Ferreos ergo dentes et ungues accipit, qui verbis et operibus in proximos sævit. De alia bestia dictum est, quod carnes plurimas comedat. De hac autem dicitur, quod omnia comminuat. Quæ ergo omnia comminuit, non solum aliorum infirma, sed et fortia capit, damnat, annihilat. Omnia itaque per diffamationem lacerat, et quod infamare non potest, per despectum calcat. Ut autem cætera

A taceam, in hoc maxime videtur hæc bestia cæteris dissimilis esse, quod in hoc novissimo statu nescit mens improba erubescere. Dissimilis erat, inquit, cæteris bestiis quas videram ante eam, et habebat cornua decem.

CAPUT XVI.

Quomodo mens obauratur per impudentiæ vitium, et primo contra Deum.

O cruenta bellua, quæ et per despectum conculcat quosque inferiores, et rebellionis cornibus oppugnat superiores ! Utinam de hujusmodi cornibus impleatur, quod utiliter minatur qui in psalmo loquitur : *Et omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabo cornua justi (Psal. LXXIV)*. Quæramus ergo diligentius qualia cornua impudentia habeat in quibus repugnare vel impugnare soleat. Illud autem novimus, quia cornua a carne excrescunt, et supra carnis sensibilitate obdurescunt. Decem autem modis, ut mihi videtur, anima impudens obdurescit, et illam quam habere decet cordis sensibilitatem amittit. Tribus namque modis mens obdurescit erga Deum, tribus apud semetipsam, quatuor autem modis contra proximum. Erga Deum per arrogantiam, per extollentiam, per contumaciam. Arrogantia est, quando quod divinitus accepit, sibi ascribit. Extollentia est, quando semetipsum supra id quod accepit attollit : per arrogantiam in se gloriatur de eo quod habet, per extollentiam de eo etiam quod non habet. Per arrogantiam et extollentiam agitur, ut gratia divina merito subtrahatur, et ad contumaciam obduretur, desertus autem prævaricator efficitur. Nunquam autem est spontanea prævaricatio præcepti sine contemptu Dei. Contumacia itaque est, quando Deum et præcipientem despiciet et minantem contemnit. Per arrogantiam impugnatur bonitas Dei, per extollentiam veritas Dei, per contumaciam potestas Dei. Pro certo scimus, et absque ulla hæsitacione, quia Deus est qui operatur omnia pro bona voluntate (*Ephes. I*). Ex sola itaque Dei bonitate est, quidquid in nobis boni est, vel esse potest. Qui igitur sibi arrogat unde Deum glorificare debuerat, quid aliud quam Dei bonitatem sua gloria spoliat ? Qui se attollit supra id quod est, vult falsum credi quod verum est, et verum quod falsum est. Qui vero falsitati innititur, veritati Dei reniti convincitur. Ad divinæ autem potentiæ contumeliam maxime spectat, quidquid improba mens per contumaciam præsumit.

CAPUT XVII.

Quomodo per impudentiæ vitium, mens obdurescit apud semetipsam.

Tribus nihilominus præcipitationis gradibus, solet animus humanus apud semetipsum obrigescere, mentis obligatione, mentis obduracione, mentis effrenatione. Mentis obligatio est, quando assueta eam delectatio ita insolubiler implicat, ut se a peccati consuetudine implicare, etiam cum velit, non valeat; eum jam omnino peccare non desistit, in quantum eam impunitas sinit. Ecce quia quem arrogan-

tia spoliata, extollentia enervat; et quem extollentia enervat, contumacia præcipitat; et quem contumacia ad peccandum præcipitat, peccandi consuetudo postmodum paulatim ligat. Tali animæ, taliterque ligatæ, clamat vox illa prophetæ: *Solve vincula colli tui, captiva filia Sion (Isa. lxi)*. Talibus vinculis soluta et libera canere potest cum Psalmista: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis (Psal. cxv)*. Cordis autem obduracyo est quando nullius jam pœnæ timore, nulla vindictæ severitate a suis excessibus coerceri potest, qui ejusmodi est. Et, ut apertis utamur exemplis, sciunt flagitiosi qualem damnationem in suis flagitiis deprehensi sustineant vel sustinere debeant, et tamen a flagitiorum perpetracione nec se cohibere valent. Aliud est desiderium suum cohibere non posse, cum impunitas blanditur, atque aliud est illud etiam cavere non posse, quod sine summo periculo non committitur. In superiori igitur gradu animus insolubiliter ligatur ad culpam, in isto velut insensibiliter obduratur ad pœnam. In illo pudor, in isto calcatur et timor. Audi quid de his dicatur, qui in hoc gradu ad pœnam obdurantur: *Percussi, inquit, eos, et non doluerunt (Jer. v)*. Mentis effrenatio est, quando absque ulla hæsitacione, vel retractacione animus se ad omnem prævaricationem exponit, et pudoris chamo, frenoque timoris excusso, præceps in omnia ruit, et fit de reliquo sicut equus et mulus quibus non est intellectus (*Psal. xxxi*). In duobus superioribus, animus a suis desideriis, etiam cum reluctatur, vincitur. In isto autem gradu penitus non reluctatur, sed, quovis tentacionis vento flante, quaquaversum raptatur, secundum quod propheta imprecatur: *Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti (Psal. lxxxii)*. Sicut autem in tribus primis cornibus Deum impugnat, sic in tribus sequentibus Deo repugnat. Nam obligatione, obduracyone, effrenacione sui mens male munita fortiter resistit, ne ullus divini timoris impulsus facile eam humiliare possit.

CAPUT XVIII.

Quomodo per impudentiæ vitium, mens obdurescit erga proximum.

Quatuor adhuc restant de cornibus prædictis, cornu abjectionis, cornu objectionis, cornu dejectionis, cornu subjectionis. His quatuor gradibus mens improba obduratur adversus proximum suum, et quod pejus est, adversus eos quibus debet humilem famulatum. Nam, sicut in ferreis unguibus conculcat inferiores, sic quatuor his rebellionis cornibus, armatur contra superiores. Impudens siquidem anima, quæ jugum timoris semel excussit, improba jam temeritate contra magistratum suum insurgit. Cornu itaque abjectionis rebellat, quando jam dignatur obedire; cornu objectionis, quando prælatorum suorum conatibus conatur semper et ubique fortiter resistere; cornu dejectionis, quando prælatos suos nititur deficere; cornu subjectionis, quando jam nititur etiam sibi subijcere. Ecce quomodo ma-

lum grassatur, ecce quibus gradibus prava anima ad summam impudentiam obduratur, ecce qualiter homo, in id usque producit, ut *nec Deum timeat, nec hominem vereatur (Luc. xviii)*.

CAPUT XIX.

Quomodo mens cum in profundum malorum venerit, sæpe etiam in desperationem cadit.

Sed, depravata anima sæpe, cum in profundum malorum venerit post omnia mala, spem etiam respiscendi amittit, et in desperationem cadit. Hoc est illud cornu novissimum, desperationis videlicet malum; cornu, inquam, et per diffidentiam parvulum, et præ ceteris, per diffidentiam pertinaciam durum. *Considerabam, inquit, cornua, et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus. Et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, et os loquens ingentia (Dan. vii)*. Hoc cornu de medio aliorum oritur, quia cordis obligatione, cordis obduracyone, et effrenacione ad desperationem mens maxime præcipitatur. Cum enim ex his tribus cœperit homo sui potestatem amittere, incipit et pariter paulatim de salute desperare. Malum autem desperationis animum non tam tumidum quam tumidum reddit, etia eo ipso contumaciæ cornu dejicit. Malum desperationis animum solet, non tam attollere quam dejicere, et ideo extollentiæ cornu non potest ante faciem ejus subsistere. Malum desperationis animum facit suis viribus magis derogantem, quia plus semper cogit timere quam oportet: unde est quod arrogantis cornu ante ejus præsentiam subsistere non valet. Anima de sua semel salute desperata, et a gratia divina penitus destituta, cum sentit se inveteratæ consuetudini non posse resistere, et a sua sepravitate non posse cohibere, solet sæpe seipsam excusabilem ostendere, et culpam suam in Creatorem refundere. Et hoc est, desperationis cornu, oculos quasi hominis et os loquens ingentia habere. Solus homo inter cætera animantia ratione pollet, et prudentia callet. Cum igitur, post desperationis malum, cœperit quisque ad excusacionis suæ argumentum, quasi rationabiles causas, astute texere, argute prætere, videtur oculos quasi hominis habere. Oportet, inquit, esse, quomodo prædestinatum est, quis Dei voluntati, quis ejus ordinationi resistere potest? Quales vero voluit, tales nos fecit. Omnia enim quæcunque voluit fecit, in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis (*Psal. cxxxiv*). Quid ergo nos possumus, quid nos sumus? Nunquid merita nostra nobis creare possumus? Non est utique volentis neque currentis sed miserentis Dei (*Rom. ix*). Cur ergo non miseretur? Cur in nobis, quod sibi placet non operatur, qui operatur omnia in omnibus prout vult? (*Ephes. i*.) Os loquens ingentia, et tam vesana quam inania. Ut te excuses, Deum accusas; ut te justifies, Deum blasphemias? Nonne hoc esse videtur, quod in sequentibus legitur, et sermones contra Altissimum loquatur. Ecce, quibus gradibus, ad ima descenditur. Ecce unde,

quo, quomodo, pervenitur de nimia animi levitate ad impudentem animi effrenationem, de multa cordis præsumptione ad ultimam desperationem.

Audivimus quomodo mens de malo semper in pejus corruens, in profundum tandem malorum deducitur. Audiamus quomodo, vel unde eadem ipsa quandoque, post multa et ultima mala, ad rectitudinis integritatem reformatur. Si enim præcedentia et subsequencia hujus visionis recte censemus, puto quia in hac mystica descriptione recognoscimus, quod in Apostolo legimus : Quoniam ubi abundavit

iniquitas, superabundavit et gratia. Ex hoc Scripturæ loco facile advertere est quod nulla nostra malitia divinam misericordiam vincere potest. Quid enim est quod post succedentes sibi bestias, posito throno, antiquus dierum sedit, nisi quod post multa sæpe vitiorum detrimenta, ille qui est ante omnia tempora æternus, per visitantem gratiam, cor lubricum in firma propositi stabilitate figit, et sibi mansionem constituit? Et quid est quod bestiarum potestas auferitur, nisi, quod per visitantem gratiam, vitiorum tyrannide sopita, regnum peccati destruitur?

TRACTATUS EXCEPTIONUM

Qui continet originem et discretionem artium, situmque terrarum, et summam historiarum; distinctus in quatuor libros.

(Vide inter Appendices ad Opera Hugonis Victorini, *Patrologiæ* t. CLXXVII, col. 193-225.)

AD OPERA RICHARDI VICTORINI APPENDIX.

GILDUINI, ACHARDI, ERVISII, GUARINI,

ABBATUM S. VICTORIS PARIISIENSIS

EPISTOLÆ

ET VARIORUM AD IPSOS.

(D. Edm. MARTENIUS, *Ampliss. Collectio*, tom. VI, col. 227.)

I.

NOTITIA IN GILDUINUM.

(*Gall. Christ.* VII, 652.)

Gilduinus Parisiis natus sese Guillelmo Campelensi magistro canonicos regulares instituenti socium adjunxit, eidemque assumpto ad insulas Cata-launenses in regimine domus Victorinæ sub eodem prioris titulo subrogatus fuit, ut constat ex inscripta huic priori bulla Paschalis II papæ Kal. Dec., indict. VIII, Incarnationis Dominicæ anno 1114, pontificatus XVI, qua monasterii possessiones confirmantur, et libera Victorinis canonicis conceditur eligendi abbatis facultas. Quare mox illum primum abbatem constituerunt. Multos annos hanc provinciam gessit, quo tempore, uti narrat Robertus de Monte, multi nobiles et eruditi juvenes hac in congregatione asciti sunt; quos inter Hugonem laudat, a S. Victore postea cognominatum, natione Saxo-

nem e diocesi Halberstadiensi, qui natus 1097 nomen huic familiæ dedit, ac deinde in omni litterarum sacrarum genere peritissimus effloruit. Ei fuit avunculus ejusdem nominis Hugo, et in conversione socius, cujus præclara est memoria in martyrologio hujus domus ad III Non. Maii his verbis: « Anniversarium solemne bonæ memoriæ Hugonis sacerdotis Alberstadiensis ecclesiæ archidiaconi, qui de Saxonia ad nos venit, magistrum Hugonem nepotem suum secutus ecclesiæ nostræ canonicum, quique habitum regularem in nostra ecclesia suscipiens, in eodem laudabiliter vitam consummavit. Hic rebus suis magnifice satis locum nostrum ampliavit in auro et argento et vestibus pretiosis, tape-
tibus et cortinis et alia supellectili varia: de quo